

DUMAS
ALEXANDRE

ROUVA DE LA
MOTTE

Alexandre Dumas
Rouva de la Motte

http://www.litres.ru/pages/biblio_book/?art=25203639

Rouva de la Motte:

Содержание

ALKULAUSE	4
JOHDANTO	12
I	12
II	26
I	73
II	87
III	98
IV	115
V	125
VI	141
Конец ознакомительного фрагмента.	155

Alexandre Dumas

Rouva de la Motte

ALKULAUSE

Tässä suomennossarjassa ilmestyneet kolme ensimmäistä romaania muodostavat oman kokonaisuutensa, jossa kuvataan Ranskan vallankumouksen alkusyitä – vanhan elostelijakuninkaan Ludvig XV: n huoletonta hummailua kansan napinan lisääntyessä valistusfilosofien oppien kannustamana. Neljännessä ja viidennessä vallankumousromaanissaan Dumas esittelee Ranskan viimeisen hallitsijaparin ennen tasavaltaa, siitä ajankohdasta alkaen, jolloin kuuluisa "kuningattaren kaulanauhan" häväistysjuttu pääsi lopullisesti horjuttamaan valtaistuimen vakavuutta.

Viidennen romaanin alkulauseessa lisätään tekijän esitykseen joitakuita huomautuksia tästä kohtalokkaasta salajuonesta. Tässä yhteydessä kerrattakoon edellisistä romaaneista muutamia seikkoja, jotka on edellytettävä tunnetuiksi "Rouva de la Motten" lukijoille, koska osa niissä toimineita henkilöitä esiintyy nyt uudelleen, vaikkakin useita vuosia, myöhempänä aikana.

Näistä vetää ensimmäisenä huomion puoleensa italialainen "kreivi" *Josef Balsamo*, historian ihmeellisimpiä seikkailijoita. Hänen ristiriitaisessa luonteessaan yhdistyivät keinottelu ja

aatteellisuus, kun hän perustamansa salaseuran johtajana asettui Pariisiin kaivamaan perustuksia kuningasvallan alta. Hänen erikoisena etunaan oli harvinaiset hypnoottiset lahjat; hänen vaimonsa *Lorenza Feliciani* taasen oli niitä harvinaisia olentoja, joihin hypnotismi tehoa erittäin voimakkaasti, aiheuttaen täten nukutetussa n.s. kaukonäkemyksen. Tämä meidän päiviimme asti vain osittain selitetyksi saatu ilmiö merkitsee sitä, että nukutettu horrostilassaan aistii tapahtumia ihmisten sielussa yhtä hyvin kuin etäisillä paikkakunnillakin, kyeten kertomaan havaintojansa, joista hän ei herätessään muista mitään.

Herättelemäänsä kaukonäkemystä Balsamo käytti tietojensa hankkimiseen, voidakseen punoa juoniansa ja saavuttaa arvovaltaa tietäjälahjoillaan. Kuningasvallan rappeuduttamiseksi hän tuki Ludvig XV: n rakastajattaren, alhaissyntyisen rouva *Dubarryn* asemaa hovin epävirallisena kuningattarena ja hänen kiitollisuutensa saavuttamiseksi lahjoitti tälle muka erityisen nuortumisjuomankin. Kaikki Balsamon vehkeet raukesivat lopuksi siihen hirveään tapaukseen, että hänen satavuotias opetusmestarinsa *Althotas* erästä ihmeellistä "elämäneliksiiriänsä" valmistakseen tarvitsi ihmisverta ja "tieteen nimessä" mutkattomasti teurasti oppilaansa rakastetun vaimon. Tihutyötä seuranneessa rajussa kohtauksessa Balsamon talon ylikerta syttyi tuleen ja tuhosi iäkkään mestarin. Balsamo matkusti murtuneena miehenä maailmalle. – "Rouva de la Motte" alkaa hänen uudesta esiintymisestään Pariisissa, nyt "kreivi" Cagliostroina.

Ensimmäisellä matkallaan Pariisiin Balsamo oli tutustunut Taverneyn rappeutuneessa maalaiskartanossa aatelisperheeseen, jolla on suuri sija Dumas'n koko vallankumous-romaanisarjassa.

Vanha parooni *de Taverney*, joka toisen kartanonsa rippeiden mukaan saattoi liittää nimeensä vielä *Maison-Rougen* kreiviyden, oli ajattelemattomalla elämällään köyhtynyt periaatteeton ylimys, jonka ainoaksi toivoksi oli jäänyt, että hänen poikansa *Filip* – kruununprinssin santarmirykmentin luutnantti Strassburgissa – ja silloin kuusitoistavuotias tyttärensä *Andrée* voisivat palauttaa sukuun varallisuutta sellaisilla tempuilla kuin turmeltuneessa hienostopiirissä oli mahdollista. Kehno isä oli kuitenkin saanut vastuksikseen lujaluontoista kuntoa harrastavat lapset, jotka olivat mitä hartaimmin kiintyneitä toisiinsa. Balsamo huomasi Andréellakin taipumusta kaukonäköisyyden horrostilaan ja katsoi sentähden tärkeäksi saada hänet hovipiiriin lähettyvilleen. Se onnistuikin helposti, kun nuoren aatelisneidon veli oli jo päässyt prinsessa *Marie Antoinetten* suosioon, tämän ollessa matkalla kotoansa Wienin keisarihovista vihittäväksi Ranskan kruununprinssin kanssa; Filip oli sattunut ensimmäisenä ranskalaisena upseerina Itävallan arkkiherttuatarta vastaan Ranskan alueella, ja Marie Antoinette mieltyi nuoreen kelpo soturiin, tahtoen edistää hänen uraansa. Niinpä myös Andréesta tuli kruununprinsessan hovineiti, ja ihastunut isä seurasi mukana Versaillesiin, Pariisin lähellä sijaitsevaan hovin kaupunkiin.

Hovissa yritteli vanha ja viekas sotamarski *Richelieun* herttua

menestyä milloin milläkin puolella, väliin rouva Dubarryn kannattajana, väliin vastustajana. Jälkimäisessä asemassa taas kerran ollessaan hän pani merkille, että neiti de Taverneyn ylväs kauneus oli saanut osakseen mieltyneitä silmäyksiä vanhalta kuninkaalta, ja päätti koettaa syrjäyttää rouva Dubarryn, toimittamalla Ludvig XV: lle uuden rakastajattaren. Hänen entinen sotakumppaninsa parooni de Taverney ei häikäillyt yhtyä juoneen tyttärensä langettamiseksi loistavien etujen toivossa. Tyttären taipumattoman puhdas luonne vaati käyttämään apuna suoranaista rikosta – unijuomaa, jonka antajaksi lahjottiin Andréen kamarineito *Nicole Legay*.

Tämä "kuningattaren kaulanauha-jutusta" sittemmin historiaan siirtynyt älykäs maalaiskeimailijatar oli niin Marie Antoinetten näköinen, että Richelieu oli voinut toimittaa hänet Andréen palvelukseen Versaillesiinkin ainoastaan antamalla yksityissihteerinsä *Raftén* muutella hieman hänen muotoansa muutamilla toilettikeinoilla. Unijuoman seikoitettuaan Nicole pakeni tiehensä rakastajansa, aliupseeri *Beausiren* kanssa, Richelieun tahdosta, kun marski ei kaivannut tuollaista todistajaa jäämään paikalle. Aikaisemmin oli Nicolella ollut lemmensuhde valtiattarensa imettäjän pojan, seitsentoistavuotiaan *Gilbertin* kanssa. Gilbert oli elellyt Taverneyn kartanossa jokseenkin jouten ja laiminlyötynä. Hänellä oli luontaista ylpeyttä ja suuria pyrkimyksiä asemansa yläpuolelle; hän oli itsekseen lueskellut Rousseau'n teoksia ihmisten tasa-arvoisuuden mahdollisuuksista ja kansanvaltaisesta yhteiskuntajärjestelmästä sekä päättänyt

raivata tiensä korkeammille tiedon aloille, itsenäiseen asemaan.

Nuorukaisella oli tavattomasti sisua ja tarmoa, ja ylimysmielisen isäntäväkensä halveksimana hän oli paatunut yhä yksinomaisemmin ajattelemaan vain itseänsä, edistystään; sentähden hän olikin purkanut tuon lemmensuhteensa Nicolen kanssa, kun se oli alkanut tuntua hänestä lapselliselta ja tulevaisuudenunelmille haitalliselta. Olipa Gilbert rohjennut kohottaa katseensa juuri valtiattareensa, siirtäen rakkaudenkaipuunsa ylvääseen aatelisneitiin, joka ei ollut hänestä tietääkseenkään. Syrjäytetty Nicole oli huomannut tuon salaisen kiintymyksen, joka sai hänet väliin epäilemään neiti Andréetakin ja senvuoksi kylmenemään tälle sekä paatumaan, hyljätyn rakkautensa rauettua, seikkailijattareksi.

Gilbert oli tahtonut pysytellä Andrée-neidin lähetytyillä ja saapunut omin neuvoin etsimään onneansa pääkaupungista, ensin ansaiten toimeentulonsa juuri ihailemansa Rousseauin nuottienkopioitsijana ja sitten päästen puutarha-apuriksi Versaillesiin, kruununprinsessan asumaan Trianonin huvipalatsiin. Andrée de Taverney ei suonut tälle rakkaudessaan nöyrälle, mutta pyrkimyksissään sisukkaalle haaveksijalle mitään huomiota, vaan katkerasti pilkaten syytti häntä valehtelijaksikin, kun Gilbert tuli maininneeksi pelastaneensa oman henkensä kaupalla hänen henkensä, Andréen sorruttua pyörtyneenä väkijoukon jalkoihin kruununperillisparin vihkiäisjuhlassa, jolloin muuan ilotulitusonnettomuus aiheutti pakokauhun. Nuorukainen ei muuta tavoitellut kuin jotakuta suopeata sanaa

tai katsetta rakastetulta, jota hän ei luonnollisesti voinut toivoakaan omakseen, mutta ylpeään aatelisneitiin hänen pelkkä alituinen läheisyytensä teki niin ärsyttävän vaikutuksen, että hän viimein äärimmäisellä ylenkatseella ja halventamisella sai katkeramielisyyden leimahtamaan nuorukaisessa.

Tässä käänteessä sattui edellämainittu ilta, jolloin Andréen piti joutua elostelijakuninkaan syliin unijuoman voivuttamana. Mutta juuri kun Andrée nosti huulilleen tuon iltalasillisensa, siinä olevasta ansasta tietämättä, sattui Balsamo hypnoottisella voimallaan kutsumaan häntä ulos, tytön ollessa melkein riisuutuneena. Äkillisen horrostilan valtaamana Andrée meni antamaan kaukonäkijätär-palvelustansa "taikurille", joka muuten tahtoi tytölle pelkkää hyvää. Kiireesti sitten poistuessaan Balsamo unohti herättää tytön, joka vaipui jäykistystilaan nurmikolla. Väijyskellyt Gilbert kiirehti apuun ja kantoi hänet sylissään sisälle, tuntien samalla intohimon myllerryksen koko olemuksessaan. Kuningaskin tuli silloin, ja Gilbert ehti hädin tuskin piiloutua. Kauhukseen tapasi Ludvig XV tytön näköjään kuolleena ja pakeni, kiroten koko seikkailuansa. Mutta kun Gilbert nyt oli jäänyt yön rauhaan, ei hän kyennyt rakkautensa ja loukatun itsetuntonsa raivossa pidättymään ottamasta lemmittyään väkisin.

Ludvig XV kääntyi nurjaksi koko Taverney-perhettä vastaan, varsinkin nähdessään Andréella sitten pyörretyskohtauksia julkisissakin tilaisuuksissa. Hän oli miniänsä pyynnöstä luvannut Filipille rykmentin, mutta suvaitsi unohtaa sanansa eikä sietänyt

ilkeäjuonista isää näkyvissäänkään. Richelieun herttua näki parhaaksi kääntää taas purjeitaan tämän käsittämättömän muutoksen johdosta ja tehdä sovinnon rouva Dubarryn kanssa. Kun Andréen jatkuvasta pahoinvoinnista neuvoteltiin lääkärin kanssa, saivat Andrée ja Filip kauhukseen kuulla, että viaton tyttö oli raskaana. Oli ilmeisesti tapahtunut katala ilkityö, ja epäillyksi joutunut Balsamo – silloin jo vaimonsa kamalasta lopusta murtuneena miehenä – ratkaisi arvoituksen vaivuttamalla Andréen uuteen kaukonäköisyystilaan, jolloin tämä kykeni kuvaamaan, miten kaikki oli tapahtunut.

Häpeää salatakseen veli ja sisar – kehnosta isästä eroten – vetäysivät syrjäisyyteen sillä perusteella, että Andréen sairaus kaipasi ilmastonmuutosta. Balsamoa suretti kovin osallisuutensa tapaukseen, jossa Andrée kuitenkin olisi joutunut unijuoman ja Ludvig XV: n uhriksi, jollei hypnoottista nukutustilaa olisi sattunut väliin. Jo nähdessään ensimmäiset oireet tekonsa seurauksesta Gilbert oli joutunut murjovan katumuksen valtaan; sitten paettuaan Filip de Taverneyn kosta hän sai suojelusta Balsamolta, vedottuaan siihen, että tämä tahtomattaan oli joka tapauksessa toimittanut hänelle tuon kovan kiusauksen. Balsamo huomasi nuorena mieheensä paljon hyviäkin taipumuksia tämän ollessa valmis tekemään kaikkensa hairahduksen hyvittämiseksi. Taikuri tahtoi luovuttaa suuren myötäjäisumman, jos neiti de Taverney suostuisi muodolliseen avioliittoon Gilbertin kanssa, joka musertuneena pujahti heittäytymään Andréen jalkoihin. Katalasti kohdeltu aatelisneiti vastasi tarjoukseen niin tuimalla

vihalla ja repivällä inholla, että Gilbert uudestaan kuohahti ja päätti ryöstää syntyvän lapsen, samalla pelastaakseen tämän joutumasta hoidottomaksi. Se onnistuikin; äidinrakkaus oli samassa jo herännyt, ja lapsen katoaminen (pojan, joka sitten esiintyy "Bastiljin valloitus" – ja "Ange Pitou" – romaaneissa) tuntemattomiin kohtaloihin oli mitä raskain isku jo ennestään niin kovaan kohtaloon sortuneelle ylhäiselle tytölle.

Andrée de Taverney oli jatkuvaan sairauteensa vedoten eronnut lopullisesti hovipalveluksesta ja meni luostariin. Varaton ja kuninkaan huonoon suosioon syyttömästi joutunut Filip kävi liikuttavilla jäähyväisillä Marie Antoinetten luona, jolloin he aavistelivat toistensa sydämissä tavallista lämpimämpiäkin tunteita. Eron soturiuralta, jolla hänellä ei enää ollut; menestymisen mahdollisuuksia, synkistynyt upseeri läksi laivassa Amerikkaan. Samaan laivaan oli Gilbert sattumalta osunut, siirtyessään Balsamon avustamana niinkään vapauden maahan ja jätettyään poikansa Pitoun maalaisperheen kasvatiksi Josef Balsamon antamalla rahoilla. Azorien saarille poikettaessa Filip kohtasi Gilbertin eräässä luolassa, ja kun tämä ei suostunut ilmaisemaan lapsen olinpaikkaa, raivostunut soturi ampui häntä, luullen hänet surmanneensa ja jättäen hänet paikalle. Tähän päättyi "Neiti de Taverney" – romaani.

V. H. – A.

JOHDANTO

I

VANHA AATELISMIES JA VANHA HOVIMESTARI

Eräänä huhtikuun alkupäivistä 1784, noin neljänneksen yli kolme iltapuolella, kun vanha tuttavamme, iäkäs Richelieun marski, oli pukuhuoneessaan itse sivellyt kulmakarvoihinsa hyvänhajuista väriä, työnsi hän kädellään syrjään kuvastimen, jota piteli hänen kamaripalvelijansa, uskollisen Raftén seuraaja, vaikkei vertainen, ja lausui päätään pudistaen sillä ilmeellä, joka kuului vain hänelle:

"Kas niin, nyt olen valmis."

Ja hän nousi nojatuolista näpättyänsä hyppysillään aivan nuorekkaan näppärästi pois ne valkean jauheen hiukkaset, joita oli tekotukasta varissut samettisille, taivaansinisille polvihousuille.

Sitten hän käveli huoneessa pari kertaa edestakaisin, ojennellen jalkarintojaan ja jännittäen polven tai vettä, ja virkkoi:

"Käskekää tänne hovimestari!"

Viiden minuutin kuluttua saapui hovimestari juhlapuvussa.

Marskin ilme oli nyt vakava ja sellainen, kuin tähän tilaisuuteen sopi.

"Oletan, monsieur", sanoi hän, "että olette minulle toimittanut hyvän päivällisen."

"Kyllä, monseigneur."

"Olen kai teille lähettänyt luettelon pöytävieraistani?"

"Heidän lukumääränsä olen tarkoin pannut mieleeni, monseigneur.

Yhdeksän lautasta, eikö niin?"

"Lautasella ja lautasella on ero."

"Tietysti, monseigneur, mutta..."

Marski keskeytti hovimestarin kevyellä kärsimättömyyden liikkeellä, jota kuitenkin majesteettisuus lievensi.

"*Mutta...* ei ole sentään vastaus, monsieur; ja aina kun kuulen sanan *mutta*, ja sen olenkin monesti kuullut kahdeksanyhdeksättä vuoden kuluessa... no niin, joka kerta, kun olen sen sanan kuullut, täytyy minun perin ikävällä mielellä teille sanoa, että heti sen jälestä on tullut jokin tyhmyys."

"Monseigneur!.."

"Ensiksikin, mihin aikaan päivälliseni on valmis?"

"Monseigneur, porvarit syövät kello kahdelta, virkamiehet kolmelta, aatelisto neljältä."

"Entä minä?"

"Monseigneur syö tänään päivällistä kello viisi."

"Oho, vai kello viisi!"

"Niin, monseigneur, samaan aikaan kuin kuningas."

"Ja miksi niinkuin kuningas?"

"Siksi, että luettelossa, jonka monseigneur suvaitsi minulle toimittaa, on erään kuninkaan nimi."

"Ei suinkaan, monsieur, te erehdytte. Tämänpäiväiset vieraani ovat vain tavallista aatelia."

"Monseigneur tahtonee varmaankin laskea leikkiä nöyrästä palvelijastaan, ja saan kiittää minulle täten osoitetusta kunniaista. Mutta Hagan kreivi, yksi monseigneurin pöytävieraista..."

"No mitä?"

"Niin, Hagan kreivi on kuningas."

"En tunne sennimistä kuningasta."

"Suokoon monseigneur minulle siis anteeksi", sanoi hovimestari kumartaen, "mutta minä olin luullut... olin otaksunut..."

"Teidän tehtävänne, monsieur, ei ole otaksua! Teidän toimeenne kuuluu lukea minun antamani määräykset, liittämättä niihin lisäselityksiä. Kun tahdon, että jokin asia tiedetään, niin sanon sen; kun en sitä sano, tahdon, että siitä ollaan tietämättä."

Hovimestari kumarsi toistamiseen, tällä kertaa ehkä kunnioittavammin kuin jos olisi puhutellut hallitsevaa kuningasta.

"Niinmuodoin", jatkoi vanha marski, "kun päivälliselle tulee vain aatelisia, lienette niin hyvä ja toimitatte sen valmiiksi tavalliseen aikaan eli kello neljä."

Tästä määräyksestä hovimestarin otsa synkistyi, ikäänkuin hän olisi juuri kuullut kuolemantuomionsa. Hän kalpeni ja

horjahti iskusta. Sitten hän suoristautui ja sanoi epätoivoisen rohkeasti:

"Tapahtukoon niinkuin Jumala tahtoo; mutta monseigneur syö päivällistä vasta kello viideltä."

"Miksi niin?" kysyi marski oikaisten vartaloaan.

"Siksi, että monseigneurin on oleellisesti mahdotonta saada päivällistä aikaisemmin."

"Monsieur", sanoi vanha marski, ylpeästi ravistaen vielä eloisaa ja nuorekasta päätään, "te olette, luulemma, ollut palveluksessani jo kaksikymmentä vuotta?"

"Kaksikymmentäyksi vuotta, monseigneur, ynnä yhden kuukauden ja kaksi viikkoa."

"Jaha; näihin kahteenkymmeneen yhteen vuoteen, yhteen kuukauteen, kahteen viikkoon ette lisää päivääkään, ette tuntiakaan. Ymmärrättekö?" lausui vanhus pinnistäen ohuita huuliaan ja rypistäen värjättyjä kulmakarvojaan. "Jo tänä iltana saatte etsiä uutta isäntää. En siedä, että minun talossani lausutaan sana *mahdoton*. Minun iälläni en tahdo sitä oppia. Minun ei sovi tuhlata aikaa."

Hovimestari kumarsi kolmannen kerran.

"Tänä iltana saan monseigneurille lausua jäähyväiset, mutta ainakin suoritetaan palvelukseni viimeiseen hetkeen asti sopivalla tavalla."

Ja hän astui pari askelta takaperin ovea kohti.

"Mikä teidän mielestänne on *sopiva tapa*?" huudahti marski.

"Tietäkää, monsieur, että täällä pitää asiat toimittaa niinkuin

minulle sopii; se on sopiva tapa. Tahdon syödä päivällistä kello neljältä, ja kun kerran tahdon syödä kello neljältä, niin *ei minulle sovi*, että toimitatte minulle päivällistä kello viideltä."

"Herra marski", sanoi hovimestari kuivasti, "olen palvellut yliviinurina Soubisen prinssillä, taloudenhoitajana prinssikardinaali Louis de Rohanilla. Edellisen luona aterioitsi hänen majesteettinsa Ranskan kuningasvainaja kerran vuodessa jälkimäisen luona hänen majesteettinsa Itävallan keisari kerran kuukaudessa. Tiedän siis, monseigneur, kuinka hallitsijoita kohdellaan. Soubisen prinssin luona kuningas Ludvig XV turhaan nimitti itseään parooni de Gonesseksi; hän oli silti kuningas. Toisen luona taas, – kardinaali de Rohanin luona, – nimitti keisari Josef itseään suotta kreivi von Packensteiniksi; hän oli kuitenkin keisari. Tänään herra marski saa vieraan, joka turhaan käyttää nimeä Hagan kreivi; sittenkin Hagan kreivi on Ruotsin kuningas. Joko jätän tänä iltana herra marskin hotellin [Hotelli merkitsi myös yksityisen asumaa isohkoa taloa. – *Suom.*], taikka Hagan kreivi saa osakseen sellaisen kohtelun kuin kuningas."

"Juuri sitähan minä kaikin mokomin koetan teiltä kieltää, herra härkäpää; Hagan kreivi tahtoo ehdottomasti salata säätynsä ja nimensä. Totta vie, siinä taas tulee esille tyhmä turhamielisyytenne, te lautasliinan ritarit! Ette te kruunua kunnioita, vaan omaa itseänne te kirkastatte meidän kultakolikoillamme."

"Oletan", sanoi hovimestari katkerasti, "ettei monseigneur

tarkoita täyttää totta, puhuessaan minulle rahasta."

"En suinkaan, monsieur", vastasi marski melkein nolostuneena. "Rahasta! Kuka hitto teille puhuu rahasta? Olkaa niin hyvä ja koettakaa pysyä asiassa; ja nyt toistan tahtovani, ettei tässä saa olla puhetta mistään kuninkaasta..."

"Mutta, herra marski, millaiseksi te minua oikein luulette? Ettäkö olisin kuin umpisokko? Kertaakaan ei tule puhetta mistään kuninkaasta."

"Älkää siis olko itsepäinen, vaan antakaa minun syödä kello neljä."

"Ei, herra marski, sillä kello neljäksi ei vielä ehdi saapua se, mitä odotan."

"Mitä te odotatte? Kalaako, niinkuin herra Vatel?"

"Herra Vatel, herra Vatel", mutisi hovimestari.

"Mitä nyt? Loukkaako se vertaus teitä?"

"Ei; mutta kurja miekanpisto, jolla herra Vatel puhkaisi ruumiinsa, on tehnyt herra Vatelin kuolemattomaksi!"

"Ahaa, ja teistä tuntuu, että virkaveljenne maksoi kunniastaan liian halvan hinnan?"

"Ei, monseigneur, mutta kuinka moni muu sankari meidän ammatissamme kärsii enemmän kuin hän, niellen harmia ja nöyryytyksiä, jotka ovat miekaniskua sata vertaa pahempia, eikä heistä silti tehdä kuolemattomia!"

"Vai niin, monsieur; ettekö siis tiedä, että kuolemattomuuden voi saavuttaa vain olemalla akatemian jäsen tai vainaja?"

"Monseigneur, jos asian laita on niin, parempi on pysyä

kauniisti hengissä ja hoitaa virkaansa. Minä en rupea vainajaksi, vaan suoritan edelleen palvelustani, niinkuin Vatelkin olisi tehnyt, jos hänen korkeutensa Condén prinssi olisi malttanut odottaa puoli tuntia."

"Tehän lupaatte minulle ihmeitä; siinä teette taitavasti."

"Ei, monseigneur, ei mitään ihmettä."

"Mutta mitä te oikeastaan odotatte?"

"Tahtooko monseigneur, että sen sanon?"

"Toden totta, olen utelias sen tietämään."

Vanha aatelismies ja vanha hovimestari

"No niin, monseigneur, odotan yhtä pulloa viiniä."

"Yhtä pulloa! Selittäkää, monsieur; asia alkaa kiinnittää mieltäni."

"Asian laita on siten, monseigneur, että hänen majesteettinsa Ruotsin kuningas... anteeksi, hänen ylhäisyytensä Hagan kreivi, piti sanomani, ei koskaan juo muuta kuin Tokay-viiniä."

"No onko viinikellarini niin tyhjennetty, ettei siellä ole ainoatakaan Tokay-pulloa? Silloin olisi yliviinurini ajettava tiehensä."

"Ei, monseigneur; päinvastoin teillä on sitä lajia vielä noin kuusikymmentä pulloa."

"Luuletteko siis, että Hagan kreivi juo päivälliseen kuusikymmentä yksi pulloa viiniä?"

"Malttia, monseigneur; kun Hagan kreivi ensi kerran tuli Ranskaan, oli hän vielä vain kruununprinssi; hän söi päivällistä kuningas-vainajan luona, joka oli saanut kaksitoista pulloa

Tokay-viiniä hänen majesteetiltaan Itävallan keisarilta. Tiedätte, että ensi korjuusta saatu Tokay-viini varataan keisarin omaan tarpeeseen ja etteivät hallitsijatkaan saa tätä esikoisviiniä enempää kuin mitä hänen majesteettinsa keisari suvaitsee heille lähettää."

"Tiedän kyllä."

"No niin, monseigneur, noista kahdestatoista pullosta, joiden viiniä kruununprinssi sai maistaa pitäen sitä vallan mainiona, on nyt jäljellä ainoastaan kaksi pulloa."

"Ohoh!"

"Toinen on vielä kuningas Ludvig XVI: n viinikellarissa."

"Ja toinen?"

"Sepä se, monseigneur", sanoi hovimestari voitonriemuisesti hymyillen, sillä pitkällisen taistelun jälkeen, jonka hän oli kestänyt, näytti voiton hetki nyt lähenevän. "Toinen, niin, se toinen vietiin."

"Kuka sen vei?"

"Muuan ystäväni, kuningas-vainajan juomanlaskija, joka oli minulle suuressa kiitollisuudenvelassa."

"Ahaa! Ja hän antoi sen teille?"

"Juuri minulle, monseigneur", vastasi hovimestari ylpeillen.

"Ja mitä sille teitte?"

"Talletin sen huolellisesti isäntäni viinikellariin."

"Isäntänne? Kuka siihen aikaan oli isäntänne, monsieur?"

"Hänen ylhäisyytensä prinssi-kardinaali Louis de Rohan."

"Voi toki! Siis Strassburgissa?"

"Savernessa."

"Ja te olette lähettänyt noutamaan sen pullon minua varten!" huudahti vanha marski.

"Teitä varten, monseigneur", vastasi hovimestari sillä sävyllä, jolla olisi lausunut: kiittämätön!

Richelieun herttua tarttui vanhan palvelijansa käteen huudahtaen:

"Pyydän anteeksi, monsieur, te olette hovimestarien kuningas!"

"Ja te tahdoitte minut ajaa tieheni!" vastasi toinen tehden päällään ja hartioillaan kuvaamattoman liikkeen.

"Minäkö? Minä maksan siitä pullosta teille sata pistolia."

[Kultaraha, nykyään arvoltaan 10 frangia. – *Suom.*]

"Ja siihen lisäten sata pistolia matkakuluja se tulee herra marskille maksamaan kaksisataa pistolia. Mutta monseigneur myöntänee, että se on melkein kuin ilmaista."

"Myönnän mitä hyvänsä haluatte, monsieur; sillä välin lisään tästä päivästä lukien palkkaanne toisen verran."

"Mutta, monseigneur, siihen ei minulla ole mitään ansiota; olen vain täyttänyt velvollisuuteni."

"No milloin tuo sadan pistolin kuriiri saapuu?"

"Monseigneur saa päättää, olenko hukannut aikaani: minä päivänä monseigneur tilasi tämän päivällisen?"

"Luullakseni kolme päivää sitten."

"Kuriiri, joka ratsastaa täyttä laukkaa, tarvitsee neljäkolmatta tuntia menomatalla ja saman verran palatessaan."

"Teille jäi vielä neljäkolmatta tuntia; sanokaapa, te hovimestarien päämies, mihin käytitte nuo neljäkolmatta tuntia?"

"Ah, monseigneur, ne minä hukkasin. Aatos juolahti mieleeni vasta päivää myöhemmin kuin olin saanut vieraittenne luettelon. Laskekaamme nyt myös se aika, joka kuluu sopimuksen hierontaan, ja silloin huomaatte, monseigneur, että pyytäessäni odottamaan vain kello viiteen en teiltä muuta pyydä kuin aivan välttämätöntä."

"Mitä? Eikö tuo pullo viiniä vielä olekaan täällä?"

"Ei, monseigneur."

"Hyvä Jumala! Entä jos savernelainen virkaveljenne sattuisi olemaan Rohanin prinssille yhtä uskollinen kuin te olette minulle?"

"No mitä sitten, monseigneur?"

"Jos hän kieltäytyy pulloa antamasta, kuten te hänen sijassaan tekisitte?"

"Minäkö, monseigneur?"

"Niin, ette suinkaan te luovuttaisi sellaista viinipulloa, jos se olisi kellarissani?"

"Pyydän nöyrimmästi anteeksi, monseigneur; mutta jos jonkun virkaveljeni pitäisi kestittää kuningasta ja hän tulisi minulta pyytämään pullollisen parasta viiniänne, antaisin sen hänelle heti."

"Vai niin!" sanoi marski hiukan nyrpistäen nenäänsä.

"Auttavaa toinenkin auttaa, monseigneur."

"No sitten olen melkein levollinen", sanoi marski huokaisten.
"Mutta vielä voi tulla paha sattuma."

"Mikä sattuma, monseigneur?"

"Että pullo särkyy."

"Johan nyt, monseigneur; semmoista ei ole sattunut, että joku olisi särkenyt kahdentuhannen livren arvoisen viinipullon."

"Olin väärässä, eikä siitä sen enempää. Milloin kuriirinne siis saapuu?"

"Täsmälleen kello neljä."

"No mikä estää meitä syömästä päivällistä kello neljältä?"
penäsi marski itsepäisenä kuin kastilialainen muuli.

"Monseigneur, tämä viini tarvitsee tunnin aikaa seljetäkseen, ja sittenkin se onnistuu vain erään minun keksimäni käsittelyn avulla; muuten siihen menisi kolme päivää."

Jouduttuaan taaskin tappiolle marski osoitti kumarruksella tunnustavansa hovimestarin voiton.

"Mutta", jatkoi tämä, "kun monseigneurin vieraat tietävät saavansa kunnian aterioida Hagan kreivin seurassa, eivät he saavu ennen puoliviittä."

"Kaikkea te keksittekin."

"Niinpä niin, monseigneur; monseigneurin pöytävieraiksi tulevat kreivi de Launay, kreivitär Dubarry, herrat de Lapeyrouse, de Favras, de Condorcet, de Cagliostro ja de Taverney, – eikö niin?"

"Entä sitten?"

"Käsitelkäämme asiaa järjestyksessä, monseigneur. Herra de

Launay tulee Bastiljista; matka Pariisista tänne, iljanteisilla teillä, vie kolme tuntia."

"Vieköön, mutta hän lähtee heti, kun vangit ovat saaneet päivällistä, siis kello kaksitoista; sen asian minä kyllä tiedän."

"Anteeksi, monseigneur; mutta sen jälkeen, kun monseigneur oli Bastiljissa, on päivällisaika muutettu, ja Bastilji aterioidi nykyään kello yksi."

"Monsieur, oppia ikä kaikki; kiitän teitä. Jatkakaa."

"Rouva Dubarry tulee Luciennesista, yhtämittaista alamäkeä ja tiellä kohvajäättä."

"Ei se estä häntä olemasta täsmällinen. Siitä lähtien, kun hän on vain herttuan suosikki, hän ei ole enää olevinaan kuningatar muiden kuin paroonien seurassa. Mutta ymmärtäkää nyt vuorostanne, monsieur, että tahdoin syödä aikaisin herra de Lapeyrousen vuoksi, joka matkustaa pois tänä iltana eikä mitenkään saattane myöhästyä."

"Monseigneur, herra de Lapeyrouse on kuninkaan luona ja pakinoi maantieteestä, maailmanrakenteesta, hänen majesteettinsa kanssa.

Kuningas ei siis niinkään helposti päästäne luotaan herra de Lapeyrousea."

"Mahdollista on..."

"Se on varmaa, monseigneur. Samoin on herra de Favrasin laita, joka on Provencen kreivin luona, arvatenkin juttelemassa herra Caron de Beaumarchaisin näytelmästä."

"Figaron häistä?"

"Niin, monseigneur."

"Tiedättekö mitä, monsieur? Te olette kerrassaan oppinut mies."

"Lomahetkinäni lueskelen, monseigneur."

"Edelleen meillä on herra de Condorcet, joka mittausopin tutkijana lienee hyvinkin täsmällinen."

"Olkoon, mutta hän syventyy johonkin laskelmaan, ja päästessään siitä eroon hän saa huomata myöhästyneensä puoli tuntia. Mitä tulee kreivi de Cagliostroon, joka on muukalainen ja on asunut Pariisissa vasta vähän aikaa, niin on luultavaa, ettei hän vielä täysin tunne Versaillesin elintapoja ja että häntä siis saadaan odottaa."

"Kas niin", sanoi marski, "nyt olette luetellut kaikki pöytävierani, paitsi Taverneyta, sellaisessa järjestyksessä, joka olisi kunniaksi itse Homerokselle ja Rafté-poloiselleni."

Hovimestari kumarsi.

"Herra de Taverneysta en ole puhunut", sanoi hän, "koska hän on vanha ystävä, joka mukautuu olosuhteisiin. Luullakseni, monseigneur, onkin nyt mainittu kaikki kahdeksan vierasta, eikö niin?"

"Aivan oikein. Minne panette meidät syömään, monsieur?"

"Suureen ruokasaliin, monseigneur."

"Siellä me jäädymme."

"Jo kolme päivää on sitä lämmitetty, monseigneur, ja minä olen sovittanut lämpö määrän kahdeksaksitoista asteeksi."

"Hyvä, hyvä! Mutta nyt kello löi puoli."

Samassa marski katsahti seinäkelloon.

"Puoliviisi, monsieur."

"Niin, monseigneur, ja tuolla kiittää pihalle ratsumies; siellä se Tokay-pulloni tulee."

"Jospa minua palveltaisiin kaksikymmentä vuotta lisää tuolla tavalla!" sanoi vanha marski palaten kuvastimen ääreen, kun taas hovimestari kiirehti toimiinsa.

"Vai kaksikymmentä vuotta!" virkkoi naurava ääni keskeyttäen herttuan, juuri kun tämä loi ensi silmäyksen kuvastimeen, "kaksikymmentä vuotta! Ne soisin teille, rakas marski; mutta silloin minulla on ikää kuusikymmentä, herttua, ja olen hyvin vanha."

"Tekö, kreivitär?" huudahti marski. "Te ensimmäisenä! Ah, kuinka te aina olette kaunis ja nuorte!"

"Sanokaa, herttua, että olen jäätynyt."

"Olkaa niin hyvä ja astukaa tänne naistenhuoneeseen."

"Mitä? Kahden kesken, marski?"

"Kolmisin", vastasi käheä ääni.

"Taverney!" huudahti marski. "Hitto sen toi iloa häiritsemään!" kuiskasi hän kreivittärelle.

"Aika narri!" mutisi rouva Dubarry purskahtaen heleään nauruun.

Ja kaikki kolme astuivat viereiseen huoneeseen.

II

LAPEYROUSE

Samassa ilmoitti marskille useiden ajoneuvojen kumeanko-
jytinä lumipeitteisillä katukivillä, että vieraat saapuivat,
ja pian sen jälkeen, täsmälleen hovimestarin ansiosta,
yhdeksänhenkinen seurue sai asettua paikoilleen ruokasalin
soikean pöydän ympärille. Yhdeksän lakeijaa, vaiteliaita kuin
varjot, kerkeitä ilman hätäilyä ja huomaavaisia ilman tunkeilua,
hiiviskeli pitkin mattoja kurottaen heidän välitseen, koskaan
hipaisematta heidän käsivarsiaan, kertaakaan kolhaisematta
heidän nojatuolejaan, jotka oli upotettu niin uhkeihin turkiksiin,
että vieraiden jalat vajosivat niihin polvia myöten.

Sepä tuntui marskin vieraista ihanalta, samalla kuin he
nauttivat kamiinien herttaisesta lämmöstä, liharuokien ja
viinien suloisista tuoksuista ja liemiruokaa seuranneiden ensi
keskustelujen sorinasta.

Ei pienintäkään melua ulkoa, sillä akkunaluukkuihin oli
pantu äänenvaimentajat; ei hiljaisintakaan hälinää sisällä, paitsi
mitä vieraat itse saivat aikaan. Lautaset vaihtuivat kilisemättä,
pöytähopeat tuotiin kaapeista ainoattakaan helähdyksettä, eikä
hovimestaria olisi voitu yllättää edes kuiskauksesta, sillä hän
jakeli käskyjään katseilla.

Niinpä vieraista kymmenen minuutin kuluttua tuntui, kuin
olisivat salissa aivan yksin; tosiaankin saattoi niin mykkiä

palvelijoita, niin koskettamattomia orjia luulla myös kuuroiksi.

Ensimmäisenä katkaisi Richelieu tämän juhlallisen äänettömyyden, jota kesti niin kauan kuin syötiin liemiruokaa, ja sanoi oikeanpuoliselle naapurilleen:

"Eikö herra kreivi juo?"

Se, jolle nämä sanat lausuttiin, oli kahdeksanneljättä ikäinen, pienikokoinen mies, jolla oli vaalea tukka ja korkeat hartiat; hänen kirkkaansiniset silmänsä olivat toisinaan vilkkaat, usein surumieliset; mielenjalous kuvastui epäämättömin piirtein hänen avoimella ja ylevällä otsallaan.

"Minä juon ainoastaan vettä, marski", vastasi hän.

"Paitsi kuningas Ludvig XV: n luona", sanoi herttua. "Minulla on ollut kunnia syödä siellä päivällistä herra kreivin kanssa, joka silloin suvaitsi juoda viiniä."

"Siinä te, herra marski, palautatte mieleeni hauskan muiston; niin, vuonna 1771; se oli Tokay-viiniä, keisarillista satoa."

"Samaa kuin tämä, jota hovimestarillani nyt on kunnia kaataa herra kreiville", vastasi Richelieu kumartaen.

Hagan kreivi kohotti lasin silmänsä tasalle ja katseli sitä vahakynttiläin valossa.

"Se on totta, herra marski", sanoi hän. "Kiitos."

Kreivi lausui sanan *kiitos* niin ylevällä ja viehättävällä sävyllä, että läsnäolijat kuin sähköittyneinä nousivat yhtäikaa huutaen:

"Eläköön hänen majesteettinsa."

"Oikein", vastasi Hagan kreivi. "Eläköön hänen majesteettinsa Ranskan kuningas. Ettekö ole samaa mieltä, herra de

Lapeyrouse?"

"Herra kreivi", vastasi kapteeni sillä hyväilevällä ja samassa kunnioittavalla äänenpainolla, joka osoittaa tottumusta puhuttelemaan kruunupäitä, "lähdin kuninkaan luota vasta tunti sitten, ja kuningas oli minulle niin erinomaisen armollinen, ettei kukaan voisi minua äänekkäämmin huutaa: eläköön kuningas. Mutta kun tunnin päästä kiidän postihevosilla merta kohti, missä minua odottavat kuninkaan minun haltuuni antamat molemmat laivat, niin sallittakoon minun täältä poistuttuani kohottaa eläköön-huuto toiselle kuninkaalle, jota hartaasti haluaisin palvella, ellei minulla jo olisi niin oivallista hallitsijaa."

Ja tarttuen lasiinsa herra de Lapeyrouse kumarsi kunnioittavasti Hagan kreiville.

"Siihen maljaan, monsieur", sanoi marskin vasemmalla puolella istuva rouva Dubarry, "me kaikki olemme valmiit yhtymään, mutta sen esittäminen kuuluu ikäpresidentillemme, kuten parlamentissa sanotaan."

"Sinuako se koskee, Taverney, vai minua?" uteli marski nauraen ja katsahti vanhaan ystäväänsä.

"En usko..." sanoi muuan uusi henkilö, joka istui Richelieun marskia vastapäätä.

"Mitä ette usko, herra de Cagliostro?" sanoi Hagan kreivi luoden puhujaan läpitunkevan silmäyksen.

"En usko, herra kreivi", vastasi Cagliostro kumartaen, "että herra de Richelieu on ikäpresidenttimme."

"Sepä mainiota", sanoi marski. "Kaiketi siis sinä olet,

Taverney."

"Mitä vielä. Minähän olen sinua kahdeksan vuotta nuorempi, syntynyt vuonna 1704", vastasi vanha ylimys.

"Säädytön", sanoi marski. "Hän antaa ilmi minun kahdeksanyhdeksättä vuottani."

"Tosiaanko te, herra herttua, olette kahdeksanyhdeksättä vuoden vanha?" ihmetteli herra de Condorcet.

"Valitettavasti olen. Ikäni laskeminen on niin helppoa, että se olisi ala-arvoinen tehtävä niin terävälle matemaatikolle kuin teille, markiisi. Minä olen edelliseltä, niinsanotulta suurelta vuosisadalta: 1696, siinä vuosiluku."

"Mahdotonta", väitti de Launay.

"Vai niin, Bastiljin herra kuvernööri, mutta jos isänne olisi täällä, ei hän sanoisi sitä mahdottomaksi, hän kun piti minua hoidokkinaan vuonna 1714."

"Vanhimmaksi joukossamme", huomautti herra de Favras, "on tunnustettava se viini, jota Hagan kreivi juuri kaataa lasiinsa."

"Satakaksikymmenvuotias Tokay. Olette oikeassa, herra de Favras", vastasi kreivi. "Saakoon tämä Tokay kunnian esiintyä kuninkaan maljana."

"Malttakaa hetkinen, hyvät herrat", ehätti Cagliostro, kohottaen pöydän yli suuren, tarmoa ja neroa säihkyvän päänsä, "minä väitän vastaan."

"Väitättkö, ettei Tokay ole teitä vanhempi?" huudahtivat kaikki vieraat kuin yhdestä suusta.

"Väitän", vastasi kreivi tyynesti, "koska itse olen sen tuohon pulloon sulkenut."

"Tekö?"

"Juuri minä. Se tapahtui samana päivänä, jona Montecuculi voitti turkkilaiset, vuonna 1664."

Suunnaton naurunpuuskaus oli vastauksena näihin sanoihin, jotka Cagliostro oli lausunut järkähtämättömän vakavasti.

"Siihen nähden, monsieur", sanoi rouva Dubarry, "teillä on ikää noin satakolmekymmentä vuotta, sillä oletan teidän olleen hyvinkin kymmenen vuoden vanha, voidaksenne pidellä näin isoa pulloa."

"Olinpa silloin vanhempikin, madame, kun suoritin tuon tempun, sillä kahta päivää myöhemmin hänen majesteettinsa Itävallan keisari antoi kunniakkaaksi tehtäväkseni esittää hänen onnittelunsa Montecuculille, hän kun oli saavuttanut voiton S: t Gotthardin luona ja sillä kostonut sen päivän, jolloin uskottomat Slavoniassa Especkin lähellä niin tuimasti löivät keisarin joukot, ystäväni ja aseveljeni, vuonna 1536."

"Jaha", virkkoi Hagan kreivi yhtä tyynesti kuin Cagliostro oli puhunut, "jo siihen aikaan lienette ollut ainakin kymmenen vuoden ikäinen, monsieur, koska olitte mieskohtaisesti mukana tuossa muistettavassa ottelussa."

"Kauhea selkäsauna se oli, herra kreivi", vastasi Cagliostro kumartaen.

"Ei kuitenkaan niin kauhea kuin tappiomme Crécyn luona", arveli Condorcet hymyillen.

"Se on totta, monsieur", myönsi Cagliostro, hänkin hymyillen. "Crécyn tappio oli kauhea onnettomuus, koska silloin lyötiin ei ainoastaan armeija, vaan Ranska. Mutta samalla on myönnettävä, ettei voitto tullut Englannin osaksi aivan rehellisellä tavalla. Kuningas Edwardilla oli kanuunia, jota seikkaa Valoisin Filip ei lainkaan tiennyt, tai paremmin sanoen, jota seikkaa hän ei tahtonut uskoa, vaikka olin sen hänelle edeltäkäsinkin ilmoittanut, vaikka olin hänelle sanonut omin silmin nähneeni ne neljä tykkiä, jotka Edward oli venetsialaisilta ostanut."

"Vai niin", sanoi rouva Dubarry. "Te olette siis tuntenut Valoisin Filipin?"

"Madame, minä sain kunnian olla yhtenä niistä viidestä ylimyksestä, jotka saattoivat häntä taistelukentältä lähtiessä", vastasi Cagliostro. "Olin tullut Ranskaan Böömin vanhan kuningas-paran seurassa, joka oli sokea ja joka surmautti itsensä samana hetkenä, kun sai kuulla, että kaikki oli menetetty."

"Ette voisi aavistaa, monsieur", sanoi Lapeyrouse, "kuinka minua harmittaa, kun ette tuon Crécyn asemesta saanut olla mukana Aktiumin taistelussa."

"Miksi niin, monsieur?"

"No senvuoksi, että olisitte voinut minulle antaa eräitä tuota meritaistelua koskevia tietoja, jotka Plutarkoksen oivallisesta kertomuksesta huolimatta yhä ovat minusta tuntuneet hämäriltä."

"Mitä tietoja, monsieur? Minua ilahduttaisi suuresti, jos voisin teille olla joksikin hyödyksi."

"Olitteko siis mukana?"

"En, monsieur; silloin olin Egyptissä. Kuningatar Kleopatra oli antanut toimekseni uudestaan järjestää Aleksandrian kirjaston, ja siihen pystyinkin paremmin kuin kukaan muu, koska olin mieskohtaisesti tuntenut vanhan ajan mainioimmat kirjailijat."

"Oletteko todellakin nähnyt kuningatar Kleopatran, herra de Cagliostro?" kysyi kreivitär Dubarry.

"Yhtä varmasti kuin näen teidät, madame."

"Oliko hän niin kaunis kuin sanotaan?"

"Rouva kreivitär, tiedättehän, että kauneus on suhteellista. Egyptissä Kleopatra oli hurmaava kuningatar, mutta Pariisissa olisi häntä pidetty vain sievännäköisenä ompelijatyttönä."

"Älkää puhuko pahaa ompelijatyöistä, herra kreivi."

"Jumala varjelkoon."

"Kleopatra oli siis..."

"Pieni, hoikka, vilkas, älykäs; suuret mantelinmuotoiset silmät, kreikkalainen nenä, hampaat kuin helmet ja käsi kuin teidän, madame, juuri sellainen käsi, jossa voi pitää valtikkaa. Katsokaa, tässä on timanttisormus, jonka hän oli perinyt veljeltään Ptolemaiokselta ja sitten lahjoitti minulle; hän piti sitä peukalossaan."

"Peukalossaan." huudahti rouva Dubarry.

"Niin; sellainen oli tapa Egyptissä, ja kuten näette, mahtuu se tuskin pikkusormeeni."

Hän hellitti sormuksen ja kurotti sen rouva Dubarrylle.

Siinä oli komea timantti, joka ihmeellisen puhtautensa ja kirkkautensa sekä taiturillisen hiontansa nojalla saattoi olla kolmen-, neljäkymmenen tuhannen frangin arvoinen.

Timantti kulki kädestä käteen pöydän ympäri ja jätettiin takaisin Cagliostrolle, joka pisti sen tyynesti sormeensa.

"Ah, näen kyllä hyvin", sanoi hän, "että olette epäuskoisia: samaa onnetonta epäuskoisuutta vastaan olen saanut taistella koko elämäni ajan. Valoisin Filip ei tahtonut minua uskoa, kun neuvoin häntä jättämään Edwardille vapaan peräytymistien; Kleopatra ei tahtonut minua uskoa, kun hänelle ennustin, että Antonius joutuu tappiolle. Troijalaiset eivät tahtoneet minua uskoa, kun puuhevosen johdosta huomautin: Cassandra on jumalten innostama, kuunnelkaa Kassandraa."

"Onpa tämä ihmeellistä", sanoi rouva Dubarry ja nauroi ihan kikahtuakseen. "En ole todellakaan ikinä tavannut henkilöä, joka olisi samalla kertaa niin tosissaan ja niin huvittava kuin te."

"Vakuutan teille", sanoi Cagliostro kumartaen, "että Jonatan oli paljoo huvittavampi kuin minä. Voi sitä herttaista toveria. Siksi olinkin tulla hulluksi, kun hän kaatui isänsä Saulin kanssa."

"Tiedättekö, että jos jatkatte tuolla tapaa, kreivi", sanoi Richelieun herttua, "teette pian hulluksi tämän Taverney-raukan, joka niin pelkää kuolemaa, että katselee teitä kauhistunein silmin, luullen teidän olevan kuolemattoman. Sanokaapa suoraan, oletteko vai ette?"

"Kuolematonko?"

"Niin, kuolematon."

"Siitä en mitään tiedä, mutta yhden asian voin varmasti vakuuttaa."

"Minkä?" kysyi Taverney, hartain kreivin kuulijoista.

"Että olen nähnyt kaikki ne tapahtumat ja seurustellut kaikkien niiden henkilöiden kanssa, jotka äsken mainitsin."

"Olette siis tuntenut Montecuculin?"

"Niinkuin tunnen teidät, herra de Favras, vieläpä lähemmin, sillä teidät minulla on kunnia nähdä vasta toisen tai kolmannen kerran, mutta puheena olevan taitavan sotapäällikön kanssa asuin lähes vuoden samassa teltassa."

"Te olette tuntenut Valoisin Filipin?"

"Kuten minulla oli kunnia teille mainita, herra de Condorcet; mutta hänen palattuaan Pariisiin minä lähdin Ranskasta takaisin Böömiin."

"Entä Kleopatra? Tunsitte hänetkin?"

"Tunsin, rouva kreivitär. Olen jo teille sanonut, että hänellä oli mustat silmät niinkuin teilläkin ja povi melkein yhtä kaunis kuin teidän."

"Mutta, kreivi, ettehän tiedä, millainen povi minulla on."

"Se on teillä samanlainen kuin Kleopatralla, madame, ja jottei yhtäläisyydestä mitään puuttuisi, oli hänellä kuten teilläkin taikka teillä on kuten hänellä pieni tumma luomi vasemmalla kuudennen kylkiluun kohdalla."

"Mutta, kreivi, tuommoinen sutkaus on noituutta."

"Eikä mitä, markiisitar", nauroi Richelieun marski; "minulta hän sen on kuullut."

"Ja mistä te sen tiedätte?" Marski suipensi huuliaan ja vastasi;

"Kah, se on perhesalaisuus."

"Hyvä on", sanoi rouva Dubarry. "Teidän luonanne käydessä, marski, sietää todellakin ihomaalia olla kaksin verroin."

Sitten hän kääntyi Cagliostroon päin ja sanoi:

"Teillä on varmaankin, monsieur, jokin salakeino itseänne nuorentaa, sillä kolmen-, neljäntuhannen vuoden ikäisenä, jollainen nyt olette, näytätte tuskin täyttäneen neljäkymmentä."

"Niin, madame, minulla on nuorentamisen salakeino."

"Voi, nuorentakaa siis minut."

"Teidät, madame. Se on tarpeetonta, ja se ihme onkin jo tapahtunut. Ihminen on sen ikäinen, miltä näyttää, ja teillä on vuosia enintään kolmekymmentä."

"Tuo oli vain kohteliaisuus."

"Ei, madame, se on tosiasia."

"Selittäkää."

"Hyvin helposti. Te olette käyttänyt keinoani."

"Kuinka niin?"

"Olette nauttinut elämänvettäni."

"Minäkö?"

"Te itse, kreivitär. Sitä ette ole voinut unohtaa."

"Kaikkea sitä kuuleekin."

"Kreivitär, muistuuko mieleenne eräs talo Saint-Clauden kadun varrella? Muistatteko, että saavuitte siihen taloon eräälle asialle, joka koski herra de Sartinesia? Että teitte palveluksen eräälle ystävälleni, nimeltä Josef Balsamo? Että Josef Balsamo

lahjoitti teille pullon nestettä, kehoittaen teitä nauttimaan sitä joka aamu kolme tippaa? Että noudatitte tätä määräystä viime vuoteen asti, jolloin pullo oli tyhjentynyt? Jollette kaikkea tätä enää muista, kreivitär, ei se todellakaan olisi pelkkää unohtamista; se olisi kiittämättömyyttä."

"Oh, herra de Cagliostro, nyt te puhutte semmoisia asioita..."

"Jotka vain te yksin tunnette, sen kyllä tiedän. Mutta mitä arvoa olisi noituudella, ellei tietäisi lähimmäisensä salaisuuksia?"

"Oliko siis Josef Balsamolla, kuten teillä, ihmeellisen elämänveden resepti?"

"Ei, madame; mutta kun hän oli parhaimpia ystäviäni, olin hänelle antanut kolme tai neljä pullollista."

"Mutta onko hänellä sitä vielä jäljellä?"

"Siitä ei minulla ole tietoa. Jo kolme vuotta on Balsamo-parka ollut kadoksissa. Viimeisen kerran tapasin hänet Amerikassa, Ohio-virran rannoilla. Hän oli lähdössä Kalliovuorille, ja myöhemmin on minulle kerrottu hänen kuolleen."

"Kuulkaapa, kreivi", huudahti marski; "heittäkää kohteliaisuudet sikseen. Ja nyt salaisuus esille, kreivi, salaisuus."

"Puhutteko tosissanne, monsieur?" kysyi Hagan kreivi.

"Aivan tosissani, sire... anteeksi, tarkoitin herra kreivi", ja Cagliostro kumarsi sillä tavalla, että hänen tekemänsä virhe voitiin käsittää tahalliseksi.

"Niinmuodoin", sanoi marski, "kreivitär ei ole kyllin vanha nuorennettavaksi."

"Ei, sen vakuutan."

"Hyvä on; saan siis esittää teille toisen henkilön. Tässä on ystäväni Taverney. Mitä sanotte hänestä? Eikö hän näytä Pontius Pilatuksen aikalaiselta? Mutta kenties hänen laitansa on päinvastoin, ja hän siis on liian vanha?" Cagliostro katseli paroonia.

"Ei ollenkaan", vastasi hän.

"Ah, hyvä kreivi", ihastui Richelieu, "jos hänet nuorennatte, julistan teidät Medeian oppilaaksi."

"Haluatteko?" kysyi Cagliostro kohdistuen sanansa isäntään, mutta katseensa kaikkiin kuulijoihin.

Jokainen nyökkäsi myöntävästi.

"Ja te kuten toisetkin, herra de Taverney."

"Hitto vie, minä tietysti etusijassa", vastasi parooni.

"No, se on pian tehty", sanoi Cagliostro.

Ja hän pisti kaksi sormea taskuunsa, vetäen esille pienen kahdeksankulmaisen pullon. Sitten hän otti puhtaan kristallilasin ja kaatoi siihen pullosesta muutamia tippoja.

Miedonnettuaan nämä tipat puolella lasillisella jäähdytettyä samppanjaa hän ojensi paroonille näin valmistetun juoman.

Kaikkien silmät olivat seuranneet hänen pienimpiäkin liikkeitään: kaikki odottivat suu ammollaan. Parooni tarttui lasiin, mutta juuri kun oli viedä sen huulilleen, alkoi hän epäröidä.

Nähdessään hänen epäröivän purskahtivat kaikki nauramaan niin äänekkäästi, että Cagliostro menetti malttinsa.

"Kiirehtikää, parooni", sanoi hän, "tai muuten hukkaatte

neesten, joka maksaa sata louisdoria [kultaraha, arvoltaan 24 livreä eli frangia. – *Suom.*] joka tippa."

"Kas hitto. Se se on toista kuin Tokay-viini", koki Richelieu laskea leikkiä.

"Pitää siis juoda?" kysyi vielä parooni melkein vavisten.

"Tai luovuttaa lasi toiselle, monsieur, jotta elämänvedestä edes joku hyötyisi."

"Anna tänne", sanoi Richelieun herttua kurottaen kättään.

Parooni haistoi nestettä, ja rohkaistuen varmaankin siitä vahvasta balsamintuoksusta ja kauniista ruusunpunaisesta väristä, joka elämänvedestä oli tullut samppanjaan, hän nielaisi taikajuoman.

Samassa hetkessä hänestä tuntui, että läpi koko ruumiin kulki väristys ja ajoi orvaskettä kohti kaiken vanhan ja hitaan veren, joka hänen suonissaan uinui, jaloista sydämeen asti. Hänen kurttuinen ihonsa silisi, veltojen luomien melkein umpeen peittämät silmät avartuivat hänen tahtomattaan. Silmäterät välähtelivät vilkkaina ja suurenivat; käsien tutina hävisi, ja sijaan tuli vakava lujuus. Hänen äänensä kävi varmaksi; polvet saivat takaisin kultaisen nuoruudenajan joustavuuden ja suoristuivat, samoin kuin lanteetkin. Ja kaikessa tässä näytti siltä, kuin neste levitessään hänen ruumiissaan olisi uudestaan synnyttänyt hänet kiireestä kantapäähän.

Salissa kajahti ihmettelyn, hämmästyksen ja ennen kaikkea ihastuksen huuto. Taverney, joka jyrsi työläästi ikenillään, tunsii itsensä nälkäiseksi. Hän sieppasi ripeästi lautasen ja veitsen, otti

lihamuhennosta vasemmalta puoleltaan ja pureskeli murskaksi peltopyyn luita sanoen, *että* hänestä tuntu kuin puhkeaisivat hänelle uudestaan kaksikymmenvuotiaat hampaat.

Hän söi, nauroi, joi ja huudahteli ilosta puolen tunnin ajan, jolloin toiset häntä katselivat hämmästyksestä jähmettyneinä. Sitten hän vähin erin surkastui kuin lampunliekki öljyn tehdessä loppua. Ensiksi nähtiin äskeisten, hetkeksi haihtuneiden ryppyjen jälleen uurtavan hänen otsaansa; sitten painuivat silmät kuin verhojen taakse ja sumenivat. Häneltä meni ruokahalu, viinikään ei maistunut, selkä kyyristyi ja polvet alkoivat taas tutista.

"Oi-oi", voihki hän.

"Mikä nyt tuli?" kyseltiin häneltä.

"Mikäkö tuli? Hyvästi nuoruus!"

Ja hän päästi ilmoille raskaan huokauksen, jota seurasi kaksi kyyneltä, kostuttaen hänen silmäripsiään.

Vaistomaisesti, tätä surkeata ilmiötä katsellessa, kun aluksi nuorentunut vanhus nuoruuden kadottua näytti entistäänkin vanhemmalta, kohosi jokaisen läsnäolijan rinnasta samanlainen huokaus.

"Asia on perin yksinkertainen, messieurs", selitti Cagliostro. "Parooni sai nauttia kolmekymmentä viisi tippaa elämänvettä, nuorentuen vain yhtä moneksi minuutiksi."

"Voi, antakaa lisää, lisää, kreivi", hoki vanhus kiihkeästi.

"Ei, monsieur, sillä uusi koe voisi ehkä viedä teiltä hengen", vastasi Cagliostro.

Kaikista uteliaimpana oli tämän ilmiön yksityiskohtia tarkannut rouva Dubarry, joka tunsikin elämänveden vaikutusvoiman. Mikäli nuoruus ja elo paisuttivat vanhan Taverneyn valtimoita, seurasi kreivitär katseellaan tätä nuoruuden ja elämän edistymistä. Hän nauro, taputti käsiään, nuorentui itsekin näkemästään.

Kun juoman teho oli paraimmillaan, teki kreivittären mieli riuhtaista Cagliostron kädestä elämänveden pullo. Mutta heti kun Taverney näkyi nopeammin vanhentuvan kuin oli nuorentunut, sanoi hän murheellisesti:

"Ah, siinä näemme, että kaikki on turhuutta, tyhjää haavetta; tuo ihmeellinen taika vaikutti vain viisineljättä minuuttia."

"Se merkitsee", huomautti Hagan kreivi, "että saadakseen nuoruutta kahdeksi vuodeksi pitäisi särpiä kokonainen joki."

Kaikki alkoivat nauraa.

"Ei", väitti Condorcet; "se on hyvin helppo laskea. Kolmekymmentä viisi tippaa kolmessakymmenessä viidessä minuutissa ei tee enempää kuin vaivaiset viisisataa kaksikymmentä viisi tuhatta yhdeksänsataa neljäkymmentä yhdeksän tippaa, jos tahtoo pysyä nuorena yhden vuoden."

"Vedenpaisumus!" sanoi Lapeyrouse.

"Ja kuitenkin, monsieur, lausuite äsken, että minun laitani on ollut toisin, sillä ystävänne Josef Balsamon antama pullo, joka tosin oli neljä kertaa suurempi kuin teidän, on riittänyt kymmenen vuotta minua suojelemaan ajan hävitykseltä."

"Aivan oikein, madame, ja te yksin viittaatte merkillisen

tosiasian perille. Vanhentunut, liiaksi vanhentunut tarvitsee näin paljon, jotta syntyisi välitön ja voimakas vaikutus. Mutta kolmikymmenvuotias nainen, kuten te, madame, tai neljäkymmenen ikäinen mies, jollainen minä olin, ruvetessamme käyttämään elämänvettä – sellainen nainen tai mies, uhkuen vielä nuoruuden voimaa, kaipaa vain kymmenen tippaa tätä nestettä jokaista vanhentumiskautta kohti, ja näiden kymmenen tipan avulla hän saa nuoruuden ja elämän ikuisesti pysymään samalla sulon ja tarmon asteella."

"Mitä te tarkoitatte vanhentumiskausilla?" kysyi Hagan kreivi.

"Luonnollisia ikäkausia, herra kreivi. Luonnontilassa ihmisen voimat kasvavat viidenneljättä vuoden ikään asti. Sen saavutettuaan hän pysyy sellaisenaan neljäkymmenen ikään. Siitä lähtien hän alkaa riutua, mutta melkein huomaamatta, kunnes on täyttänyt viisikymmentä. Silloin käyvät riutumiskaudet tiheämmäksi, yhä jouduttaen kulkuaan kuolinhetkeen saakka. Sivistyneessä olotilassa – kun ruumista kuluttavat hurjistelut, huolet ja taudit – pysähtyy kasvu kolmenkymmenen vuoden iässä, ja riutuminen alkaa kolmenkymmenen viiden tienoilla. Mutta olkoon ihminen luonnonlapsi tai kaupunkilainen, täytyy hänen silloin, kun luonto on pysähdyksissä, käydä siihen käsiksi ehkäistäkseen sen liikettä alaspäin, juuri sillä hetkellä, kun se on lähdössä riutumista kohti. Se, jolla on hallussaan tämän nesteen salaisuus, kuten minulla on, ja joka osaa huomioon ottaa oikean hetken yllättääkseen

ja pysäyttääkseen luonnon tuossa käännekohdassa, elää minun laillani yhä nuorena tai ainakin kyllin nuorena kyetäkseen siihen, mitä mieli tekee tässä maailmassa."

"Hyväinen aika, herra de Cagliostro!" huudahti kreivitär, "miksi siis, kun kerran vallassanne oli valita ikänne, ette valinnut kahtakymmentä vuotta neljäkymmenen asemesta?"

"Siksi, hyvä kreivitär", vastasi Cagliostro hymyillen, "että mielestäni on parempi aina olla nelikymmenvuotias, terve ja täyskuntoinen mies, kuin kaksikymmenvuotias vajanainen nuorukainen."

"Vai siksi!" sanoi kreivitär.

"Ihan totta, madame", jatkoi Cagliostro, "sillä kaksikymmenvuotias miellyttää kolmenkymmenen ikäisiä naisia, mutta neljäkymmenen vanhana kykenee hallitsemaan kahdenkymmenen ikäisiä naisia ja kuusikymmenvuotiaita miehiä."

"Myönnän, monsieur", sanoi kreivitär. "Ja turhaa olisikin kiistää elävää todistusta vastaan."

"No sitten minä olen hukassa", vaikeroitsi Taverney; "liian myöhään kävin asiaan käsiksi."

"Herra de Richelieu on ollut teitä taitavampi", huomautti Lapeyrouse suorapuheisesti kuten ainakin merimies, "ja usein olenkin kuullut sanottavan, että marskillä on jokin resepti..."

"Se on vain naisten levittämää kulkupuhetta", sanoi Hagan kreivi nauraen.

"Onko se mikään syy olla sitä uskomatta, herttua?" kysyi

rouva Dubarry.

Vanha marski punastui, hän, joka ei juuri koskaan punastunut, ja kiirehti vastaamaan:

"Tahdotteko tietää, hyvät herrat, millainen se resepti on?"

"Kyllä, tietysti me tahdomme."

"No niin, minä säästän itseäni."

"Kas vain!" huudahti seurue.

"Siinä se resepti on", vakuutti marski. "Minä väittäisin vastaan", sanoi kreivitär, "ellen juuri olisi nähnyt herra de Caglioston reseptin vaikutusta. Mutta varokaa, herra taikuri, kysymykseni eivät vielä ole lopussa."

"Kyselkää, madame, kyselkää."

"Sanoitte olleenne neljäkymmenen ikäinen, kun ensi kerran käytitte elämän vettä, eikö niin?"

"Juuri niin, madame."

"Ja siitä saakka eli siis Troijan piirityksestä lähtien..."

"Vähän varhaisemmastakin ajankohdasta, madame."

"Sama se, mutta neljääkymmentä vanhemmaksi ette ole tullut?"

"Kuten näette."

"Siinä tapauksessa te, monsieur", muistutti Condorcet, "todistatte enemmän kuin lausumaanne väittämään sisältyä."

"Mitä siis olen todistanut, herra markiisi?"

"Te ette todista ainoastaan, että nuoruus jatkuu, vaan myös, että elämä säilyy. Sillä jos teillä Troijan sodasta saakka yhä on neljäkymmenen vuoden ikä, ette myöskään koskaan ole olleet

vainajana."

"Totta puhutte, herra markiisi; nöyrästi tunnustan, etten ole koskaan kuollut."

"Mutta silti ette ole haavoittamaton kuten Akilles, eikä muuten Akilleskaan ollut aivan haavoittamaton, koska Paris surmasi hänet ampumalla nuolen hänen kantapäähänsä."

"Haavoittamaton en ole, ja siitä minulla onkin paha mieli", myönsi Cagliostro.

"Teidät voi siis tappaa, voitte saada väkivaltaisen lopun?"

"Valitettavasti."

"Kuinka siis olette menetellyt välttääksenne kaikki onnettomuudet kolmen ja puolen tuhannen vuoden kuluessa?"

"Minulla on ollut onni puolellani, herra kreivi; suvaitkaa tarkata perusteluitani."

"Tarkkaan kyllä."

"Me tarkkaamme myös."

"Niin, niin", toistivat muutkin.

Ja ilmeisesti jännittyneenä jokainen nojasi kyynärpäällään pöytään ja valmistui kuuntelemaan.

Hiljaisuuden katkaisi Cagliostron ääni.

"Mikä on elämän ensimmäinen ehto?" lausui hän tehden siron ja keveän liikkeen kauniilla valkoisilla käsillään, joissa kimalteli sormuksia, näiden joukossa kuningatar Kleopatran timantti säteillen kuin pohjantähti. "Terveys, eikö niin?"

"Tietysti", vastasivat kaikki.

"Ja terveyden ehtona on..."

"Ravintojärjestys", sanoi Hagan kreivi.

"Olette oikeassa, herra kreivi; ravintojärjestyksestä terveys riippuu. No hyvä, eikö näihin elämänveteni tippoihin voisi sisältyä kaikkein paras ravintojärjestys?"

"Kukapa sen tietää?"

"Te, kreivi."

"Niin kyllä, mutta..."

"Mutta eivät muut", puuttui asiaan rouva Dubarry.

"Se on eri kysymys, madame, ja sen käsittelemme kohta. Kuten sanottu, minä olen aina noudattanut tippojeni nauttimisohjetta, ja koska niissä toteutuu kaikkien aikojen ihmisten ikuinen haave, koska juuri niitä on etsitty muinoin nuoruuden veden nimisinä ja nykyaikana elämänvetenä, niin olen alati säilyttänyt nuoruuteni, sen nojalla terveyteni ja sen nojailla elämäni. Sehän on selvää."

"Mutta kaikki kuluu, kreivi, kauneinkin ruumis niinkuin muukin."

"Pariksen yhtä hyvin kuin Vulcanuksen", lisäsi kreivitär.

"Kaiketi olette tuntenut Pariksen, herra de Cagliostro?"

"Varsin hyvin, madame; hän oli oikein sievä nuorukainen, mutta ei ansaitse kaikkea sitä, mitä hänestä Homeros laulaa ja naiset ajattelevat. Ensiksikin hänellä oli punainen tukka."

"Punainen. Hyi hirveätä", sanoi kreivitär.

"Kovaksi onneksi Helena oli toista mieltä kuin te, madame. Mutta palatkaamme elämänveteen."

"Niin, niin", yhtyivät siihen kaikki.

"Väitätte siis, herra de Taverney, että kaikki kuluu. Olkoon niin. Mutta tiedätte myös, että kaikki korjautuu, korvautuu tai syntyy uudestaan, miten sitä nimittäisikin. Siitä on esimerkkinä pyhän Hubertin kuuluisa veitsi, joka on niin monesti vaihtanut terää ja vartta; sillä näistä kaksinkertaisista vaihdoista huolimatta se on pysynyt pyhän Hubertin veitsenä. Se viini, jota Heidelbergin munkit säilyttävät kellarissaan, on yhä samaa viiniä, vaikka jättiläistynnyriin joka vuosi kaadetaan uuden korjuun tuotetta. Heidän viininsä on myöskin aina kirkasta, vahvaa ja hyvänmakuista; sitävastoin se viini, jonka Opimius ja minä suljimme roomalaisiin saviruukkuihin, oli sata vuotta myöhemmin, kun yritin sitä juoda, enää vain sakeata velliä, jota kenties olisi voinut syödä, mutta ei mitenkään juoda."

– No niin, minä en seurannut Opimiuksen esimerkkiä, vaan sen sijaan arvasin, mikä esimerkki tulisi olemaan saatavana Heidelbergin munkeista. Olen ylläpitänyt ruumistani valamalla siihen joka vuosi uusia elämän aineksia, joiden on määrä uudestaan synnyttää entiset. Joka aamu on nuori ja veres atoomi korvannut veressäni, lihassani, luissani jonkin kuluneen, herpaantuneen hiukkasen.

– Olen herättänyt uuteen eloon ne jätteet, jotka tavallinen ihminen huomaamattaan päästää valtaamaan koko olemuksensa; ne sotilaat, jotka ihmisluonto on Jumalalta saanut puolustautuakseen häviötä vastaan, sen sotaväen, jonka suuri yleisö lakkauttaa tai jättää joutilaisuudessa lamaantumaan, olen pakottanut alituisen toimintaan, ja tätä helpotti, vieläpä

ohjasi sellaisen kiihottunen käyttö, joka aina pysyy uutena. Tästä uutterasta elämän tutkimisesta johtuu, että ajatteluni, liikuntani, hermostoni, sydämeni, sieluni ei ole milloinkaan unohtanut kerran oppimiaan tehtäviä. Koska tässä maailmassa kaikki liittyy yhteen kuin ketjuksi ja niinkuin ne, jotka aina tekevät yhtä ja samaa, parhaiten siinä onnistuvat, on minusta tietysti tullut kaikkia muita taitavampi karttamaan ne vaarat, joita on ollut kolmituhatuotisen elämäni varrella, ja näin on käynyt siksi, että olen osannut kaikesta ottaa kokemusta, jonka nojalla näen edeltäkäsini minkä tahansa tilanteen haitat ja uhkat. Niinpä ei minua saisi astumaan taloon, joka uhkaa luhistua. Ei ikipäivinä, sillä niin paljon olen taloja nähnyt, että ensi silmäyksellä voin erottaa hyvät huonoista. Turhaa olisi minua pyytää metsästäämään taitamattoman kanssa, joka ei osaa pyssyään käsitellä. Kefaloksesta alkaen, joka surmasi puolisonsa Prokriin, hallitsijaan saakka, joka puhkaisi silmän hänen korkeudeltaan prinssiltä, olen nähnyt liiankin monta hutilusta. Sodassa ette saisi minua valitsemaan sitä tai sitä asemaa, jonka ken tahansa muu hyväksyisi, jos kerran olen tuokiossa laskettuani kaikki suorat ja käyrät linjat havainnut niiden kuolettavasti yhtyvän juuri sillä kohtaa. Sanonette ehkä, ettei voi ennakolta nähdä harhaan lentänyttä kuulaa. Siihen vastaisin, ettei miljoonan laukausta välttäneelle voisi anteeksi antaa, jos hän jättäyisi harhaan menneen luodin surmattavaksi.

– Älkää näyttäkö noin epäileviä eleitä. Olenhan tässä elävänä todistuksena. En väitä olevani kuolematon; sanon vain

taitevani, mitä ei kukaan muu taida, se on: väistää tapaturmaista kuolemaa. Niinpä, esimerkiksi, en mistään hinnasta jäisi tänne neljäntunniksi kahden kesken herra de Launayn kanssa, joka juuri ajattele, että jos saisi minut johonkin Bastiljinsa koppiin, hän koettelisi kuolemattomuuttani nälällä; myöskään en jäisi herra de Condorcetin seuraan, sillä tällä hetkellä hänellä on mielessä sujahtuttaa lasiini sitä ainetta, jota on hänen vasemman etusormensa kantasormuksessa, ja se on myrkyä. Kummallakaan ei tietysti ole pahaä tarkoitus, vaan ainoastaan jokin tieteellinen uteliaisuus, pelkkä halu tietää, veisikö se minulta hengen.

Molemmat kreivi Caglioston mainitsemat henkilöt säpsähtivät.

"Tunnustakaa suoraan, herra de Launay; me emme ole tuomioistuin, eikä sitäpaitsi aikomusta rangaista. Antakaapa kuulla, oletteko ajatellut, mitä juuri sanoin? Ja te, herra de Condorcet, pidättekö todellakin tuossa sormuksessa myrkyä, jota tahtoisitte antaa minun maistaa rakkaan tieteenne nimessä?"

"Totta vie", vastasi herra de Launay nauraen ja punastuen, "myönnän teidän olevan oikeassa, herra kreivi; se oli hulluutta mutta se pisti päähäni juuri sillä hetkellä, kun minua syytitte."

"Ja minä", lausui Condorcet, "tahdon olla yhtä avomielinen kuin herra de Launay. Todellakin arvelin, että jos maistaisitte sormukseeni kätkeytyä ainetta, ei kuolemattomuutenne olisi puolenkaan äyrin arvoinen."

Vieraspöydästä kajahti samassa hetkessä ihastuksen

huudahdus. Nämä tunnustukset eivät tosin näyttäneet toteen kreivi de Caglioston kuolemattomuutta, mutta hänen läpitunkeva älynsä kävi niistä ilmi.

"Siinä näette", sanoi Cagliostro tyynesti, "että arvasin oikein. Samoin on kaiken muunkin laita, mitä vastedes tapahtuu. Elämän tottumus ilmaisee minulle ensi silmäyksellä tapaamieni henkilöiden menneisyyden ja tulevaisuuden. Niin erehtymätön olen tässä kohden, että aavistukseni koskee eläimiäkin, vieläpä elotonta luontoa. Vaunuihin noustessani näen hevosten eleistä, että ne matkalla pillastuvat, tai ajajan ilmeestä, että hän kaataa minut kumoon tai törmää jotakin vasten. Laivaan astuessani arvaan, onko kapteeni taitamaton tai itsepäinen, eikä siis voi tai tahdo ohjata alustaan, niinkuin kulloinkin on tarpeen. Silloin kartan tuota ajajaa tai kapteenia; en nouse vaunuihin taikka laivaan. Sattumaa en kiellä, minä vain supistan sitä. Kun muu maailma jättää sille sata mahdollisuutta, riistan minä siltä yhdeksänkymmentä yhdeksän ja varon sadannetta. Tällainen etu minulla on siitä, että olen elänyt kolmetuhatta vuotta."

"Niin ollen", sanoi Lapeyrouse nauraen, toisten tuntiessa Caglioston sanoista ihastusta tai pettymystä, "teidän, rakas profeetta, pitäisi seurata minua niihin laivoihin, joiden on määrä kuljettaa minua maapallon ympäri. Tekisitte minulle erinomaisen palveluksen."

Cagliostro ei vastannut mitään.

"Herra marski", jatkoi merenkulkija yhä nauraen, "kun herra kreivi de Cagliostro, ymmärrettävästi kyllä, ei tahdo jättää

näin hauskaa seuraa, sallinette minun lähteä yksin. Suokaa anteeksi, Hagan kreivi, ja samoin te, madame, mutta kello lyö jo seitsemän, ja minä olen kuninkaalle luvannut astua vaunuihin neljänneksen yli seitsemän. Mutta koska kreivi de Cagliostro ei halua tulla katsomaan kahta laivaani, ilmoittakoon hän edes, mitä minulle tapahtuu Versaillesin ja Brestin välillä. Brestistä maannavalle hän on minun puolestani vapaa; siitä matkasta vastaan kyllä yksin. Mutta Versaillesin ja Brestin väli kaipaa kun kaipaakin hänen lausuntoaan."

Cagliostro loi vielä kerran Lapeyrouseen niin alakuloisen katseen, kasvoissa niin lempeä ja samalla niin murheellinen ilme, että se vaikutti useimpiin läsnäolijoihin oudostuttavasta. Mutta merenkulkija ei huomannut mitään. Hän lausui seuralle jäähyväiset; hänen palvelijansa autoivat hänen ylleen raskaan, väljän turkisviitan, ja rouva Dubarry pisti salaviihkaa hänen taskuunsa muutamia niistä oivallisista sydäntävahvistavista rohdoista, jotka ovat pitkällä matkalla niin tervetulleita, vaikka matkustaja tuskin koskaan tulee itse niitä hankkineeksi ja jotka jäisessä ilmanalassa suoritettavan retken pitkinä öinä hänelle muistuttavat poissaolevia ystäviä.

Yhä hymyillen Lapeyrouse kumarsi kunnioittavasti Hagan kreiville ja ojensi kätensä vanhalle marskille.

"Hyvästi, rakas Lapeyrouse", sanoi Richelieun herttua.

"Vain näkemiin asti, herttua", vastasi Lapeyrouse. "Tuntuu todellakin, kuin luultaisiin minun menevän iäksi. Matka maapallon ympäri ei ole ikuinen, viivyn poissa enintään neljä,

viisi vuotta. Sitä varten ei tarvita juhlallisia jäähyväisiä."

"Neljä tai viisi vuotta", ihmetteli marski. "Miksi ette samalla sano neljä tai viisi vuosisataa? Minun iälläni päivät ovat vuosia, ja siksi sanonkin teille: jääkää hyvästi."

"Mitä vielä. Kysykää tietäjältä", nauroi Lapeyrouse; "hän lupaa teille vielä parikymmentä elinvuotta, vai kuinka, herra de Cagliostro? Voi jospa olisitte, kreivi, jo ennemmin puhunut minulle jumalaisista tipoistanne. Maksakoot ne mitä tahansa, minä olisin niitä hankkinut tynnyrillisen *Astrolabe* laivalleni. Vielä yksi suudelma kauniille kädellenne, madame, kauneimmalle, mitä varmaankaan saan nähdä siihen saakka, kun retkeltäni palaan. Näkemiin."

Ja hän lähti salista.

Cagliostro oli yhä vaiti kuin pahaenteinen tietäjä.

Saliin voitiin kuulla kapteenin askeleet kajahtavilla ulkoportailla, hänen yhä iloinen äänensä pihalla ja hänen viimeiset terveisensä niille, jotka olivat kerääntyneet hänen lähtöään katselemaan.

Sitten hevoset ravistelivat kulkusilla koristettuja päitään, vaunujen ovi läjähti kiinni, ja pyörät alkoivat jyristä pitkin katukiviä.

Lapeyrouse oli nyt astunut ensi askeleen salaperäisellä matkallaan, jolta ei koskaan palannut.

Kaikki kuuntelivat.

Kun ei enää kuulunut mitään, kääntyivät kaikkien katseet kuin yliluonnollisen voiman pakottamina Cagliostroon.

Tämän miehen kasvoilla loisti nyt tietäjän haltioittuminen, mikä värisytti kaikkia läsnäolijoita. Oudon juhlallista äänettömyyttä kesti tuokion aikaa. Ensimmäisenä keskeytti sen Hagan kreivi.

"Miksi ette vastannut hänelle, monsieur?"

Tässä kysymyksessä tuli esille koko seuran huolestunut mieliala.

Cagliostro vavahti, ikäänkuin nämä sanat olisivat hänet herättäneet syvistä mietteistä.

"Siksi, että minun olisi täytynyt hänelle puhua joko epätotta tai armotonta totta."

"Kuinka niin?"

"Minun olisi, totta puhuen, täytynyt hänelle sanoa: Herra de Lapeyrouse, Richelieun herttua on oikeassa sanoessaan teille *hyvästi* eikä *näkemiin*."

"No mutta", hätkähti Richelieu ja kalpeni. "Mitä ihmettä te nyt sanotte Lapeyrousesta, herra Cagliostro?"

"Tyyntykää, herra marski", rauhoitti Cagliostro, "eihän tämä surullinen ennustus teitä koske."

"Mitä tämä on?" huudahti rouva Dubarry. "Lapeyrouse-parka, joka juuri suuteli kättäni..."

"Ei ainoastaan ole sitä uudestaan suutelematta, madame, vaan myöskään ei koskaan enää näe tänä iltana jättämiään henkilöitä", sanoi Cagliostro tarkkaavasti katsellen vedellä täytettyä lasia, joka oli niin sijoitettu, että siinä opaalin väriset heleät valokujuvat taittuivat ympäröivien esineiden poikkipäin kulkeviin varjoihin.

Kaikkien huuilta pääsi hämmästyksen huuto.

Keskustelu oli nyt joutunut sille asteelle, että mielen jännitys yhä kasvoi; vakavasta, juhlallisesta, melkein tuskaisesta sävystä, joka tuli esille läsnäolijain sanoissa tai katseissa heidän kysellessään Cagliostrota, olisi voinut päättää, että nyt oli puhe muinaisajan oraakkelin pettämättömistä ennustuksista.

Sillävälän, kun kaikki näin olivat kiintyneet yhteiseen asiaan, nousi herra de Favras, aavistaen toistenkin toivomuksen, antoi kädellään merkin ja hiipi varpaisillaan katsomaan, oliko etuhuoneessa ketään palvelijoista kuuntelemassa.

Mutta, kuten sanottu, Richelieun marskin talossa vallitsi hyvä järjestys, eikä herra de Favras tavannut etuhuoneessa muita kuin vanhan taloudenhoitajan, joka ankarana kuin etuvartija oli torjumassa pääsyä ruokasaliin jälkiruuan juhlallisena hetkenä.

Hän palasi paikalleen istumaan ilmaisten kädenliikkeellä, että pöytäseura sai olla ihan rauhassa.

"Siinä tapauksessa", sanoi rouva Dubarry, vastaten herra de Favrasin rauhoittavaan viittaukseen, ikäänkuin se olisi ääneen lausuttu, "siinä tapauksessa ilmoittakaa meille, miten käy Lapeyrouse-poloisen."

Cagliostro pudisti päätään.

"No, no, herra de Cagliostro, sanokaa nyt kuitenkin", yhtyivät siihen herrat.

"Niin, sitä me todellakin pyydämme."

"Olkoon menneeksi; herra de Lapeyrouse lähtee, kuten hän teille mainitsi, kiertomatalle maapallon ympäri täydentääkseen

Cookin retkiä, sen onnettoman Cookin, joka, niinkuin tiedätte, murhattiin Sandwich-saarilla."

"Niin, niin, tiedämme", myönsivät kaikki pikemmin päänimikkeillä kuin sanoilla.

"Kaikki näyttää lupaavan tälle yritykselle menestystä. Lapeyrouse on kelpo merenkulkija, ja sitäpaitsi on kuningas Ludvig XVI taitavasti suunnitellut hänen reittinsä."

"Aivan oikein", puuttui puheeseen Hagan kreivi. "Ranskan kuningas on etevä maantieteilijä, vai mitä, herra de Condorcet?"

"Kyllä, etevämpikin kuin mitä kuninkaan tarvitsee olla", vastasi markiisi. "Kuningasten sietäisi tietää kaikki vain pintapuolisesti. Silloin he ehkä taipuisivat niiden johdettaviksi, jotka tuntevat asian ytimen."

"Se olkoon opiksi, herra markiisi", huomautti Hagan kreivi hymyillen.

Condorcet punastui.

"Ei mitenkään, herra kreivi", vastasi hän, "se on vain pelkkä mietelmä, filosofinen yleispäätelmä."

"Hän siis lähtee?" sanoi rouva Dubarry haluten lopettaa kaikki yksityiset jutut, joiden vuoksi yleiskeskustelu ehkä voisi poiketa uraltaan.

"Niin, hän lähtee", toisti Cagliostro. "Mutta niin kova kiire kuin hänellä näyttikin olleen, älkää silti luulko, että hän heti aloittaa laivamatkansa; ei, minä näen hänen hukkaavan paljon aikaa Brestissä."

"Sepä vahinko", sanoi Condorcet, "sillä juuri nyt on sopiva

lähtöaika. Melkein on jo vähän myöhäistäkin, helmi- tai maaliskuu olisi ollut parempi."

"Älkää häntä moittiko tästä parin kuukauden viivytyksestä herra de Condorcet. Ainakin hän elää sen aikaa, elää ja toivoo."

"Hänelle on arvatenkin annettu hyvät seuralaiset?" lausui Richelieu.

"On", vastasi Cagliostro. "Toisen laivan päällikkö on etevä upseeri. Näen hänet: hän on vielä nuori, seikkailuhaluinen, urhoollinen, kovaksi onnekseen."

"Mitä? Kovaksi onnekseen."

"Niin, sillä vuoden kuluttua tähystelen tätä ystävää enkä enää näe", sanoi Cagliostro levottomana tarkaten vesilasiasia.

"Ei suinkaan teistä kukaan ole herra de Langien sukulainen?"

"Ei."

"Eikä kukaan häntä tunne?"

"Ei."

"No niin, hän joutuu ensimmäisenä kuoleman omaksi. En näe häntä enää."

Vieraiden kesken kuului kauhun hälinää.

"Entä hän... hän... Lapeyrouse?" kyselivät monet äänet läähättäen.

"Hän purjehtii, nousee maihin, astuu taas laivaan. Vuosi, kaksi vuotta käy kaikki hyvin. Hänestä saadaan tietoja, mutta sitten..." [Se upseeri, joka toi viimeiset tiedot Lapeyrousesta, oli herra de Lesseps, ainoa retkikunnan jäsen, joka sai uudestaan nähdä Ranskan. *Tekijä.*]

"Sitten...?"

"Vuodet vierivät."

"Entä sitten?"

"Valtameri on suuri, taivas synkkä. Siellä täällä kohoo tutkimattomia maita, toisaalla taas kauhistavia hahmoja, senkaltaisia, kuin Kreikan saaristomeren hirviöt. Ne vaanivat alusta, joka merivirran viemänä kiittää sumussa karien lomitse; sitten nousee myrsky, vieraanvaraisempi kuin ranta, ja sen jälkeen kaameita tulikieliä. Voi, Lapeyrouse, Lapeyrouse, jos voisit minua kuulla, sanoisin sinulle: Kristoffer Kolumbuksen tavoin pyrit uutta maailmaa löytämään; varo tuntemattomia saaria."

Hän vaikeni.

Hyinen väristys tuntui kaikkien jäsenissä hänen viime sanojensa vielä kaikuessa.

"Mutta miksi ette häntä varoittanut?" huudahti Hagan kreivi joutuen, kuten toisetkin, tämän eriskummaisen, sydämiä mielensä mukaan myllertävän henkilön vaikutukselle alttiiksi.

"Juuri niin", yhtyi siihen rouva Dubarry, "miksi ei riennetä, koeteta saada häntä kiinni? Sellaisen miehen kuin Lapeyrousen henki maksanee edes sen verran kuin kuriirin matka, hyvä marski."

Marski ymmärsi vihjauksen ja nousi jo puoleksi soittaakseen kelloa, mutta Cagliostro teki torjuvan liikkeen, ja marski vaipui takaisin nojatuoliinsa.

"Sen pahempi, ei mistään varoituksesta ole apua", selitti

Cagliostro. "Ihminen, joka edeltäpäin näkee kohtalon, ei voi sitä muuttaa. Herra de Lapeyrouse nauraisi, jos olisi kuullut sanani, niinkuin Priamoksen pojat nauroivat Kassandran ennustuksille; mutta kah, tekin, Hagan kreivi, nauratte, ja naurunne tarttuu kyllä koko tähän seuraan. Älkää lainkaan pidättäkö itseänne, herra de Favras; enhän ole koskaan tavannut uskovaista kuulijaa."

"Ei, ei, kyllä me uskomme", huudahtivat rouva Dubarry ja vanha Richelieun herttua.

"Minä uskon", mutisi Taverney.

"Minä myös", sanoi Hagan kreivi kohteliaasti.

"Niinpä niin", huomautti Cagliostro, "uskotte muka, kun on puhe Lapeyrousesta; mutta jos asia koskisi teitä itseänne, ette uskoisi."

"No, no."

"Siitä olen varma."

"Myönnän", sanoi Hagan kreivi, "että minut olisi saatu uskomaan, jos herra de Cagliostro olisi sanonut Lapeyrouselle: Karttakaatuntemattomia saaria. Silloin hän olisi ollut varuillaan, ja siinä olisi aina ollut jokin pelastuksen mahdollisuus."

"Vakuutan teille, ettei niin olisi käynyt, herra kreivi. Ja jos hän olisikin uskonut, niin huomatkaa, kuinka kauheata olisi ollut saada sellainen ilmoitus, kun sitten vaaran hetkellä, nähdessään nuo tuntemattomat, tuhoa uhkaavat saaret, miesparka olisi ennustukseeni luottaen tuntenut salaperäisen kuoleman lähestyvän voimatta sitä torjua Silloin ei olisi ollut vain kuolema, vaan tuhat kuolemaa hänen kärsittävänsä, sillä

tuhannen kuoleman vertaista on pimeässä hapuilla epätoivo mielessä. Ottakaa huomioon, että toivo, jonka olisit häneltä riistänyt, on viimeinen lohdutus, joka kovaonnisella vielä säilyy, kun pyövelin terä uhkaa, vieläpä kun se jo hipaisee, kun hän tuntee sen leikkaavan ja veri vuotaa. Elämä sammuu, ja vielä ihminen toivoo."

"Se on totta", sanoivat jotkut hiljaa.

"Niin", jatkoi Cagliostro, "muuta todellista hyvää, kuin sen verhon, joka peittää elämämme lopun, ei Jumala ole antanut ihmiselle maan päällä."

"Olkoon sen laita kuinka tahansa", sanoi Hagan kreivi, "mutta jos teidän kaltaisenne mies sattuisi minulle sanomaan: Varokaa sitä ihmistä tai sitä asiaa, pitäisin neuvon hyvänä ja kiittäisin sen antajaa."

Cagliostro pudisti hiljakseen päätään, samalla surumielisesti hymyillen.

"Totta puhuen, herra de Cagliostro", jatkoi kreivi, "varoittakaa minua, niin saatte siitä kiitokset."

"Haluatte siis, että sanon teille, mitä en tahtonut sanoa Lapeyrouselle?"

"Juuri sitä haluan."

Cagliostro näytti aikovan puhua, mutta jätti sikseen, sanoen vain:

"Ei, herra kreivi, ei."

"Pyydän teiltä hartaasti."

Cagliostro käänsi päänsä pois päin.

"En koskaan!" mutisi hän.

"Varokaa", sanoi kreivi leikillisesti, "tuolla tapaa riistätte minulta uskon."

"Parempi on olla epäuskossa kuin tuskassa."

"Herra de Cagliostro", lausui nyt kreivi vakavasti, "teiltä on unohtunut muuan asia."

"Mikä?" kysyi profeetta kunnioittavasti.

"Se, että jos onkin ihmisiä, jotka haitatta voivat olla kohtalostaan tietämättömiä, niin on taas toisia, joiden tarvitsisi tietää tulevaisuutensa, koska heidän kohtalonsa on tärkeä, ei ainoastaan heille itselleen, vaan miljoonille ihmisille."

"Siis", sanoi Cagliostro, "käskekää. Ilman käskyä en sano mitään."

"Mitä tarkoitate?"

"Teidän majesteettinne käskeköön", vastasi Cagliostro hiljaa.

"Minä tottelen."

"Käsken teitä paljastamaan kohtaloni, herra de Cagliostro", määräsi nyt kuningas viehättävän majesteettisesti.

Samassa kun Hagan kreivi salli kohdella itseään kuninkaana ja luopui säätynsä keinotekoisesta salaamisesta antaen käskyn, nousi Richelieun herttua istumasta, meni nöyrästi kumartamaan ruhtinaalle ja sanoi hänelle:

"Kiitän kunniaista, jonka Ruotsin kuningas on kodilleni osoittanut; suvaitkoon nyt teidän majesteettinne asettua kunnipaikalle. Tästä hetkestä alkaen se voi kuulua vain teille."

"Olkaamme vain paikoillamme, herra marski, älkäämmekä

antako ainoankaan sanan mennä hukkaan, mitä kreivi de Cagliostro aikoo minulle sanoa."

"Kuninkaille ei lausuta totuutta, sire."

"Joutavia! Enhän minä nyt ole kuningaskunnassani. Herra herttua, pyydän teitä istumaan paikallanne; olkaa niin hyvä, herra de Cagliostro, ja puhukaa."

Cagliostro tähysteli taas lasiinsa; pohjasta kohosi pinnalle päin sellaista pieniä kuplia, joita nähdään samppanjassa, ja vesi näkyi hänen mahtavan katseensa läpätunkemana joutuneen liikkeeseen, jota hänen tahtonsa ohjasi.

"Sire, sanokaa minulle, mitä tahdotte tietää", virkkoi Cagliostro.

"Nyt olen valmis vastaamaan."

"Sanokaa, millä tavalla kuolen."

"Ammuttuna, sire."

Kustaan otsa säteili.

"Ah, taistelussa", sanoi hän, "niinkuin ainakin, sotilas. Kiitos, herra de Cagliostro, tuhannet kiitokset! Aavistan kyllä taisteluita, ja Kustaa Aadolf ja Kaarle XII ovat minulle näyttäneet, kuinka Ruotsin kuninkaana kuollaan."

Cagliostro loi katseensa maahan päin mitään vastaamatta. Hagan kreivi rypisti kulmakarvojaan ja sanoi:

"Vai niin, eikö siis laukaus tapaakaan minua taistelutantereella?"

"Ei, sire."

"Ehkä kapinassa? Niin, sekin on mahdollista".

"Ei, ei kapinassakaan."

"No missä?"

"Tanssiaisissa, sire."

Kuningas kävi miettiväiseksi.

Cagliostro, joka oli noussut seisaalle, istuutui jälleen ja nojasi päänsä syvälle kättensä väliin. Kaikki, jotka ympäröivät ennustuksen laatijaa ja sen kohtaamaa henkilöä, olivat kalvenneet.

Herra de Condorcet lähestyi sitä vesilasia, josta tietäjä oli lukenut kaamean ilmoituksensa, tarttui sen jalkaan, nosti silmäinsä kohdalle ja tarkasteli huolellisesti sen kimaltelevia särmiä ja salaperäistä sisällystä.

Nerokas, kylmästi tutkiva silmä näkyi molemmilta kristalleilta, kovalta ja juoksevalta, vaativan ratkaisua pulmalliseen kysymykseen, jonka hän järjen kannalta katsoi kuuluvan vain luonnontieteen alalle.

Niinpä hän tiedemiehenä arvioitsi veden syvyyttä, valosäteiden heijastusta ja vesihiukkasten liikehtimistä. Hän kysyi itseltään, kuten hän kaikkeen haki syytä, mikä oli aiheena ja verukkeena tähän veijaukseen, jota tuo kieltämättä tavattoman kyvykäs mies harjoitti niin arvokkaiden henkilöiden kuin nyt läsnäolevien kesken, saaden heidät valtoihinsa.

Arvatenkaan hän ei keksinyt pulmansa ratkaisua, sillä hän herkesi lasia tutkimasta, pani sen paikalleen pöydälle ja lausui toisten ollessa mykistyneinä Cagliostron ennustuksesta:

"Minunkin tekee mieleni pyytää mainiota profettaamme

utelemaan taikapeililtään. Mutta kovaksi onneksi", lisäsi hän, "minä en ole mahtava herra, en voi käskeä, eikä mitätön henkeni kuulu miljoonille ihmisille."

"Te käskette tieteen nimessä, monsieur", sanoi Hagan kreivi, "ja teidän elämänne on tärkeä, ei ainoastaan yksityiselle kansalle, vaan ihmiskunnalle."

"Kiitän, herra kreivi; mutta herra de Cagliostro lienee siitä toista mieltä."

Cagliostro kohotti päätään kuin sotaratsu tuntiessaan kannuksen puristavan.

"En suinkaan, markiisi", sanoi hän näkyen joutuvan hermokiihtymyksen valtaan, jonka aiheuttajana olisi muinaisaikana pidetty häntä vaivaavaa jumaluusolentoa. "Aivan varmasti te olette mahtava herra älyn valtakunnassa. Mutta suvaitkaapa nyt katsoa minua suoraan silmiin; haluatteko täydellä todella, että teillekin ennustan?"

"Täydellä todella, herra kreivi", vakuutti Condorcet. "Kunniani kautta, todellisemmin ei voisikaan haluta."

"Hyvä on, markiisi", sanoi Cagliostro kumealla äänellä, luoden katseensa maahan toisen tuijottaessa, "te kuolette siitä myrkystä, jota pidätte sormuksessanne. Te kuolette..."

"Entä jos viskaisin sen pois?" keskeytti Condorcet.

"Viskatkaa."

"Myöntänette ainakin, että se olisi helppo asia."

"No viskatkaa pois, kuten sanoin."

"Tehkää se Herran tähden!" huudahti rouva Dubarry,

"heittäkää pois tuo ilkeä myrkky, vaikkei muun vuoksi niin saadaksemme edes pikku valeesta kiinni tuon pahan onnen tietäjän, joka meiltä kaikilta riistää ennustuksillaan mielenrauhan. Sillä jos heitätte sen pois, niin on ainakin varmaa, ettei se myrkky teitä tapa; ja kun herra de Cagliostro väittää, että kuolette juuri tuosta myrkystä, ei hän pääse mihinkään siitä, että esiintyy valehtelijana."

"Rouva kreivitär on oikeassa", virkkoi Hagan kreivi.

"Hyvä, hyvä, kreivitär!" sanoi Richelieu. "Ei siis muuta, markiisi, kuin heittäkää pois myrkky; pyyntööni on sitä suurempi syy, koska tietäessäni teidän pitävän sormessanne kuolemaa minun täytyy vastedes aina vavista, kun yhdessä juomme. Voihan sormus itsestään aueta... ja..."

"Ja kilistettäessä lasit ovat hyvin lähellä toisiaan", lisäsi Taverney. "Siis, markiisi, myrkky pois!"

"Suotta pyydätte", sanoi tyynesti Cagliostro. "Herra de Condorcet ei myrkystänsä luovu."

"En", sanoi markiisi, "en siitä luovu, se on totta; tosin en tahdo helpottaa kohtalon kulkua, mutta syynä kiellooni on se, että Cabanis on minulle valmistanut tämän laatuaan ainokaisen myrkyin, joka on sattumalta saatu jähmeään muotoon, eikä ole luultavaa, että se hänelle uudestaan onnistuisi. Siksi en heitä tätä myrkkyä hukkaan. Riemuitkaa voitostanne, herra de Cagliostro, jos tahdotte."

"Kohtalo", vastasi Cagliostro, "löytää aina uskollisia apulaisia pannakseen tuomionsa täytäntöön."

"Niinpä siis kuolen myrkytettynä", sanoi markiisi. "Olkoon menneeksi! Ei kuka tahansa saa myrkkyyntä kuolla. Ihanan lopun te minulle ennustitte; pikkusen vain myrkkyyntä kieleni kärjelle, ja minä olen mennyt mies. Se ei ole *plus* kuolema, onhan vain *minus* elämä, kuten algebrallisesti sanottaisiin."

"En minäkään tahdo, että te joutuisitte kärsimään", sanoi Cagliostro kylmästi, osoittaen eleillään haluavansa, että keskustelu päättyisi tähän, ainakin herra de Condorcetin osalta.

"Hyvä herra", sanoi silloin markiisi de Favras kurottaen itseään pöydän yli, ikäänkuin mennäkseen Cagliostroa vastaan, "minulle tulee jo vesi suuhun, kun on mainittu haaksirikko, laukaus ja myrkytys. Ettekö viitsisi olla niin hyvä ja ennustaa minullekin jotakin samantapaista lystiä?"

"Vai niin, herra markiisi", sanoi Cagliostro, jota tosin iva ärsytti, "olisitte todellakin väärässä, jos kadehtisitte näitä herroja, sillä aateliskunniani kautta sanon, että teidän käy paremmin."

"Paremmin!" nauroi herra de Favras. "Varokaa liikoja lupaamasta; sen parempaa kuin meri, tuli ja myrkkyyntä lienee vaikea keksiä."

"Jäljellä on nuora, herra markiisi", sanoi Cagliostro kohteliaasti.

"Nuora... no no, mitä te tarkoitate?"

"Sitä, että joudutte hirteen", vastasi Cagliostro profetallisessa kiihkossa, jota ei enää voinut hillitä.

"Hirteen!" toistivat läsnäolijat. "Voi hitto!"

"Herra unohtaa, että olen aatelismies", sanoi Favras hiukan

kylmeten. "Ja jos ehkä on tarkoituksena puhua itsemurhasta, voin teille jo ennakolta ilmoittaa aikovani viime hetkeen asti pitää itseäni sen verran kunniaassa, etten turvaudu nuoraan jos kerran minulla on miekka."

"Itsemurhasta ei ole puhetta, monsieur."

"Tarkoitatte siis kuolemanrangaistusta?"

"Sitä."

"Ollen muukalainen, monsieur, saatte minulta anteeksi."

"Mitä saan anteeksi?"

"Tietämättömyytenne. Ranskassa katkaistaan aatelismieheltä kaula."

"Siitä asiasta saatte sopia pyövelin kanssa, monsieur", sanoi Cagliostro iskien tällä töykeällä vastauksella Favrasin sanattomaksi.

Nyt oli pöytäseura hetken aikaa kahden vaiheella.

"Tiedättekö, että minua jo värisyttää", sanoi herra de Launay. "Edeltäjäni ovat vetäneet niin surkeasti arpaa, että paha minutkin perinee, jos samasta pussista kopeloin kohtaloani."

"Siinä tapauksessa olette toisia viisaampi, ja oikein teette siinä, kun ette halua tietää tulevaisuutta. Olkoon se hyvä tai paha, pitäkäämme arvossa Jumalan salaista päätöstä."

"No mutta, herra de Launay", sanoi rouva Dubarry, "toivon kuitenkin, että olette täysin yhtä rohkea kuin nämä toiset herrat."

"Sitä itsekin toivon, madame", vastasi kuvernööri kumartaen.

Sitten hän kääntyi Cagliostroon päin ja sanoi:

"Vuoron mukaan, monsieur, voisitte ehkä olla nyt niin hyvä ja

ennustaa minunkin vastaiset vaiheeni. Pyydän sitä hartaasti."

"Se on helppoa", sanoi Cagliostro. "Kirveellä päähän, siinä kaikki."

Salissa kajahti kauhun huuto. Herrat de Richelieu ja Taverney pyysivät Cagliostrolta, ettei hän jatkaisi, mutta naisen uteliaisuus pääsi voitolle.

"Teitä kuunnellessa, kreivi", lausui rouva Dubarry, "voisi todellakin luulla, että koko maailma saa väkivaltaisen lopun. Meitä on tässä kahdeksan henkilöä, ja viisi olette jo tuominnut."

"Tottahan ymmärrätte, että hän on sen ottanut urakalle ja me vain nauramme, madame", rauhoitti herra de Favras koettaen todella nauraa.

"Tietysti me nauramme", sanoi Hagan kreivi, "olkoon ennustuksissa perää taikka ei."

"Minunkin tekisi mieli nauraa", selitti rouva Dubarry, "sillä en tahtoisi pelkuruudellani häväistä seuraamme. Mutta voi, minä olen vain nainen enkä edes saane kunniaa päästä kaameassa loppukohtauksessa teidän rinnallenne. Nainen, semmoinen kuolee sänkyynsä. Sen pahempi, vanhan, murheellisen ja unohdetun vaimon kuolema lienee kaikista kuolemista pahin, eikö niin, herra de Cagliostro?"

Ja niin puhuessaan hän epäröitsi; ei ainoastaan sanoilla, vaan katseillaankin hän antoi ennustajalle aihetta rauhoittavaan vastaukseen, mutta Cagliostro pysyi vaiti.

Uteliaisuus oli levottomuutta väkevämpi ja sai rouva Dubarryn valtaansa.

"No, herra de Cagliostro", jatkoi hän, "antakaa kuulla vastauksenne."

"Mihin vastaisin, madame, kun ette ole minulta kysynyt?" Kreivitär oli taas kahden vaiheella.

"Mutta..." sanoi hän.

"Kysyttekö minulta vai ettekö?" tiedusti Cagliostro. Kreivitär kokosi voimansa ja vastasi saatuaan rohkeutta toisten hymyilystä:

"No niin, minä uskallan; sanokaa siis, millaisen lopun saa Jeanne de Vaubernier, kreivitär Dubarry."

"Mestauslavalla, madame", kuului kamala ennustus.

"Tuo on vain pilapuhetta! Eikö niin, monsieur?" sopersi kreivitär rukoilevin katsein.

Mutta Cagliostro oli yllytetty äärimmilleen, eikä hän niitä katseita nähnyt.

"Miksi pilapuhetta?" kysyi hän.

"Siksi, että mestauslavalle astuu vain se, joka on tappanut, murhannut, tehnyt kauhean rikoksen, eikä ole vähääkään luultavaa, että minä teen semmoisen rikoksen. Siis se oli vain pilaa, vai mitä?"

"Tottahan se pilaa oli", vastasi Cagliostro, "kuten kaikki muutkin ennustukseni."

Kreivitär purskahti nauruun, joka olisi tarkkaavaisesta kuulijasta tuntunut liian kimeältä ollakseen luonnollinen.

"Kuulkaapas, herra de Favras", sanoi hän, "tilataan jo nyt ruumisvaunumme."

"Se on aivan tarpeetonta, mitä teihin tulee, kreivitär", sanoi

Cagliostro.

"Miksi niin, monsieur?"

"Te saatte mestauslavalle ajaa kärryissä."

"Hyi hirveätä!" huudahti rouva Dubarry. "Huh, kuinka häijy tuo mies on! Vastedes, marski, kutsukaa vieraiksenne sellaisia, joilla on toinen mielenlaatu, taikka en tule ikinä uudestaan."

"Anteeksi, kreivitär", sanoi Cagliostro, "mutta te olette sitä tahtonut, kuten toisetkin."

"Minä, kuten toisetkin; suotteko minulle edes sen verran aikaa, että ehdin valita itselleni rippi-isän?"

"Turha vaiva, madame", vastasi Cagliostro.

"Kuinka niin?"

"Viimeinen, jolla on mestauslavalle astuessaan rippi-isä vieressään, on..."

"On kuka?" kysyivät kaikki.

"Ranskan kuningas."

Nämä viimeiset sanat Cagliostro lausui kumealla ja niin kalmankaamealla äänellä, että läsnäolijoita hipaisi kuoleman henkäys, joka hyydtytti sydämet.

Nyt oltiin muutama minuutti ääneti. Tämän vaitiolon aikana Cagliostro vei huulilleen vesilasini, josta oli lukenut kaikki veriset ennustuksensa; mutta tuskin se oli koskettanut hänen suutaan, kun hän ehdottoman inhon vallassa sysäsi sen takaisin kuin katkeran kalkin, samalla luoden katseensa Taverneyhin.

"Ei!" huudahti tämä, joka luuli hänen aikovan puhua, "älkää sanoko minulle, miten minun käy; minä en sitä tahdo tietää."

"Vaikka niin, mutta minä sen sijaan kysyn", sanoi Richelieu.

"Te, herra marski", vastasi Cagliostro, "saatte olla levollinen, sillä te olette meistä kaikista ainoa, joka kuolee vuoteessaan."

"Kahvia, hyvät vieraat!" sanoi vanha marski mielissään ennustuksesta.

"Juodaan nyt kahvia!"

Kaikki nousivat pöydästä.

Mutta ennenkuin Hagan kreivi siirtyi salonkiin, astui hän Cagliostron luo ja sanoi:

"Kohtaloani en yritäkään paeta, monsieur, mutta sanokaa, mitä minun on kartettava?"

"Käsipuuhkaa, sire", vastasi Cagliostro.

Hagan kreivi poistui.

"Entä minun?" kysyi Condorcet.

"Munakakkua."

"Hyvä, lakkaan munia syömästä."

Ja hän kiirehti Hagan kreivin jäljestä.

"No mitä minun tulee pelätä?" tiedusti Favras.

"Kirjettä."

"Hyvä on, kiitos!"

"Ja minun?" kysyi de Launay.

"Bastiljin valloitusta."

"No sitten ei hätää."

Ja hän poistui nauraen.

"Nyt on minun vuoroni, monsieur", sanoi kreivitär hätääntyneenä.

"Te, kaunis kreivitär, välttääkö Ludvig XV: n toria."

"Voi, voi", vastasi kreivitär, "siellähän minä jo kerran ennen eksyin ja säikähdyn niin, että pääni alkoi pyöriä."

"Niinpä niin, kun se kerran vielä lähtee pyörimään, ei se enää paikalleen asetu."

Rouva Dubarry kirkaisi ja pakeni salonkiin toisten vieraiden turviin.

Cagliostro oli myös menossa sinne, kun Richelieu sanoi:

"Vielä hetkinen, nyt ei ole muita jäljellä kuin Taverney ja minä, joille ette ole mitään ennustanut, hyvä taikuri."

"Herra de Taverney on pyytänyt, etten mitään sanoisi, ettekä, te, herra marski, ole minulta kysynyt."

"Nyt sitä kuitenkin pyydän", sanoi Taverney kädet ristissä.

"Mutta kuulkaapa, ettekö voisi, todistaaksenne meille neronne mahtia, ilmoittaa meille erästä asiaa, jonka vain me molemmat tiedämme?"

"Mikä asia se on?" kysyi Cagliostro hymyillen. "No sanokaa, mitä varten tämä kunnon Taverney on tullut Versaillesiin, vaikka saisi rauhassa oleskella kauniilla maatilallaan Maison-Rougeessa, jonka kuningas hänelle lunasti kolme vuotta takaperin?"

"Sehän on perin helppo sanoa, herra marski", vastasi Cagliostro. "Kymmenen vuotta sitten herra de Taverney tahtoi antaa tyttärensä, neiti Andréen, kuningas Ludvig XV: lle, mutta siinä hän ei onnistunut."

"Huh, huh!" murisi Taverney.

"Nyt hän tahtoo antaa poikansa, Filip de Taverneyn,

kuningatar Marie-Antoinettelle. Kysykääpä häneltä, puhunko valetta."

"Kunniani kautta!" sanoi Taverney vavisten, "jollei tuo mies ole noita, niin piru minut periköön!"

"No no!" varoitti marski, "älä puhu pirusta noin kursailematta, vanha toveri!"

"Kamalaa, kamalaa!" mutisi Taverney.

Ja hän kääntyi pyytääkseen vielä Cagliostroa pitämään asian salassa, mutta tämä oli jo kadonnut.

"Kas niin, Taverney, mennään salonkiin", sanoi marski. "Muutoin siellä juodaan kahvit meitä odottamatta tai saamme juoda sen kylmänä, mikä olisi paljoa pahempaa."

Ja hän riensi salonkiin. Mutta se oli autio: ei ainoakaan vieras ollut rohjennut jäädä uudestaan katsomaan pelottavaa ennustajaa suoraan kasvoihin. Suotta siellä kynttilät paloivat haarajaloissaan, kahvi höyrysi kannussaan, ja tuli rätisi pesässä.

"Jopa nyt ihme! Kuuleppa, vanha ystävä, ei tässä muu auttane kuin juoda kahvit kahden kesken... No minne hiiteen sinä olet mennyt."

Ja Richelieu tähysteli joka taholle; mutta pieni ukko oli pujahtanut tiehensä kuten muutkin.

"Sama se", tuumi marski virnistäen, kuten Voltaire olisi tehnyt, ja hieroskellen kuivia, valkoisia, sormusten koristamia käsiään, "minä olen koko seurasta ainoa, joka saan kuolla vuoteessani. Heh, heh, vuoteessani! Kreivi Cagliostro, minäpä en olekaan epäuskoinen! Omassa vuoteessani ja niin myöhään

kuin suinkin! Haloo! Tänne kamaripalvelijani ja tippani!"

Salonkiin astui kamaripalvelija, kädessä pieni pullo, ja marski lähti hänen saattamana makuuhuoneeseen.

I

KAKSI TUNTEMATONTA NAISTA

Vuoden 1784 talvea, tuota hirviötä, joka ahmi kuudenneksen Ranskan väestöä, emme ole voineet, vaikka se porteille jyskytti, kuitenkaan nähdä Richelieun herttuan luona, me kun siellä olimme sulkeutuneina niin lämpöiseen ja niin hyvätuoksuiseen ruokasaliin.

Hiukkanen härmää akkunaruuuissa on luonnon prameutta, joka tulee ihmisten ylellisyyden lisäksi. Talvi tarjoo timanttejaan, puuteriaan ja hopeakirjaustaan pohatalle, joka on kääriytynyt turkkiinsa tai sulkeutunut vaunuihinsa tai verhoutunut puuvillaan ja samettiin, lämmitetyssä huoneustossaan. Kaikki huurre on loistoa, kaikki äkilliset ilmanmuutokset vain näyttämön vaihtoa, jota rikas ruutujensa lävitse katselee, kun suuri ja ikuinen, Jumalaksi nimitetty koneenkäyttäjä sitä panee toimeen.

Kenen on lämmin, se voi todellakin ihailia lehdettämiä puita ja mieltä talvivaippaisten lakeuksien jyliin näköaloihin.

Ken tuntee huumausta valmiin päivällisen ihanista tuoksuista, se saattaa virkistääkseen ajatuksiaan joskus raotetusta akkunasta imeä pohjatuulen kirpeätä henkäystä ja lumen hyytävää huurua.

Ja lopuksi se, joka kärsimyksistä vapaan päivän mentyä, jolloin miljoonat hänen omista maanmiehistään ovat kärsineet, oikaisee itsensä haahkanuntuvien ja hienojen lakanain alle hyvin

lämpöisessä vuoteessa, saattaa Lucretiuksen mainitseman ja Voltairen ylistämän itsekkään miehen lailla olla sitä mieltä, että tässä kaikkein parhaimmassa maailmassa kaikki on hyvällä kannalla.

Mutta kenen on vilu, se ei lainkaan näe näitä komeuksia luonnossa, jolla on yhtä runsaasti valkeata kuin vihreätä vaippaa.

Kenen on nälkä, se etsii maata ja pakenee taivasta, auringotonta ja siis onnettomalle hymyilemätöntä taivasta.

Siihen aikaan, mikä nyt on esillä, nimittäin huhtikuun puolivälissä, vaikeroitsi kolmesataa tuhatta onnetonta pakkasen ja nälän näännyttäminä yksistään Pariisissa, jossa ei ollut, koska muka ei ainoassakaan kaupungissa ollut useampia rikkaita, ryhdytty mihinkään toimiin köyhien pelastamiseksi sortumasta kylmän ja kurjuuden kynsiin.

Jo neljän kuukauden aikana oli tyly sää ajanut maaseudun köyhiä kaupunkeihin, niinkuin talven on tapana ajaa susia metsistä kyliin.

Ei ollut enää leipää eikä puita. Ei leipää niille, jotka kestivät kylmää, eikä puita niille, jotka tahtoivat leipää paistaa.

Kaikki varastonsa oli Pariisi ahmaissut yhdessä kuukaudessa; kauppiaskunnan esimies, varomaton ja kyvytön, ei osannut toimittaa, että Pariisiin, joka oli hänen haltuunsa uskottu, tuotaisiin kaupungin ympäriltä viiden penikulman matkalta kaksisataa tuhatta syltä puita, mitkä olivat saatavissa.

Menettelyään hän puolusti näin:

Kun oli pakkanen, esti se hevosia kulkemasta, ja kun

oli suoja, ei riittänyt hevosia eikä rattaita. Ludvig XVI, aina hyvä, aina inhimillinen, aina ensimmäinen tarkkaamaan kansansa ruumiillisia tarpeita, vaikka sen yhteiskunnalliset tarpeet helpommin jäivät häneltä huomaamatta, myönsi aluksi kaksisataa tuhatta livreä rattaiden ja hevosten vuokraamiseen ja otti sitten niin yhdet kuin toisetkin pakkotilauksella valtion huostaan.

Kulutus oli kuitenkin edelleen tuontia suurempi. Täytyi rajoittaa ostoa. Kukaan ei saanut yleisestä halkotarhasta viedä enempää kuin, aluksi yhden kuorman ja sitten puoli kuormaa. Silloin nähtiin puuvaraston edustalla pitkät jonot ihmisiä, kuten myöhemmin nähtiin jonotettavan leipäpuotien ulkopuolella.

Kuningas jakeli almuiksi koko käsikassansa. Hän nosti kaupunkitullin tuloja kolme miljoonaa ja käytti nämä köyhien avustuksiin selittäen, että kipeidenkin tarpeiden piti väistyä ja vaieta pakkasen ja nälän vaatimusten tieltä.

Kuningatar puolestaan lahjoitti säästövaroistaan viisisataa tuhatta louisdoria. Luostarit, sairaalat, julkiset rakennukset muutettiin turvakodeiksi, ja samoin kuin kuninkaallisten linnojen portit, avautuivat myös muut ajoportit talonisäntien käskystä päästääkseen pihoille köyhiä, jotka tulivat kyyristelemään suuren nuotion ympärille.

Tällä tavoin toivottiin kestettävän suojaisiin ilmoihin asti.

Mutta taivas oli helymätön. Joka ilta levisi taivaanlaelle vaskenkarvainen huntu, tähdet kiilsivät kylminä ja kovina kuin kalmansoihdut, ja yöllinen pakkanen tiivisti taas timanttijärveksi

kalpean lumen, joka oli sydänpäivän auringossa hetkeksi sulanut.

Pitkin päivää loivat tuhannet työläiset kuokilla ja lapioilla lumi- ja jääryökyitä talojen viereen, niin että paksut ja kosteat kaksoisvallit puoleksi täyttivät jo ennestäänkin yleensä liian ahtaat kadut. Raskaat vaunut, joiden pyörät luiskahtelivat, ja tuontuostakin kompastelevat hevoset tunkivat näille valleille jalkamiehen, jota uhkasi kolminainen vaara: lankeeminen, yhteentörmäys ja lumivyöry.

Pian paisuivat lumi- ja jäävallit niin suuriksi, että puodit jäivät niiden piiloon ja käytävät menivät umpeen ja että täytyi lakata kuljettamasta pois näitä kasoja, kun ei enää riittänyt työvoimia eikä ajoneuvoja.

Voimaton Pariisi myönsi joutuneensa tappiolle ja antoi talven riehua.

Niin kuluivat joului-, tammi-, helmi- ja maaliskuu; joskus oli Pariisi, jolta puuttui viemäreitä ja rinteitä, parin, kolmen päivän suojasään vuoksi valtamerenä.

Sellaisina päivinä pääsi muutamien katujen poikki vain uimalla. Sinne vajosi ja upposi hevosia. Ajoneuvot eivät uskaltaneet siellä kulkea hiljaakaan; ne olisivat muuttuneet veneiksi.

Uskollisena luonteelleen Pariisi sepitti pilkkalauluja tulvan uhkaamasta tuhosta, kuten oli renkuttanut nälkäkuolemasta. Oikein miehissä mentiin kauppahalleihin katselemaan, kuinka kalaeukot myyskentelivät tavaraansa ja huutelivat ostajia, jalassa suunnattomat saappaat, housut saappaanvarsissa ja hameet

sonnustettuina vyötäisille asti, kaikki hihkuen, viittoillen ja roiskuttaen toistensa päälle siinä lammikossa, joka oli heidän olinpaikkansa. Mutta kun suoja-aikaa kesti vain pari päivää, kun sitä seurasi jää yhä paksumpana ja itsepintaisempana, kun eiliset järvet jähmettyivät huomispäivänä liukkaaksi kristalliksi, tuli vaunujen sijaan rekiä, jotka luistelijain työntäminä tai hokkakenkäisten hevosten vetäminä kiitivät pitkin sileäksi kuvastimeksi muuttuneita katuja. Seine-virtaa, joka oli jäänyt monen jalan syvältä, pitivät yhtymäpaikkanaan joutilaat joukot, jotka siellä harjoittelivat juoksua, oikeammin luisumista, luistelua, yleensä kaikenlaisia leikkejä, ja sitten, tästä voimistelusta lämmentyneinä ja väsymyksen pakottamina levähtämään, kiirehtivät lähimmän rovon ääreen estääkseen hiekkä jäsenille jäätyästä.

Oli tulossa se hetki, jolloin kulkuyhteyden ollessa vesitse keskeytyneenä ja maitse mahdotonta ei enää saapuisi elintarpeita ja jolloin Pariisi, tämä jättiläisruumis, sortuisi ravinnon puutteeseen, niinkuin hirviömäiset valaat, jotka tehtyään olinpaikkansa autioiksi jäävät napajäiden vangiksi ja kuolevat nälkään, kun eivät ole, matkien saalistaan, pikku kaloja, voineet railoja myöten pujahtaa pakoon lauhkeampaan vyöhykkeeseen, ruokaisemmille vesille.

Tässä hädässä kuningas kutsui koolle neuvostonsa. Sillä hän päätti, että Pariisista oli karkoitettava, se on, pyydyttävä palaamaan lääneihinsä ne piispat, apotit ja munkit, jotka olivat liiaksi välittämättä virkapaikastaan; samoin kuvernöörit ja

ylitarkastajat, jotka olivat valinneet Pariisiin asuinsijakseen; ja vielä ne tuomarit, joista ooppera ja suuren maailman seura tuntui hauskemmalta kuin kuninkaan vaakunalla koristetut virkatuolit.

Kaikki nämä henkilöt kuluttivat todellakin paljon puita suurissa hotelleissaan ja paljon ruokavaroja suunnattomissa keittiöissään.

Lisäksi oli siellä joukko suurtilallisia, joita piti kehoittaa poistumaan linnoihinsa. Mutta herra Lenoir, poliisipäällikkö, huomautti kuninkaalle, etteivät nämä olleet rikollisia, joita voisi pakottaa lähtemään Pariisista vuorokauden kuluessa; että he siis muuttopuuhassaan osoittaisivat hitautta, johon oli synnä sekä tahdon että teiden puute, ja että niin ollen suojaiset ilmat voisivat tulla ennen, kuin tästä toimenpiteestä koituisi hyötyä, jota vastoin saataisiin tuntea sen kaikki epäkohdat.

Sillä välin oli kuninkaan sääliväisyys, joka oli tyhjentänyt hänen kirstunsa, ja kuningattaren armeliaisuus, joka oli vienyt hänen säästönsä, herättänyt kansassa kekseliästä kiitollisuutta. Muistomerkeillä, jotka olivat yhä lyhytikäisiä kuin kärsimykset ja avustukset, pyhitettiin muisto niistä rakkaudentöistä, joita Ludvig XVI ja kuningatar olivat hätääkärsiville osoittaneet. Niinkuin muinoin sotamiehet pystyttivät voittaneelle päällikölleen, joka oli heidät pelastanut vihollisen kynsistä, voitonmerkkejä tältä anastetuista aseista, niin nyt pariisilaiset, ihan taistelutantereelle, missä he kamppasivat talvea vastaan, rakensivat hallitsijaparille kartiopatsaita lumesta ja jäästä. Kaikki olivat työssä mukana: työmies antoi käsivoimansa,

käsityöläinen taitonsa, taiteilija neronsa, ja patsaat kohosivat komeina, uljaina ja vankkoina pääkatujen joka kulmassa, ja köyhä kirjailija, jonka luo ullakkokamariin kuninkaan hyväntekeväisyys myös oli löytänyt tiensä, osoitti kiitollisuuttaan laatimalla niihin kirjoituksia, joissa ilmeni vielä enemmän sydäntä kuin älyä.

Maaliskuun lopulla oli tullut suoja, mutta epätasaisena, epätäydellisenä, vaihtuen vähän väliä pakkasiin, jotka pitkittivät Pariisin väestön kurjuutta, tuskia ja nälkää, samalla pitäen vankasti pystyssä lumisia muistopatsaita.

Koskaan ei hätä ollut niin pahaksi käynyt kuin tänä viimeisenä ajanjaksona; haalean auringonpaisteen välihetket saivat aikaan, että pakkasyöt pohjatuulilleen tuntuivat sitäkin kolkommilta. Suuret jääkerrokset olivat sulaneet ja juosseet Seineen, joka tulvi kaikkialla. Mutta huhtikuun alkupäivinä sattui taas sellainen pakkasen äityminen, josta olemme puhuneet. Lumipatsaat, joita pitkin oli jo alkanut valua niiden tuhoa ennustava kosteus, jähmettyivät uudestaan puoleksi sulaneina, muodottomina ja pienenneinä; puisto- ja rantakaduille ilmestyi kaunis lumipeite, ja jälleen nähtiin raisujen hevosten kiidättävän rekiä. Sitä oli ihana katsella ranta- ja puistokaduilla, mutta muualla olivat vaunut ja nopeat kärryt kauhuna jalkamiehille, jotka eivät kuulleet niiden tulevan eivätkä jäävalliin estäminä useinkaan voineet niitä väistää, joutuen turhassa pakoyrityksessään pyörien alle.

Muutamissa päivissä Pariisi tuli täyteen haavoittuneita

ja kuolevia. Missä oli joku taittanut jalkansa kaatuessaan iljangolla, missä taas toiselta puhkaistu rinta aisan kärjellä, kun karryjen vauhtia ei oltu voitu hiljentää jäisellä kadulla. Silloin rupesi poliisi suojelemaan pyöriltä niitä, jotka olivat pelastuneet kylmästä, nälästä ja tulvasta. Sakotettiin rikkaita, jotka ruhjoivat köyhiä. Asian laita oli näet niin, että tänä ylimysvallan aikakautena ilmeni hevosten ajotavassakin ylimysluontoa: kuninkaallinen prinssi kiiti täyttä nelistä ilman varoitushuutoa; herttua ja pääri, aatelismies ja näyttelijätär täyttä ravia; presidentti tai pankkiiri ravia; keikari ohjasi itse kevyissä ajoneuvoissaan kuin kilparadalla, ja takana seisova ratsupalvelija kirkui "pois tieltä", kun isäntä oli jotakuta onnetonta satuttanut tai hänet paiskannut kumoon.

Ja sitten, niinkuin Mercier sanoo, maasta nousi, ken taisi. Mutta yleensä, kunhan pariisilainen vain sai nähdä koreita joutsenkaulaisia rekiä kiitämässä pitkin puistokatua ja ihailla kauniita karpän- tai nädännahkaisiin turkisviittoihin kääriytyneitä hovinaisia, joita lennätettiin kuin meteooreja katujen hohtavalla jääradalla, ja kunhan vielä kullatut kulkuset, heleänpunaiset ohjokset ja hevosten höyhentöyhdöt huvittivat lapsia, joita oli ryhmittäin kerääntynyt sinne, missä kaikkia näitä ihanuuksia kulki sivutse, unohtuivat Pariisin porvarilta poliisin laiminlyönnit ja ajajien väkivaltaisuudet, ja köyhät puolestaan unohtivat edes hetkeksi kurjuutensa, he kun vielä tähän aikaan olivat tottuneita olemaan rikkaiden tai rikkaina esiintyvien holhottavina.

Juuri näissä oloissa, joista edellä on ollut puhe, kahdeksan päivää Richelieun marskin Versaillesissa pitämien päivällisten jälkeen, nähtiin neljän siron reen saapuvan kauniissa, vaikka viileässä auringonpaisteessa Pariisiin, liukuen sitten pitkin kovettunutta lunta, jonka peitossa vielä olivat Cours-la-Reine ja puistokatujen loppupää Champs-Elyséesistä laskien. Pariisin ulkopuolella lumi voi kauan säilyttää neitseellisen valkeutensa, kun sitä harvoin poljetaan. Pariisissa sitä vastoin talven loistava vaippa pian mustuu ja pilaantuu, kun sitä joka tunti tallaa satatuhatta askelta.

Reet, jotka olivat kepeästi kiitäneet pitkin tietä, pysähtyivät aluksi puistokadulle – heti kun lunta seurasi loka. Sen päivän aurinko oli todellakin lieventänyt kylmyyttä, ja nyt alkoi hetkellinen suoja, sanomme: hetkellinen, sillä ilman puhtaus ennusti yöksi hyytävää tuulenhengeä, joka huhtikuussa nitistää ensi lehdet ja kukat.

Etumaisessa reessä istui kaksi miestä, yllä ruskeat verkaviitat, joissa oli kaksinkertaiset kaulukset; ainoana erotuksena näiden päällysvaatteiden välillä voitiin huomata, että toisessa oli kullatut napit ja kalunat, toisessa silkkikalunat ja samanväriset napit.

Näiden kahden miehen rekeä veti musta hevonen, jonka sieraimista tuprusi sakeaa huurua, ja heidän jäljestään tuli toinen reki, jota kohti he tavantakaa loivat katseensa ikäänkuin vartioiden.

Tässä toisessa reessä oli kaksi naista niin hyvin verhottuina turkkeihin, ettei kasvoja näkynyt. Lisäksi olisi ollut vaikeata

sanoa, kumpaa sukupuolta he olivat, ellei heitä olisi tuntenut naisiksi korkeasta hiuslaitteesta, jonka huipulla pieni hattu huiskutti höyheniään.

Heidän suunnattoman kookkaasta hiuslaitteestaan, joka oli kyhätty palmikoista, nauhoista ja pikkukoristeista, lenteli valkoista jauhetta pilvenä, niinkuin talvella tuulen pudistamilta oksilta varisee härmäpilviä.

Toistensa vieressä, niin lähetysten kuin suinkin, istuvat naiset juttelivat keskenään pitämättä väliä lukuisista katselijoista, jotka silmillään seurasivat heidän kulkuaan pitkin puistokatua.

Olemme unohtaneet sanoa, että seurue oli hetken epäröityään taas lähtenyt liikkeelle.

Toinen naisista, kookkaampi ja majesteettisempi, painoi huuliaan vasten hienoa kirjailtua nenäliinaa ja piti päätään korkealla pystyssä, vaikka reki kulki vinhasti vasten tuulta. Kello oli juuri lyönyt viisi Sainte-Croix-d'Antoinin kirkossa, ja Pariisin yli alkoi levitä pimeä ja sen mukana kylmä.

Tällä hetkellä ajoneuvot olivat saapuneet lähelle Saint-Denisin porttia.

Se reessä istuva nainen, joka piteli suunsa edessä nenäliinaa, antoi merkin edellä kulkeville kahdelle miehelle, jotka heti pitensivät välimatkaa, jouduttamalla mustan hevosensa juoksua. Sitten sama nainen kääntyi jälkijoukkoon päin, jona oli kaksi muuta rekeä, kummallakin ajaja ilman lakeijanpukua, ja totellen saamaansa viittausta lähtivät molemmat reet ajamaan pitkin Saint-Denisin katua, jonka perälle ne pian katosivat.

Toiselta puolen, kuten sanottu, eteni kahden miehen reki yhä kauemmas ja hävisi vihdoinkin illan ensi usvaan, joka sakeni Bastiljin suunnattoman rakennusmöhkäleen ympärillä.

Jouduttuaan Ménilmontantin bulevardille [leveä puilla istutettu katu. – *Suom.*] naiset pysäyttivät reen. Täällä päin oli vain vähän kävelijöitä, sillä pimeä oli ne karkoittanut; sitäpaitsi tähän kaukaiseen kaupunginosaan uskalsi harva porvari tulla ilman lyhtyä ja saattuetta, kun talvi oli hionut kolmen, neljän tuhannen epäilyttävän kerjäläisen hampaat, niin että heistä oli vähin erin tullut varkaita. Se nainen, jonka jo olemme lukijoillemme esittäneet käskyjen antajana, kosketti hyppysellään rekeä ohjaavan ajajan olkapäätä. Reki pysähtyi heti.

"Kauanko kestää, Weber", sanoi nainen, "ennenkuin voitte toimittaa kääsit sinne määrättyyn paikkaan?"

"Ottaako rouva siis kääsit?" kysyi ajaja, puhuen perin saksanvoittoisesti.

"Otan, minä palaan pitkin katuja nähdäkseni nuotioita. Mutta kapeat kadut ovat vielä kuraisempia kuin bulevardit, ja siellä olisi paha liikkua reellä. Sitäpaitsi minun on tullut hiukan vilu, ja teidän kai myös, pikkuruinen?" lisäsi nainen kääntyen seuralaiseensa päin.

"On kyllä, madame", vastasi tämä.

"Ymmärrätte siis, Weber. Kääsit sinne määräpaikkaan!"

"Hyvä on, madame."

"Paljonko aikaa tarvitsette?"

"Puoli tuntia."

"Se sopii; katsokaapa, pikku ystävä, mitä kello on?"

Nuorempi nainen kopeloi turkisviittansa alla ja sai vaivoin katsotuksi, mitä kello oli, sillä, kuten sanottu, pimeys yhä tiheni.

"Neljännestä vailla kuusi", sanoi hän.

"Siis neljännestä vailla seitsemän, Weber."

Ja näin sanoen nainen hypähti kevyesti reestä, otti ystävänsä käsivarren kainaloonsa ja lähti pois päin. Ajaja osoitti liikkeillään kunnioittavaa epätoivoa ja mutisi niin kovaa, että hänen emäntänsä saattoi sen kuulla:

"Kuinka varomatonta! *Ach, mein Gott* [saksankieltä: voi, hyvä Jumala! – *Suom.*], kuinka varomatonta."

Molemmat nuoret naiset purskahtivat nauruun, kääriytyivät viittoihinsa, joiden kaulukset ulottuivat korviin saakka, ja astuivat bulevardin sivukäytävän poikki, mielikseen kuulien, kuinka lumi narskui pikkuisten, turkisnahalla päällystettyjen tohvelien alla.

"Teillä kun on hyvät silmät, Andrée", virkkoi vanhemmalta näyttävä nainen, jolla ei kuitenkaan voinut olla ikää enemmän kuin kolmekymmentä tai kolmekymmentäkaksi vuotta, "koettakaa tästä kulmasta lukea kadun nimi."

"Pont-aux-Chouxin katu, madame", ilmoitti nuori nainen nauraen.

"Mikä katu se on, Pont-aux-Choux? Voi, Jumalani, nyt olemme eksyneet? Vai Pont-aux-Choux! Minulle sanottiin toinen katu oikealle. Mutta tunneteko, Andrée, kuinka hyvältä täällä tuoksuu vastapaistettu leipä?"

"Kummakos se, kun olemme leipurin kohdalla", vastasi hänen seuralaisensa.

"No kysytään sitten häneltä, missä on Saint-Clauden katu."

Ja näin puhunut nainen läheni leipurin ovea.

"Älkää menkö sinne, madame", sanoi toinen nainen innokkaasti.

"Antakaa minun mennä."

"Saint-Clauden katu, sydänpöyry", kuului iloinen ääni, "sitäkö tahdotte tietää?"

Molemmat naiset kääntyivät yhtä aikaa sinne päin, mistä ääni tuli ja näkivät leipurin porttia vasten nojaavan sällin, jolla oli yllä mekko, mutta rinta ja sääret paljaina, vaikka oli jäätävän kylmä.

"Huh, alaston mies!" huudahti nuorempi nainen. "Ollaanko nyt villien maassa?"

Ja hän peräytyi jonkun askeleen ja lymysi seuralaisensa taakse.

"Vai Saint-Clauden katua te haette?" jatkoi leipurinsälli, joka ei lainkaan käsittänyt aihetta nuoremman naisen menettelyyn eikä pukuunsa tottuneena osannut aavistaa, että sillä oli keskipakoisvoima, jonka vaikutuksen juuri näimme.

"Niin juuri, mies hyvä, Saint-Clauden katua", vastasi vanhempi nainen, töintuskin hänkään hilliten naurunhaluaan.

"Se on helppo löytää, ja muuten voin lähteä teitä saattamaan", selitti hilpeä, jauhoinen nuorukainen, ja sanasta siirtyen toimeen hän lähti oitis harppaamaan pitkällä laihoilla koivillaan, joiden päissä oli niin laveat kenkärajat kuin veneet.

"Ei, ei", sanoi vanhempi nainen, joka varmaankaan ei huolinut esiintyä moisen oppaan seurassa. "Älkää vaivatko itseänne, vaan sanokaa meille, missä se katu on, ja me kyllä koetamme seurata neuvoanne."

"Ensimmäinen katu oikealle, madame", vastasi opas, hienotuntoisesti peräytyen.

"Kiitos!" lausuivat molemmat naiset yhteen ääneen.

Ja sitten he kiirehtivät neuvottuun suuntaan, tukehuttaen naurunsa käsipuhkiin.

II

MUUAN KOTI

Joko olemme liiaksi luottaneet lukijan muistiin taikka voimme toivoa hänen jo tuntevan tämän Saint-Clauden kadun, joka idässä rajoittuu bulevardiin ja lännessä Saint-Louisin katuun; hän onkin jo nähnyt monen niistä henkilöistä, jotka ovat esiintyneet tai vasta esiintyvät tässä kertomuksessa, kulkevan sitä katuja toiseen aikaan, silloin näet, kun suuri fysiikantutkija Josef Balsamo asui Siellä Lorenza-tietäjättärensä ja Althotasmestarinsa kanssa.

Vuonna 1784, kuten 1770, jolloin ensi kerran veimme sinne lukijamme, Saint-Clauden katu oli kunniallinen katu, tosin heikosti valaistu, jokseenkin likainen, sekin myönnettäköön; lisäksi melkein vailla liikettä, vähän rakennettu ja vähän tunnettu. Mutta sillä oli pyhimyksen nimi ja kadun arvo Maraisin kaupunginosassa, ja semmoisenaan se tarjosi niissä kolmessa, neljässä talossa, jotka olivat varsinaisesti asuttavina, suojaa monille köyhille koroillaan eläjille, monille köyhille kauppiaille ja monille pelkästään köyhille, joita ei seurakunnan henkilöuetteloissa muistettu.

Paitsi näitä kolmea, neljää taloa oli vielä bulevardin kulmassa komeannäköinen rakennus, josta Saint-Clauden katu olisi voinut ylpeillä kuin ylimyksen hotellista; mutta tämä rakennus, jonka

korkeat akkunat olisivat juhlapäivinä voineet pihamuurin ylitse valaista koko kadun pelkällä kynttiläkruunujensa heijastuksella, pysyi pimeimpänä, äännettömimpänä ja suljetuimpana koko korttelin taloista.

Sen portti ei koskaan auennut, nahkatyynyillä umpeen sullotuissa akkunoissa oli kaihdinten joka säleessä, ulkoluukkujen joka listassa tomukerros, jonka iän fysiologi tai geologi olisi arvioinut ainakin kymmeneksi vuodeksi.

Joskus lähestyi ajoporttia joku joutilas ohikulkija, joku utelias tai naapuri tirkistääkseen isosta avaimenreiästä hotellin sisäpuolelle.

Silloin hän ei nähnyt muuta kuin ruohotukkoja kivien lomissa, hometta ja sammalta pihan paasilla. Toisinaan astuskeli joku suunnattoman iso rotta, tämän hyljätyn asunnon itsevaltiasta, tyynesti pitkin pihaa pujahtaakseen kellareihin, vaikkei sen tarvinnut olla niin vaatimaton, kun sen käytettävänä olivat kaikki mukavat salit ja kamarit, jonne ei yksikään kissa päässyt sitä häiritsemään.

Jos tirkistäjänä oli ohikulkija tai muu utelias, jatkoi hän matkaansa saatuaan omalta osaltaan todetuksi, että tämä hotelli oli autio. Mutta jos sinne sattui joku naapuri, joka välitti rakennuksesta enemmän, viipyi hän melkein aina niin kauan tähystämässä, että hänen viereensä ilmestyi toinen naapuri samanlaisen uteliaisuuden houkuttamana, ja silloin tavallisesti sukeutui heidän keskenään puhelu, joka kävi seuraavaan suuntaan: "Naapuri", virkkoi paikalle saapunut sille, joka tirkisteli,

"mitä te näette siellä kreivi de Balsamon talossa?"

"Naapuri", vastasi tirkistelijä toiselle, "minä näen rotan."

"Kah, antakaas minunkin katsoa."

Ja toinen utelias sovitti vuorostaan silmänsä reiän kohdalle.

"Näittekö sen?" kysyi väistynyt naapuri.

"Kyllä minä näen sen. Onpa se lihonut!"

"Niinkö luulette?"

"Siitä olen ihan varma."

"Kai se on lihonut, kun ei sitä mikään häiritse."

"Ja sanottakoon mitä hyvänsä, mutta varmaankin on talossa vielä jäljellä makupaloja."

"Makupaloja, niinkö?"

"Niin juuri, totta vie! Herra de Balsamo katosi niin kiireesti, että häneltä edes jotakin unohtui."

"Mutta kuulkaapa, naapuri, kun talo on puoleksi palanut, mitä sinne oikeastaan unohtuisi?"

"Se on totta, voisitte hyvinkin olla oikeassa."

Ja vielä kerran katseltuaan rottaa he erosivat kauhuissaan siitä, että olivat niin paljon puhuneet niin salaperäisestä ja arkatuntoisesta asiasta.

Siitä saakka, kun tämä talo tai paremmin sanoen sen osa oli palanut, oli Balsamo todellakin ollut kadoksissa; taloa ei oltu kertaakaan korjattu, vaan oli jätetty asumattomaksi.

Jättäkäämme tämä vanha hotelli kolkkona ja kosteana ylenemään yön pimeyteen, parvekkeet lumen peitossa ja katto liekkien uurtamana, jos kohta emme tahtoneet sitä sivuuttaa

hetkiseksi pysähtymättä kuin vanhan tutun eteen. Astuen sitten kadun poikki oikealle päin katselkaamme kapeata ja korkeata taloa, joka rajoittuen paksun muurin ympäröimään pieneen puutarhaan kohoaa harmaansinistä taivasta kohti kuin korkea, valkoinen torni.

Tämän talon harjalla ylenee savupiippu kuin ukkosenjohdatin, ja juuri sen kohdalla tuikkii korkeudessa loistava tähti.

Ylin kerros häipyisi näkymättömänä avaruuteen, ellei valonsäde punaisi kahta etusivun kolmesta akkunasta. Muut kerrokset ovat synkkiä ja pimeitä. Joko vuokralaiset nukkuvat? Säästävätkö he peittojen alle ryömineinä kynttilöitä ja puita, jotka tänä vuonna ovat niin kalliita? Ainakaan eivät nuo neljä huonekertaa anna mitään elon merkkiä, kun taas viides kerros ei ainoastaan elä, vaan vielä lisäksi säteilee aika pirteästi.

Kolkuttakaamme ulko-ovelle ja nouskaamme hämäriä portaita myöten; ne päättyvät tähän viidenteen kerrokseen, jonne meillä on asiaa. Seinää vasten nojaavat tikapuut johtavat ylimpään kerrokseen.

Ovessa riippuu sorkkarauta; rappusilla on olkimatto ja puinen naulakko.

Kun ensimmäinen ovi on avattu, joudumme pimeään ja tyhjään huoneeseen, siihen, jonka akkunassa ei ole valoa. Tämä kamari tekee eteisen virkaa, ja siitä päästään toiseen, jonka kalustoon ja yksityiskohtiin meidän sietää tarkoin tutustua.

Lattia tiilistä eikä puusta, karkeasti maalatut ovet, kolme kellastuneella sametilla päällystettyä, pajusta kyhättyä nojatuolia

ja sohvan tapainen, joka vanhuuttaa kutistuneena on saanut patjansa röyhelöisiksi. Nuorena sellainen sohva läikehti ja ponnahteli, yli-ikäisenä se alistuu eikä enää istujaa nosta, ja kun se on voitettu, – kun sille istutaan, – niin se kirkuu.

Huomiotamme kiinnittää heti kaksi muotokuvaa seinällä. Kynttilä ja lamppu, toinen kolmijalkaisella sohvapöydällä, toinen uunin reunustalla, suuntaavat valonsa siten, että nämä kaksi kuvaa ovat polttopisteinä.

Ensimmäinen muotokuva on niin yleisesti tunnettu, että näköisyyden huomaa heti: poimuhattu, pitkulaiset, kalpeat kasvot, himmeä katse, suippoparta, kaulassa röyhelö; aivan ilmeisesti Henrik III, Ranskan ja Puolan kuningas [murhattiin v. 1589. – *Suom.*].

Sen alla on huonosti kullatussa kehyksessä luettavana mustakirjaiminen nimikirjoitus:

HENRI DE VALOIS.

Toinen muotokuva, myöhemmin kullatussa kehyksessä, maalaukseltaan yhtä veres kuin edellinen on ikivanha, esittää nuorta naista, jolla on tummat silmät, hieno ja suora nenä, ulkonevat poskipäät, huulilla varova ilme. Päässä hänellä on kokonainen rakennus hiuksia ja silkkiteoksia, johon verraten Henrik III: n hattu on kuin myyränmätäs pyramidin rinnalla.

Tämän kuvan alle on samoin mustin kirjaimin piirretty:

JEANNE DE VALOIS.

Ja jos katseltuaan sammunutta tulipesää ja haalistuneella

keltaisella kirjosilkillä verhotun vuoteen mitättömiä pumpuliuutimia tahtoo tietää, mitä yhteyttä näillä muotokuvilla ja viidennen kerroksen asujamilla on keskenään, ei tarvitse muuta kuin kääntyä pieneen tammipöytään päin, jonka ääressä yksinkertaisesti puettu nainen, nojaten vasempaan kyynärpäähänsä, tarkastelee useita suljettuja kirjeitä ja tutkii niiden osoitteita.

Tämä juuri on se nainen, jota kuva esittää. Kolmen askeleen päässä hänestä, puoleksi uteliaassa, puoleksi kunnioittavassa asennossa, seisoo pieni kuusikymmenvuotias kamarineitsyt, puvultaan kuin Greuzen maalaama duenna.

"Jeanne de Valois", ilmoitti nimikirjoitus. Mutta jos tämä nainen todella oli Valois-sukua, kuinka sieti Henrik III, nautiskelija-kuningas, röyhelökauluksinen hekumoitsija, kuvattunakaan tämmöisen kurjuuden näkyä, kun asianomaisella henkilöllä ei ainoastaan ollut häneen sukulaissuhde, vaan hänen nimensäkin?

Omasta puolestaan tämä viidennen kerroksen nainen ei suinkaan ollut ristiriidassa sen alkuperän kanssa, josta väitti polveutuvansa. Hänellä oli valkoiset, hienot kädet, joita hän välistä lämmitteli pitäen käsivarsiaan ristissä, ja pienet, sievät, pitkulaiset jalat, joissa oli yhä vieläkin keimailevat samettitohvelit ja joita hän koki myös lämmitellä polkemalla kivilattiaa yhtä liukasta ja kylmää kuin Pariisia peittävä jäätikkö.

Pohjatuulen vinkuessa ovien ja akkunoiden raoista kamarineitsyt kohautti hartioitaan surullisesti ja katsahti

kylmään tulisijaan.

Mitä taas tuli hänen emäntäänsä, hypisteli hän yhä kirjeitä ja luki niiden osoitteita. Ja aina, kun oli tarkastanut jonkun osoitteen, teki hän pienen laskelman.

"Rouva de Misery", mutisi hän, "hänen majesteettinsa ensimmäinen puvustonhoitajatar. Siltä taholta sopii odottaa vain kuusi louisdoria, sillä minulle on jo ennenkin annettu."

Ja hän huokaisi.

"Rouva Patrix, hänen majesteettinsa kamarineitsyt, kaksi louisdoria."

"Herra d'Ormesson, puheillepääsy."

"Herra de Calonne, neuvo."

"Herra de Rohan, käynti luonani. Ja että hän tuleekin, siitä pidämme huolta", lisäsi nuori nainen hymyillen.

"Meillä on siis", jatkoi hän samalla yksitoikkoisella äänellä, "ensi viikon kuluessa taattuja tuloja kahdeksan louisdoria." Nyt hän kohotti päätään.

"Clotilde", sanoi hän, "niistäkää tuota kynttilää." Eukko totteli ja asettui taas paikalleen, vakavana ja tarkkaavaisena.

Tämäntapainen tutkistelu, joka kohdistui nuoreen naiseen, näkyi tätä väsyttävän.

"Katsokaapa, hyvä ihminen", sanoi hän, "eikö olisi jäljellä vahakynttilän pätkää, ja antakaa se minulle. Minä en siedä talikynttilän valoa."

"Ei ole enää", vastasi eukko.

"Hakekaa nyt kuitenkin."

"Mistä?"

"Eteisestä."

"Siellä on hyvin kylmä."

"Mutta kuuletteko, juuri soi ovikello", huomautti nuori nainen.

"Rouva erehtyy", selitti itsepintainen eukko.

"Minusta tuntui, kuin soitettaisiin, Clotilde."

Nähdessään eukon vastustelevan hän antoi perään hiljakseen nuristen, kuten ainakin henkilöt, jotka ovat jostakin syystä päästäneet alaisensa anastamaan liiallisia oikeuksia.

Sitten hän taas syventyi laskelmiinsa.

"Kahdeksan louisdoria, joista olen kolme velkaa tässä korttelissa."

Tarttuen kynään hän kirjoitti:

"Kolme louisdoria... Viisi luvattu de la Mottelle, jotta hänen kävisi mahdolliseksi elää Bar-sur-Aubessa. – Miesparka! Avioliitostamme hän ei ole rikastunut, mutta malttakaamme!"

Ja jälleen hän hymyili, tällä kertaa katsellen kasvojaan muotokuvien välisessä kuvastimessa.

"Ja sitten", jatkoi hän, "matkat Versaillesista Pariisiin ja Pariisista Versaillesiin, yksi louisdor."

Tämän uuden erän hän merkitsi menojen sarakkeeseen.

"Ja sitten viikon elanto, yksi louisdor."

Tämänkin hän kirjoitti muistiin.

"Puvustoon, ajoihin, juomarahoihin ovenvartijoille niissä aloissa, missä käyn anomassa: neljä louisdoria. Onko tässä nyt

kaikki? Lasketaan yhteen."

Mutta kesken yhteenlaskuaan hän pysähtyi.

"Ovelle soitetaan, kuuletteko?"

"Ei, madame", vastasi eukko paikalleen kohmettuneena. "Ei meille soiteta, vaan alemmas, neljänteen kerrokseen."

"Neljä, kuusi, yksitoista, neljätoista louisdoria: kuutta vähemmän, kuin tarvitaan, ja vielä on uudistettava koko vaatevarasto ja maksettava tuolle vanhalle hölmölle, jotta hänestä pääsisi eroon."

Sitten hän äkkiä huudahti suuttuneena:

"Mutta sanoinhan, että joku soittaa. Kuuletteko?"

Tällä kertaa olisi huonokuuloisinkin myöntänyt, että ulkoakuuluva pyyntö oli täysin ymmärrettävä; kiivaasta kiskomisesta soittokello ihan vavahteli sopessaan ja kilisi niin kauan, että kieli iski kellon kupuun ainakin tusinan kertaa.

Tällä välin ja vihdoinkin liikahtaneen eukon rientäessä eteiseen korjasi hänen emäntänsä vikkelaesti kuin orava pöydältä kirjeet ja paperit, työnsi ne kaikki laatikkoon ja kiireesti silmäiltyään, oliko huoneessa kaikki kunnossa, istuutui sohvalle sovittaen asentonsa nöyräksi ja murheelliseksi, kuten ainakin kärsivä, mutta kohtaloonsa alistunut ihminen.

Mutta sanokaamme kohta, että vain jäsenet lepäsivät. Vilkas, levoton, valpas silmä tiedusteli kuvastimelta, jossa näkyi ulko-ovi, ja väijyvä korva valmistui käsittämään pienemmänkin äänen.

Kamarineitsyt avasi oven, ja eteisessä kuului mutistavan

muutamia sanoja.

Sitten lausui raikas ja miellyttävä, samalla myös päättäväinen ääni nämä sanat:

"Täälläkö kreivitär de la Motte asuu?"

"Kreivitär de la Motte de Valois, niinkö?" toisti Clotilde honottaen.

"Niin, juuri sama. Sanokaapa, hyvä eukko, onko rouva de la Motte kotona?"

"On, madame. Hän on liian huonovointinen voidakseen mennä kaupungille."

Tämän keskustelun aikana, josta ei ainoakaan tavu ollut mennyt sairaaksi mainitulta henkilöltä hukkaan, oli hän kuvastimesta nähnyt, että Clotilden puhutteli nainen, joka ulkoasusta ja muusta päättäen kuului yhteiskunnan yläluokkaan. Kohta hän siirtyi sohvalta nojatuoliin, jättääkseen vieraille kunniapaikan.

Vaihtaessaan istumapaikkaa hän ei voinut huomata, että vieras oli kääntynyt rappusille päin ja sanonut varjoon jääneelle toiselle henkilölle:

"Voitte tulla sisään, madame, täällä hän asuu."

Ovi suljettiin, ja ne molemmat naiset, joiden kuulumme kysyvän tietä Saint-Clauden kadulle, olivat nyt kreivitär de la Motte de Valoisin asunnossa.

"Kenet minun pitää ilmoittaa kreivittärelle?" kysyi Clotilde valaisten kynttilällä naisten kasvoja uteliaasti, vaikka tosin kunnioittavasti.

"Ilmoittakaa eräs nainen hyväntekeväisyysseurasta", vastasi vanhempi tulijoista.

"Pariisista?"

"Ei; Versaillesista."

Clotilden jäljestä astuen vieraat joutuivat valaistuun huoneeseen juuri sillä hetkellä, kun Jeanne de Valois vaivaloisesti nousi nojatuolistaan tervehtiäkseen vieraita erittäin kohteliaasti.

Clotilde siirsi lähemmäs molemmat muut nojatuolit, jotta tulijat saisivat valita istumapaikkansa, ja vetäytyi eteiseen harkitsevan hitaasti, mistä saattoi aavistaa hänen aikovan oven takana kuunnella nyt alkavaa keskustelua.

III

JEANNE DE LA MOTTE DE VALOIS

Jeanne de la Motten ensi huolena, voidessaan säädyllyisesti taas kohottaa katseensa, oli tarkastaa, millaisten ihmisten kanssa hän nyt joutui tekemisiin.

Vanhempi tulijoista saattoi, kuten olemme maininneet, olla kolmenkymmenen tai kahdenneljättä ikäinen; hän oli huomattavan kaunis, vaikka hänen piirteissään kaikkialla ilmenevä kopeus tietysti riisti kasvoilta osan sitä viehätystä, joka niissä olisi voinut olla. Näin ainakin Jeanne päätteli siitä vähästä, mitä sai nähdä vieraan kasvoja.

Vieras näet oli, valiten mielummin nojatuolin kuin sohvan, asettunut kauas lampunvalosta, istuen nurkassa, ja venyttänyt otsansa eteen huppukauluksen reunaa niin, että se heitti varjoa hänen kasvoilleen.

Mutta pään ryhti oli niin ylpeä, katse niin vilkas ja niin luonnollisesti avoin, että yksityispiirteitten ollessa piilossakin tulijan saattoi kokonaisuuden nojalla huomata olevan kaunista ja varsinkin ylhäistä sukua.

Hänen seuralaisensa, ainakin näyttäen vähemmän aralta, vaikka oli neljää, viittä vuotta nuorempi, ei salannut todellista kauneuttaan.

Ihönvärin ja piirteitten puolesta ihailtavat kasvot; ohimot paljastava hiuslaite, joka antoi soikeiden kasvojen esiintyä kaikessa sulossaan; suuret sinisilmät, jotka olivat kirkkaan tyynet ja samalla syvälle näkevät; miellyttävä suu, jolle luonto oli suonut vilpittömyyden ja kasvatus ja seurustelu hienotunteisuuden, nenä, jonka ei tarvinnut muotonsa vuoksi kadehtia mediciläistä Venusta. – Kaikki tämä selvisi Jeannen nopealle silmäykselle. Harhailen sitten muihin yksityiskohtiin kreivitär saattoi havaita, että nuoremmalla naisella oli hienempi ja notkeampi vartalo kuin toisella, laajempi ja ääriviivoiltaan uhkeampi povi ynnä pullea käsi, kun taas vanhemman käsi oli jäntevä ja hieno.

Jeanne de Valois teki nämä huomiot muutamissa sekunneissa, siis nopeammin kuin olemme ehtineet ne tässä luetella. Sitten hän kysyi hiljaisella äänellä, mikä onnellinen seikka oli antanut aiheita vieraiden tuloon. Nämä katsahivat toisiinsa, ja vanhemman annettua merkin vastasi nuorempi nainen:

"Rouva... olette kai naimisissa?"

"Minulla on, madame, kunnia olla kelpo aatelismiehen, kreivi de la Motten puoliso."

"No niin, rouva kreivitär, me olemme erään hyväntekeväisyyslaitoksen johtajattaria. Meille on teidän tilastanne kerrottu semmoista, mikä herättää osanottoa, ja senvuoksi olemme halunneet saada tarkkoja lisätietoja teistä ja oloistanne."

Jeanne viivytteli vastausta hetkisen.

"Hyvät rouvat", lausui hän huomaten toisen vieraan olevan

varuillaan, "tuossa näette Henrik III: n muotokuvan. Hän oli esi-isäni veli, sillä minä olen todellakin Valois-sukua, kuten teille lienee sanottu."

Ja nyt hän odotti uutta kysymystä luoden vieraisiinsa katseen, jossa oli jonkinlaista ylpeätä nöyryyttä.

"Onko totta, kuten sanotaan, madame", kuului vanhemman naisen vakava ja lempeä ääni, "että äitinne oli portinvartijana eräässä Fontette-nimisessä talossa, lähellä Bar-sur-Seineä?"

Jeanne punastui tästä muistosta, mutta vastasi hämmentymättä:

"Se on totta, madame, äitini oli Fontette nimisen talon portinvartija."

"Niinkö?" ihmetteli kysyjä.

"Ja kun äitini Marie Fossel oli harvinaisen kaunis", jatkoi Jeanne, "rakastui häneen isäni ja nai hänet. Isäni puolelta minä olen ruhtinaallista sukua. Madame, isäni kuului Saint-Remy de Valoisin sukuun, polveutuen suoraan niistä Valoiseista, jotka ovat olleet kuninkaina."

"Mutta kuinka olette joutunut näin hädänalaiseen tilaan, madame?" tiedusti sama nainen, joka oli ennenkin kysynyt.

"Valitettavasti se on hyvinkin helppo käsittää."

"Minä kuuntelen."

"Ette voi olla tietämättä, että Henrik IV: n noustua valtaistuimelle, jolloin kruunu siirtyi Valois-suvulta Bourboneille, vallasta syöstyllä perheellä oli vielä muutamia jälkeläisiä, tosin jokseenkin tuntemattomia, jotka kuitenkin

epäämättä olivat samaa alkuperää kuin nuo neljä niin onnettoman lopun saanutta veljestä."

Molemmat vieraat nyökkäsivät, ikäänkuin myöntämisen merkiksi.

"Nämä Valois-suvun jälkeläiset", jatkoi Jeanne, "jotka huomaamattomina pelkäsivät herättävänsä uuden kuningasperheen epäluuloa, vaihtoivat Valois-nimensä nimeen Remy erään maatilan mukaan, ja tämännimisinä heitä tavataan sukuluettelossa Ludvig XIII: n ajoista viimeisenedelliseen Valoisiin, isoisääni, saakka, joka nähdessään kuningasvallan vakaantuneen ja entisen suvun joutuneen unohduksiin ei enää katsonut olevan syytä riistää itseltään ainoata perintöään, mainehikasta nimeä. Hän siis otti jälleen nimen Valois, pysyen sennimisenä kaukana maaseudulla, tuntematon ja köyhyydessä, eikä Ranskan hovissa kukaan kuvitellut, että syrjässä valtaistuimen loisteesta yhä oleskeli Ranskan entisten, ellei kuuluisimpien, niin ainakin kovaonnisimpien kuningasten jälkeläinen."

Tähän Jeanne pysähtyi. Hän oli puhunut kaunistelematta ja lioittelematta, johon seikkaan kuulijat panivat huomiota.

"Varmaankin teillä on todisteenne hyvässä kunnossa, madame", sanoi vanhempi vieraista lempeästi, luoden tarkkaavan katseen siihen, joka sanoi itseään Valoisien jälkeläiseksi.

"Oi, madame", vastasi tämä katkerasti hymyillen, "todisteista ei ole puutetta. Isäni toimitti ne täyteen kuntoon ja kuollessaan,

jätti ne kaikki minulle, kun ei muuta perintöä ollut, mutta mitä etua siitä on, vaikka voikin näyttää toteen tarpeettoman tai sellaisen totuuden, jota ei kukaan tahdo tunnustaa?"

"Isänne on siis kuollut?" kysyi nuorempi vieras.

"Niin on, surullista kyllä."

"Maaseudullako?"

"Ei, madame."

"Siis Pariisissa?"

"Niin."

"Tässäkö asunnossa?"

"Ei, madame; isäni, parooni de Valois, kuningas Henrik III: n veljen jälkeläinen, kuoli kurjuuteen ja nälkään."

"Mahdotonta!" huudahtivat vieraat yhtäikaa.

"Eikä täällä", jatkoi Jeanne, "ei tässä köyhässä kodissa, ei omassa vuoteessaan, kuinka keho se liekään ollut, vaan viheliäisimpien, onnettomimpien vierustoverina. Isäni kuoli Pariisin Hôtel-Dieussa." [Köyhäinsairaala. – *Suom.*]

Molemmat vieraat päästivät hämmästyksen huudon, jossa kuului kauhua.

Mielissään vaikutuksesta, jonka oli aikaansaanut taitavalla esityksellään ja tämän loppuponnella, Jeanne pysyi liikkumatta, silmät maahan luotuina ja käsi riipuksissa.

Vanhempi tulijoista tarkasteli häntä kiinteästi ja älykkäästi, mutta kun ei havainnut tässä niin yksinkertaisessa ja luonnollisessa murheessa mitään veijauksen tai halpamaisuuden tapaista, alkoi hän taas puhua:

"Kertomuksestanne päättäen, madame, teillä on ollut kovin suuria suruja, ja varsinkin isänne kuolema..."

"Voi, jos kertoisin teille, madame, elämäni vaiheet, niin huomaisitte, ettei isäni kuolema ollut suurimpia surujani."

"Kuinka, madame, onko teistä siis isän menettäminen vähempiä murheita?" ihmetteli vieras ankarana näköisenä rypistäen kulmakarvojaan.

"On, madame, ja tämän sanoessani puhun kuitenkin hellänä tyttärenä. Sillä kuollessaan isäni pääsi kaikista onnettomuuksista, jotka häntä täällä maan päällä vainosivat ja yhä vainoavat hänen kovaonnista perhettään. Murehtiessani hänen kuolemaansa tunnen siis tavallaan iloa siitä ajatuksesta, että isäni on pelastunut ja ettei kuninkaiden jälkeläisen enää tarvitse leipäänsä kerjätä!"

"Leipäänsä kerjätä!"

"Niin, sen sanon häpeämättä, sillä onnettomuuksistamme ei voi syyttää isääni eikä minua."

"Mutta entä äitinne?"

"Yhtä suoraan, kuin juuri sanoin teille kiittäväni Jumalaa siitä, että hän kutsui luokseen isäni, vain lausua pahoittelevani, että Jumala on jättänyt äitini elämään."

Vieraat silmäilivät toisiaan, melkein väristen näin oudosta puhetavasta.

"Olisiko epähienoa, madame, pyytää teiltä tarkempaa selontekoa kovaonnisesta elämästänne?" kysyi vanhempi nainen.

"Epähienoa olisi minun puoleltani, jos väsyttäisin teitä

luettelemalla kärsimyksiä, jotka eivät mitenkään voi kiinnittää mieltänne."

"Minä kuuntelen teitä", lausui majesteettisesti vanhempi vieras, johon nuorempi samassa loji varoittavan silmäyksen.

Rouva de la Motte oli myös hämmästyen huomannut, että toisen naisen äänessä oli käskevä sointu.

"Niin, minä kuuntelen siis", uudisti vieras hillitymmin, "jos tahdotte olla niin hyvä ja kertoa."

Ja tahtomattaankin tehden vastenmielisyyttä osoittavan liikkeen, joka epäilemättä johtui vihantunteesta, siirteli näin puhunut nainen hartioiden hytistessä jalkojaan, joita kosketus kylmään kivilattiaan jäädyytti. Silloin nuorempi sysäsi hänen eteensä nojatuolinsa alla olevan jonkinlaisen jalkamaton, mutta tämä huomaavaisuus sai häneltä osakseen nuhtelevan katseen.

"Pitäkää matto itseänne varten, sisar, te olette minua arempi."

"Anteeksi, madame", sanoi kreivitär de la Motte, "olen äärettömästi pahoillani siitä, että vilustutte, mutta puut ovat viimeksi taas kallistuneet kuudella livrellä, niin että ne nyt maksavat seitsemänkymmentä livreä kuorma, ja minun varastoni loppui jo viikko sitten."

"Lausuite äsken, madame", palasi jälleen asiaan vanhempi vieras, "olevanne pahoillanne siitä, että teillä on äiti."

"Niin, sellainen herjaus kaipaa tietysti selitystä, eikö niin, madame?" vastasi Jeanne. "Ja selityksen saattekin, koska olette sitä halunnut."

Kreivittäreltä kysynyt nyökäytti päätään myöntävästi.

"Minulla on jo ollut kunnia teille sanoa, madame, että isäni otti vaimokseen alempisäätyisen naisen."

"Niin, hän nai portinvartijansa."

"Aivan niin. Äitini, Marie Fossel, jonka olisi pitänyt olla ylpeä ja kiitollinen näin osoitetusta kunniaista, rupesi kuitenkin tuottamaan isälleni turmiota, mitä ei ollutkaan vaikea toteuttaa, hän kun tahtoi sillä vähällä, mitä hänen puolisonsa omisti, tyydyttää ylellisiä halujaan. Saatuani isäni myymään viimeisenkin maapalansa hän uskotteli isälleni, että tämän oli lähdettävä Pariisiin vaatimaan itselleen nimensä mukaisia oikeuksia. Helppo oli viekoitella isäni, joka kenties myös luotti kuninkaan oikeudenmukaisuuteen. Hän siis saapui tänne muutettuaan rahaksi omaisuutensa pienet jätteet."

– Paitsi minua oli vanhemmillani vielä poika ja toinen tytär. Poika, yhtä onneton kuin minä, viettää mitätöntä elämää armeijassa, sen alimmilla asteilla; sisarparkani jätettiin hyljättynä lähtöpäivän aattoiltana kumminsa, erään maalaisen, talon edustalle.

– Matka vei sen pienen rahamäärän, mikä meille oli jäänyt. Isäni nääntyi tehdessään turhia ja hyödyttömiä anomuksia. Tuskin häntä edes näki kotona, missä hän kurjuutta mukanaan tuoden tapasi vain kurjuutta. Hänen poissa ollessaan äiti, joka tarvitsi uhria, purki häijyyttään minua vastaan. Aluksi hän moitti minua siitä, että nautin ruuasta osan. Vähitellen pidin parempana syödä vain leipää tai olla ihan syömättä kuin istuutua kurjaan pöytään. Mutta äidiltäni ei puuttunut aiheita

rangaistuksiin: pienimmästäkin hakauksesta, sellaisesta, josta toinen äiti olisi vain hymähtänyt, minun äitini löi minua. Luullen minua auttavansa jotkut naapurit ilmaisivat isälle, kuinka pahasti minua kohdeltiin. Isä koki minua puolustaa äitiäni vastaan, mutta ei käsittänyt, että hänen suojeluksensa teki hetkellisestä vihollisestani ikuisen syöjättären. Valitettavasti en osannut isääni neuvoa omaksi edukseni, kun olin liian nuori, liian lapsellinen. Osakseni tuli tuska, siinä kaikki.

– Isäni sairastui, niin että hänen oli pakko pysyä aluksi kotona, sitten vuoteessa. Silloin minut vietiin ulos isäni huoneesta, koska muka väsytin häntä enkä voinut hillitä liikkumishaluani, joka on lapsessa luonnollinen. Ja kun olin poissa hänen huoneestaan, jouduin taas äitini varaan. Hän opetti minulle erään lauseen päntäten sitä päähäni iskuilla ja mustelmilla; kun sitten osasin ulkoa tuon nöyryyttävän lauseen, jota vaistomaisesti en tahtonut muistaa, – kun silmäni olivat itkusta punaiset, talutti hän minut alas portille, ja kun kadulle ilmestyi joku hyvinpuettu henkilö, sysäsi äitini minut häntä kohti käskien toistamaan hänelle saman lauseen, ellen tahtoisi saada selkääni, niin että kuolisin.

"Voi hirveätä!" kuiskasi nuorempi vieras.

"Mikä lause se oli?" kysyi vanhempi nainen.

"Se kuului näin", selitti Jeanne. "Hyvä herra, säälikää pientä orpopyttöä, jonka esi-isä on ollut Henri de Valois."

"Hyi sentään!" huudahti vanhempi vieraista inhosta käännähtäen.

"Mitä tuo lause vaikutti niihin, joiden puoleen te käännyitte?"

kysyi nuorempi nainen.

"Jotkut kuuntelivat ja armahtivat minua", vastasi Jeanne. "Toiset suuttuivat ja uhkasivat. Toiset taas olivat niin hyväsydämisiiä, että varoittivat minua, koska muka olin suuressa vaarassa, jos tuommoinen lause joutuisi viranomaisten korviin. Mutta minä tunsin vain yhden vaaran – sen, että olisin äidille tottelematon. Minussa oli vain yksi pelko – se, että saisin selkääni."

"Mitä sitten tapahtui?"

"Ah, madame, äitini toivo toteutui. Minä toin kotiin hiukan rahaa, ja isäni sai nähdä edes muutamaksi päiväksi lykkääntyvän sen kauhean muutoksen, joka häntä odotti: sairaalaan joutumisen."

Vanhemman vieraan piirteet kiristyivät, ja nuoremman silmiin tuli kyyneliä.

"Vaikka tämä inhottava ammatti tuotti isälle hiukan lievitystä, nousi mieleni sitä vastaan lopulta kapinaan. Eräänä päivänä en enää juossut ohikulkijani perässä vaivaamassa heitä tavallisella lauseellani, vaan istuuduin kadunkulmaan suojakiven juurelle, pysyen siinä osan päivää kuin menehtyneenä. Illalla palasin kotiin tyhjin käsin. Äiti löi minua niin, että seuraavana päivänä makasin sairaana. Silloin olivat isältäni kaikki keinot lopussa, ja hänet täytyi viedä Hôtel Dieuhön, jossa hän kuoli."

"Kauhea kertomus!" mutisivat molemmat vieraat.

"Mitä sitten teitte, kun isänne oli kuollut?" kysyi nuorempi nainen.

"Jumala armahti minua. Kun isä-parkani kuolemasta oli kulunut noin kuukausi, katosi äitini rakastajansa, erään sotamiehen kanssa jättäen meidät, veljeni ja minut, oman onnemme nojaan."

"Jäitte orvoiksi!"

"Voi, madame, aivan toisin kuin muut lapset, me olimme orpoja vain niin kauan, kuin meillä oli äiti. Julkinen hyväntekeväisyys alkoi pitää meistä huolta. Mutta kun kerjuu oli meistä inhottavaa, kerjäsimme vain sen verran kuin tarvitsimme. Jumala on käskenyt kaikkien luotujensa elää."

"Valitettavasti!"

"Mitä teille vielä kertoisin, madame? Kerran minulla oli onni kohdata vaunut, jotka hitaasti nousivat rinnettä ylös Saint-Marcelin etukaupungissa; takana seisojia neljä lakeijaa; vaunuissa istui kaunis, vielä nuori nainen; ojensin häntä kohti käteni, ja hän kyseli minulta; vastaukseni ja nimeni herättivät hänessä kummastusta, sitten epäilystä. Annoin hänelle osoitteeni ja tietoja. Jo päivää myöhemmin hän tiesi, etten ollut valehdellut. Hän otti meidät molemmat, veljeni ja minut, huostaansa, sijoitti veljeni erääseen rykmenttiin ja minut ompeluliikkeeseen. Näin pelastuimme molemmat nälkäkuolemasta."

"Eikö se nainen ollut rouva Boulainvilliers?"

"Juuri hän."

"Luullakseni hän on jo kuollut?"

"Niin on, ja hänen kuolemansa on taas syössyt minut kurjuuteen."

"Mutta hänen miehensä on vielä elossa ja rikas."

"Hänen miehensä on juuri syypää niihin kärsimyksiin, joita sain kokea nuorena tyttönä, samoin kuin lapsena olin kärsinyt äitini vuoksi. Suuremmaksi varttuneena lienen saanut hieman kauneutta; hän sen huomasi ja tahtoi hyvistä töistään palkintoa, jota en hänelle suonut. Näihin aikoihin rouva de Boulainvilliers kuoli, ja minä, joka olin naitettu urhealle ja kelvolliselle sotilaille, herra de la Mottelle, jouduin miehestäni erilläni hyljätymmäksi kuin isäni kuoltua."

"Siinä on kertomus elämäni vaiheista, madame. Olen sitä lyhentänyt: kärsimysten luetteleminen käy aina ikäväksi onnellisille, vaikka nämä olisivat sääliväisiä, kuten te, hyvät rouvat, näytte olevan."

Tätä rouva de la Motten kertomuksen loppuosaa seurasi pitkä äänettämyys, jonka vihdoin katkaisi vanhempi tulijoista.

"Entä miehenne, mitä hän tekee?"

"Mieheni on Bar-sur-Auben varusväessä; hän palvelee santarmistossa odotellen puolestaan parempia päiviä."

"Olette kai esittänyt anomuksia hoviin?"

"Olen kyllä."

"Eikö Valois-nimi, asianmukaisesti todistettuna, ole herättänyt myötätuntoa?"

"En tiedä, madame, mitä tunteita nimeni lienee herättänyt, sillä yhteenkään anomukseeni en ole saanut vastausta."

"Tottahan olette tavannut ministereitä, kuninkaan, kuningattaren?"

"En ketään. Kaikkialla turha yritys", vastasi rouva de la Motte.

"Mutta ettehän voi kerjuulla elää!"

"En, madame, siitä olen vieraantunut. Mutta..."

"Mutta mitä?"

"Voin kuolla nälkään kuten isäni."

"Onko teillä lapsia?"

"Ei, madame, ja jos mieheni saa surmansa kuninkaan palveluksessa, pääsee ainakin hän kunnialla eroon kärsimyksistämme."

"Suokaa anteeksi, madame, että palaan erääseen kohtaan – voitteko esittää päteviä todisteita sukuperästänne?"

Jeanne nousi, penkoi eräästä lipastosta ja otti esille muutamia papereita, jotka antoi kysyjälle. Mutta tahtoen käyttää hyväkseen sitä hetkeä, jolloin vieras asiakirjoja tutkiakseen lähestyisi valoa ja täysin paljastaisi kasvonsa, ilmaisi Jeanne tarkoituksensa kiertämällä lampunsydäntä korkeammalle, jotta olisi parempi lukea.

Silloin vieras, ikäänkuin valo rasittaisi hänen silmiään, käänsi selkensä lamppuun ja siis rouva de la Motteen päin. Siinä asennossa hän tarkoin luki ja vertaili papereita yksitellen.

"Mutta, madame", sanoi hän, "tässä on vain jäljennöksiä enkä näe ainoatakaan alkuperäistä todistusta."

"Alkuperäiset asiakirjat ovat talletettuina varmaan paikkaan, ja minä toisin ne nähtäväksi..."

"Jos siihen olisi tärkeä syy?" sanoi vieras hymyillen.

"Varmaankin on se syy tärkeä, joka minulle toimittaa kunnian

nähdä teidät luonani, mutta ne asiakirjat, joista nyt on puhe, ovat minulle niin suuriarvoisia, että..."

"Ymmärrän. Niitä ette voi jättää kelle hyvänsä oudolle."

"Ah, madame", huudahti kreivitär saatuaan nyt vilaukselta nähdä suosijattarensa kunnioitustaherättävät kasvot, "minusta ei tunnu, että te olette outo ihminen."

Ja heti hän kiireesti aukaisi toisen lipaston, laukaisi jousen avulla esille salaisen laatikon ja otti siitä todistusten kantakirjat, jotka oli huolellisesti kätkeyty Valois-suvun vaakunalla koristettuun salkkuun.

Vieras rupesi niitä tutkimaan tarkkaavaisesti ja sanoi sitten:

"Olette oikeassa, nämä asiakirjat ovat täysin pätevät; kehoitan teitä jättämään ne asianomaiseen virastoon."

"Ja mitä luulette minun niillä saavuttavan, madame?"

"Epäilemättä eläkkeen itsellenne ja virkaylennyksen herra de la Mottelle, jos hän aatelismiehenä vähänkään omasta puolestaan osoittaa kuntoa."

"Puolisoni on maineeltaan nuhteeton, madame, eikä ole sotilaana koskaan laiminlyönyt velvollisuuksiaan."

"Se riittää, madame", lausui vieras verhoten taas kasvonsa näkymättömiin.

Rouva de la Motte tarkkasi huolestuneena jokaista hänen liikettään. Hän näki vieraan penkovan taskuaan, ja sieltä tuli aluksi esille se kirjailtu nenäliina, joka oli kasvoja verhonnut, kun reessä kiidettiin pitkin bulevardia, ja sitten pieni, noin tuuman paksuinen ja muutaman tuuman pituinen rahakäärö.

Hyväntekeväinen nainen laski käärön lipastolle sanoen:

"Hyväntekeväisyysseuran toimisto on valtuuttanut minut tarjoomaan teille, madame, tämän vähäisen avustuksen, odottaessanne tuntuvampaa apua."

Rouva de la Motte katsahti kääröön.

"Kolmen livren rahoja", ajatteli hän, "ainakin viisikymmentä, ellei juuri sataa. Kas vaan, niin sitä meille taivaasta putoo sataviisikymmentä tai ehkä kolmesataa livreä. Mutta sata ei mahtune noin lyhyeen kääröön; ja viidellekymmenelle se on liian pitkä."

Hänen tehdessään näitä huomioita olivat molemmat vieraat siirtyneet ulommaiseen huoneeseen, missä Clotilde torkkui tuolilla lähellä kynttilää, jonka punertava ja suitsuava sydän kohosi juoksevan talikerroksen keskeltä.

Kitkerä ja ellottava lemu tarttui vanhemman vieraan kurkkuun. Hän pisti hätäisesti kätensä taskuun ja otti sieltä pienen pullon.

Mutta Jeannen huutaessa Clotildea nimeltä tämä heräsi ja tarttui kynttilänpätkään molemmin kourin. Hän piti sitä ylhäällä kuin valotornia, valaistakseen pimeitä portaita, vaikka vieraat estelivät sanoen tukehtuvansa.

"Näkemiin asti, rouva kreivitär!" huusivat lähtijät ja riensivät rappusia alas.

"Missä voin saada kunnian lausua teille kiitokseni, hyvät rouvat?" kysyi Jeanne de Valois.

"Siitä saatte sanan", vastasi vanhempi vieras kiirehtien

alaspäin niin nopeasti kuin suinkin pääsi.

Ja pian heidän askeleensa häipyivät kuulumattomiin.

Rouva de Valois lähti takaisin huoneeseensa maltittomasti haluten varmuutta, olivatko hänen arvelunsa rahakääröstä oikeita. Mutta hänen astuessaan ensimmäisen huoneen lävitse kalahti hänen jalkaansa jokin esine vierähtäen matolta, jota käytettiin tukkimaan eteisen oven ja lattian välistä rakoa.

Kumartua, siepata esine, rientää lampun ääreen – se oli kreivitär de la Motten ensi ajatus.

Löydetty esine oli pyöreä, laakea, jokseenkin yksinkertaisesti koristettu kultarasia. Sisässä oli muutamia pastilleja hyvänhajuista suklaata. Mutta niin laakea kuin se olikin, saattoi heti havaita, että siinä oli kaksinkertainen pohja, jonka salaista ponninta kreivittären kesti jonkun aikaa hakea.

Viimein hän löysi pontimen ja painoi sitä. Heti tuli näkyviin naisen muotokuva, joka säteili uljasta, majesteettisen ankaraa kauneutta ja jolle saksalainen hiuslaite ja komea, ritarimerkin kaltainen kaulanauha antoi hämmästyttävän vieraan näön.

Rasian kannessa oli kirjaimista M ja T yhteen sovitettu nimimerkki laakerikruunun ympäröimänä.

Kun muotokuva muistutti äskeisen vieraan, rouva de la Motten hyväntekijättären kasvoja, oletti hän sitä hänen äitinsä tai isoäitinsä kuvaksi, ja myönnettävä on, että hän ensi kiireessä juoksi portaille kutsumaan vieraita takaisin. Mutta juuri silloin kuului portti sulkeutuvan.

Sitten hän riensi akkunan luo huutaakseen heille, koska oli

lian myöhäistä heitä enää tavoittaa. Mutta Saint-Clauden kadun päässä, missä se päättyi Saint-Louisin katuun, hän saattoi vain nähdä keveiden kääsien ajavan pois päin.

Kun kreivittärellä ei enää ollut toivoa saada suosijoitaan kutsutuiksi takaisin, silmäili hän rasiaa uudestaan, päättäen toimittaa sen Versaillesiin. Sitten hän tarttui rahakääröön, joka oli laskettu lipastolle.

"Enpä erehtynyt", ajatteli hän; "siinä onkin vain viisikymmentä kolikkoa."

Ja auki reväisty käärepaperi vierähti lattialle.

"Kultarahoja! Kahden louisdorin rahoja!" huudahti kreivitär.

"Viisikymmentä kappaletta! Kaksituhatta neljäsataa livreä!"

Hänen silmissään kuvastui mitä ahnein riemu, kun taas Clotilde, lumottuna nähdessään enemmän kultaa kuin oli ikinä ennen nähnyt, seiso i suu auki ja kädet ristissä.

"Sata louisdoria!" toisti rouva de la Motte. "Nuo naiset ovat siis kovin rikkaita! Kyllä minä saan heidät selville!"

IV BÉLUS

Rouva de la Motte ei ollut erehtynyt luullessaan, että äsken näkemänsä kääsit veivät pois hänen molemmat suosijattarensa.

Nämä olivat todellakin talon edustalla tavanneet senaikuiset kääsit, joissa oli suuret pyörät, kevyt koppa, jalkapeite korkealla ja takana mukava istuin palvelijalle. Valjaissa oli komea irlantilainen, typpöhäntäinen ruunikko, joka oli hyvässä lihassa. Ajoneuvot oli Saint-Clauden kadulle tuonut sama palvelija, joka oli ohjannut rekeä ja jota oli nimitetty Weberiksi, kuten olemme edellä kuulleet.

Naisten saapuessa paikalle piteli Weber hevosta suitsista ja koetti parhaansa mukaan hillitä tätä virmaa juoksijaa, joka tuimasti polki yön lähestyessä yhä kovettuvaa lunta. Nähdessään naiset Weber sanoi:

"Madame, minä olin käsenyt valjastaa Scipion, jota on hyvin helppo ohjata, mutta Scipio nyrjäytti jalkansa eilen illalla, eikä jäänyt muita kuin Bélus, ja tämä on kiusallinen."

"No minun puolestani", vastasi vanhempi naisista, "sillä ei ole väliä; tiedättehän, Weber, että minä olen tottunut ajamaan."

"Tiedän kyllä, että madame ohjaa oikein hyvin, mutta keli on kovin hankala. Minne madame ajaa?"

"Versaillesiin."

"Siis bulevardin kautta?"

"Ei suinkaan, Weber. Nyt on pakkanen, ja bulevardeilla olisi kai iljannetta. Kaduilla sensijaan ei ole niin vaikea kulkea, kun tuhannet jalkamiehet ovat polkeneet lunta. Kas niin, Weber, lähdetään nyt heti."

Weber hillitsi hevosta, kun naiset ketterästi nousivat kääseihin; sitten hän hypähti takaistuimelle ja ilmoitti olevansa valmiina.

Vanhempi naisista kääntyi silloin seuralaisensa puoleen ja kysyi:

"Sanokaapa nyt, Andrée, mitä siitä kreivittärestä ajattelette?"

Samassa hän hellitti ohjaksia, ja hevonen lähti kuin salama liikkeelle ja kääntyi Saint-Louisin kadun kulmasta.

"Minusta näyttää, madame", vastasi Andréeksi nimitetty nainen, "että rouva de la Motte on köyhä ja kovin onneton."

"Hyvin kasvatettu, eikö niin?"

"Epäilemättä."

"Olette häntä kohtaan kylmä, Andrée."

"Jos täytyy tunnustaa, niin hänen piirteissään on jotakin ovelaa, mikä ei minua miellytä."

"Te olette epäluuloinen, Andrée, sen kyllä tiedän; teitä miellyttääkseen pitää olla täydellinen. Minun mielestäni tuo pikku kreivitär on mielenkiintoinen ja yksinkertainen ylpeydessään ja nöyryydessään."

"Se on hänen onnekseen, madame, kun on osannut miellyttää teidän..."

"Varokaa!" huudahti nainen kääntäen äkkiä hevostaan syrjään, kun Saint-Antoinen kadun kulmassa muuan kantaja oli joutua sen alle.

"Varokaa!" huusi myös Weber ukkosenäänellä.

Ja kääsit jatkoivat taas kulkuaan.

Mutta mies, joka oli pelastunut onnettomuudesta, kuului kiroilevan, ja siihen liittyi kuin kaikuna useita nurisevia ääniä kannattaakseen häntä mitä vihamielisimmillä huudoilla kääsejä vastaan.

Muutamissa sekunneissa oli Bélus jättänyt emäntänsä ja herjaajain välille koko sen alan, joka ulottuu Saint-Cathérinen kadulta Baudoyer-torille.

Kuten tunnettua, haaraantuu tie tässä, mutta taitava ajajatar poikkesi päättävästi Tixérandrie-kadulle, vaikka se on väkirikas, ahdas, eikä vähääkään ylimyksellinen.

Huolimatta hänen usein toistuneista varoitushuudoistaan ja Weberin ärjymisestä kuultiin siellä yhtä mittaa jalkamiesten taholta:

"Vietävän kääsit!.. Hiiteen ne kääsit!"

Bélus kulki siitä kuitenkin lävitse, ja hento naiskäsi pani sen juoksemaan nopeasti ja varsinkin taitavasti lumisohjossa tai vielä vaarallisemmalla kohvajäällä purojen ja kuoppien poikki.

Vastoin kaikkea pelkoa ei kuitenkaan sattunut tapaturmaa; etualaa valaisi heleä lyhty, jollaista ylellisyyttä poliisi ei vielä vaatinut senaikuisilta kääseiltä.

Vaikka siis ei ollut sattunut onnettomuutta, ei kolhaistu

toisia ajoneuvoja tai kadunkulmien suojakiviä eikä kaadettu ainoatakaan jalkamiestä, mikä oli ihmeellistä, jatkuivat kuitenkin huudot ja uhkaukset.

Yhtä nopeasti ja onnekkaasti kuljettiin Saint-Médéricin, Saint-Martinin ja Aubry-le-Boucher-kadut.

Olisi voinut luulla, että hienompia kaupunginosia lähestyttäessä viha ylimyksellisiä kääsejä vastaan lauhtuisi.

Mutta kävi päinvastoin; heti kun Bélus oli astunut Ferronnerie-kadulle, huomasi alhaisen sadatusten yhä vainoama Weber, että kääsien kulkiessa ihmisiä kerääntyi ryhmiin sivuille. Vieläpä jotkut näkyivät aikovan juosta niitä tavoittamaan.

Weber ei kuitenkaan tahtonut huolestuttaa emäntäänsä. Hän näki, kuinka kylmäverisesti ja sukkelasti tämä ohjasi hevosta pujahtamaan kaikkien niiden elottomien ja elollisten vastusten välitse, joista riippuu pariisilaisen ajajan sekä epätoivo että voitonriemu.

Bélus taas, teräksisten kintereittensä varassa, ei ollut kertaakaan edes luiskahtanut; niin hyvin osasi ohjaksia pitelevä käsi varjella sitä vieruilta ja syvennyksiltä.

Nyt ei kääsien ympärillä enää muristu, vaan räyhättiin. Ajajatar huomasi sen, ja katsoen vihamielisyyden saavan alkunsa jostakin tavallisesta syystä, kuten vaikeasta ajasta ja mielten ärtyisyydestä, hän päätti lyhentää tätä kiusausta.

Hän maiskutti kielellään, ja tämä kehoitus sai Béluksen vavahtamaan, ja sitten jatkui kulku täyttä ravia. Myymälät sivuutettiin nopeasti, ja jalkamiehet heittäytyivät syrjään.

"Varokaa! varokaa!" kuului lakkaamatta.

Kääsit olivat jo saapuneet lähelle Palais-Royalia ja juuri kiitäneet ohi Coq-Saint-Honorén kadun, jonka suulla kaunein luminen kartiopatsas vielä jokseenkin ylpeästi piti pystyssä suojasään supistamaa huippuaan, joka oli kuin karamelli, kun lapsi on imemällä sitä suipentanut.

Patsaassa oli ylimpänä koristeena tuuhea, tosin jo hieman haalistunut nauhatöyhtö, ja siihen oli kiinnitetty kahden lyhdyn välissä kieppuva taulu, johon tämän kaupunginkorttelin julkinen kirjuri oli pelkillä "suurilla" kirjaimilla piirtänyt seuraavat neljä säettä:

Kuningatar niin viehkeän ylväs kuninkaan lempeän vierell' on; ei häivy kuin tää hetken pylväs sun kansasi rakkaus rajaton.

Tällä kohtaa Bélus tapasi ensimmäisen vakavan esteen. Muistopatsasta ruvettiin juuri valaisemaan ilotulituksella, ja sen ympärille oli kasaantunut paljon uteliaita, joiden tiheän joukon lävitse ei voinut ravata. Täytyi siis antaa hevosen kulkea käyden.

Mutta Béluksen oli nähty tulevan salamannopeasti ja kuulu ne huudot, jotka sitä saattoivat, ja vaikka sen juoksu oli esteen sattuessa jyrkästi pysäytetty, tuntui kääsien näkeminen tekevän kansanjoukkoon mitä pahimman vaikutuksen. Kuitenkin ihmiset vielä jakaantuivat kahtaalle.

Mutta jääpatsaan jälkeen ilmestyi kansankokous toisesta syystä.

Palais-Royalin ristikkoportit olivat auki, ja pihalla oli

suunnattomien rovioiden ääressä lämmittelemässä kokonainen armeija kerjäläisiä, joille Orleansin herttuan lakeijat jakelivat keittoa savimaljoissa.

Mutta vaikka lämmitteleviä ja syöjiä olikin paljon, oli kuitenkin enemmän niitä, jotka katselivat heidän syömistään ja lämmittelemistään. Pariisissa onkin tapana, että mitä tahansa joku tekee, aina hän saa katselijoita.

Voitettuaan ensi esteen, oli kääsien siis pakko pysähtyä toisen eteen, niinkuin laivan käy karien keskellä.

Nyt ne huudot, jotka tähän asti olivat vain epäselvänä meluna tulleet molempien naisten korviin, kuuluivat selvästi räyhääjien joukosta.

Huudettiin:

"Alas kääsit! Alas musertajat!"

"Meillekö noin huudetaan?" kysyi ohjaksissa oleva nainen seuralaiseltaan.

"Pelkään, madame, että todellakin niin on laita", vastasi tämä.

"Olemmeko ketään musertaneet?"

"Emme ketään."

"Alas kääsit! Alas musertajat!" kirkui joukko vimmoissaan.

Nousi myrsky, hevosen suitsiin tartuttiin, ja Bélus, joka ei suvainnut töykeiden käsien kosketusta, hyppi pystyyn ja korskui kauheasti.

"Komisariuksen luo, komisariuksen luo!" ulvoi muuan ääni.

Molemmat naiset silmäilivät toisiaan hämmästyneinä.

Heti toistivat tuhannet äänet:

"Komisariuksen luo!"

Sillä välin kurkistivat jotkut uteliaat kuomin alle, ja kohta kuului joukossa huomautuksia.

"Ahaa, siinä on naisia!" sanoi muuan.

"Niin, nukkeja, jonkun Soubisen omia tai jonkun d'Henninin hempukoita."

"Oopperanaisia, jotka luulevat saavansa ajaa köyhien yli kun niillä on kymmenen tuhatta livreä kuussa, millä voi maksaa sairaalan laskun."

Tälle viimeiselle letkaukselle hurrattiin riivatusti.

Kumpaankin naiseen tämä kohtaaminen vaikutti eri tavalla. Toinen vetäytyi syvemmälle kääseihin kalpeana ja vavisten. Toinen pisti rohkeasti päänsä esille rypistäen kulmakarvojaan ja huulet yhteen puristettuina.

"Voi, madame, mitä aiotte?" huudahti hänen seuralaisensa ja veti häntä takaisin päin.

"Poliisikomisariuksen luo!" kirkuivat raivostuneimmat edelleen, "jotta niistä otetaan selko."

"Voi, voi, madame, nyt olemme hukassa", kuiskasi nuorempi nainen.

"Rohkeutta, Andrée, rohkeutta vain!" vastasi toinen.

"Mutta teidät nähdään, ehkä tunnetaan!"

"Katsokaa takaruudusta, onko Weber vielä paikallaan."

"Hän koettaa astua maahan, mutta joukko piirittää häntä; kuitenkin hän pitää puoliaan. Kah, nyt hän jo tulee."

"Weber, Weber, auttakaa meitä astumaan ulos", sanoi nainen

saksaksi.

Kamaripalvelija totteli, ja pari kertaa sysättyään hartioillaan tungettelijat tieltään hänen onnistui avata kääsien jalkapeite.

Molemmat naiset hypähtivät kevyesti maahan.

Sillä välin joukko kävi hevosen ja kääsien kimppuun, joiden koppaa ruvettiin särkemään.

"Mutta mitä ihmettä nyt on tekeillä?" jatkoi vanhempi nainen yhä saksaksi. "Ymmärrätekö tekään siitä mitään, Weber?"

"Kunniani kautta, madame, en vähääkään", vastasi palvelija, jolta saksan kieli sujui paljoa paremmin kuin ranska ja joka samalla jakeli kelpo potkuja pitääkseen hyökkääjiä loitolla.

"Eiväthän nuo ole ihmisiä, vaan villipetoja!" puhui nainen edelleen saksankielellä. "Mitä heillä on minua vastaan, sanokaapa!"

Sillä hetkellä kuului kohtelias ääni, joka oli merkittävästi ristiriidassa kaikkialta tulevien uhkausten ja loukkausten kanssa, vastaavan heille puhtaalla saksinmurteella:

"Teitä, madame, syytetään siitä, että rikotte tänä aamuna julkaistua poliisimääräystä, jonka mukaan ei saa ennen kevään tuloa kulkea kääseillä, ne kun ovat hyvälläkin kivityksellä vaarallisia, mutta jalkamiehille ihan murhaavat silloin, kun on iljankoa eikä niiden pyöriä voi väistää."

Nainen kääntyi katsomaan, mistä tämä ystävällinen ääni tuli uhkaavien huutojen keskeltä. Silloin hän huomasi nuoren upseerin, jonka oli varmaankin täytynyt heitä lähetäkkeen rynnistellä yhtä urheasti kuin Weber ponnisteli pysyäkseen

paikallaan.

Nuoren miehen hienot ja sirot piirteet, komea vartalo ja uljas ilme miellyttivät naista, joka kiirehti vastaamaan saksaksi:

"Voi, hyvä Jumala, minä en tiennyt sitä määräystä; minulla ei siitä ollut mitään tietoa."

"Oletteko ulkomaalainen, madame?" kysyi nuori upseeri.

"Olen, monsieur; mutta sanokaa, mitä nyt on tehtävä? Kääsini rikotaan."

"Täytyy antaa rikkoo, madame, ja sillaikaa pujahtaa pois. Pariisin rahvas on raivoissaan rikkaita vastaan, jotka komeilevat ylellisyydellään keskellä kurjuutta, ja tänä aamuna annetun määräyksen nojalla teidät viedään poliisikomisariuksen luo."

"Ei koskaan!" huudahti nuorempi nainen, "ei koskaan!"

"Jos niin on", huomautti upseeri nauraen, "niin käyttäkää hyväksenne aukkoa, jonka tungoksessa toimitan, ja menkää pakoon."

Nämä sanat lausuttiin niin suorasukaisesti, että molemmat muukalaiset ymmärsivät upseerin kuulleen alhaisen huomautukset sellaisista tytöistä, joita herrat de Soubise ja d'Hennin elättivät. Mutta nyt ei ollut aika olla arkatuntoinen.

"Antakaa meille käsivartenne, monsieur, ja saattakaa jollekin ajuriasemalle", sanoi vanhempi nainen käskevällä äänensävyllä.

"Minäpä olen tuuminut panna hevosenne nousemaan takajaloilleen, ja kun siitä syntyy aika sekamelska, voitte sillaikaa paeta, sillä", lisäsi nuori mies, jonka teki kovasti mieli päästä eroon vaarallisen suojeluspuihansa vastuusta, "ihmiset

kyllästyvät jo kuulemaan meidän puhuvan outoa kieltä."

"Weber!" huusi nainen kovalla äänellä, "toimita niin, että Bélus nousee pystyyn ja saadaan tuo joukko pelästymään ja väistymään."

"Ja sitten, madame?"

"Sitten jäät tänne, ja me lähdemme."

"Entä jos ne särkevät vaununkopan?"

"Särkekööt, älä siitä huoli; pelasta Bélus, jos voit, ja varsinkin itsesi; muuta en pyydä."

"Hyvä on, madame", vastasi Weber.

Ja kohta hän kutitti arkahermoista irlantilaista hevosta, niin että tämä hypähti pystyyn keskellä linnanpihaa ja kaatoi kumoon innokkaimmat, jotka olivat tarttuneet suitsiin ja aisoihin. Silloin syntyi hirvuminen kauhu ja sekasorto.

"Tänne käsivartenne, monsieur", sanoi nyt nainen upseerille; "tulkaa, pikku ystäväni", lisäsi hän kääntyen Andréehen päin.

"No mennään sitten, rohkea nainen!" mutisi upseeri hiljaa ja tarjosi ihailevin mielin käsivartensa sille, joka oli sitä pyytänyt.

Muutamassa minuutissa hän oli saattanut molemmat naiset läheiselle torille, missä oli ajoneuvoja odottamassa kyytejä, ajurien torkkuessa istuimillaan ja hevosten kaivatessa, silmät puoliummessa ja päät riipuksissa, laihaa ilta-apettaan.

V

MATKA VERSAILLESIIN

Molemmat naiset olivat nyt turvassa alhaisen hyökkäyksiltä, mutta oli pelättävä, että jotkut heitä seuranneet uteliaat antaisivat heidät ilmi ja uudistaisivat sellaisen kohtauksen, joka oli äsken sattunut, ja ettei enää kenties voisi niin helposti pelastua.

Nuori upseeri otti lukuun tämän mahdollisuuden, päättäen siitä, kuinka innokkaasti hän koki herättää ajuria, joka oli istuimelleen enemmän kohmettunut kuin torkahtanut.

Oli niin kauhean kylmä, että vastoin ajurien tapaa, he kun kilvan vievät toisiltaan kyytejä, ei yksikään näistä neljäkolmatta souta tunnilta vaativista kiidättäjistä edes hievahtanut, ei sekään, jota puhuteltiin.

Upseeri tarttui ajurin viheliäisen päällysnutun kaulukseen ja sai hänet lopulta kiivaasti ravistamalla selviämään jähmetyksestään.

"Halloo, kuuletko?" huusi nuori mies hänen korvaansa, kun näki hänessä elon merkkejä.

"Tässä olen, herra, tässä juuri", vastasi ajuri yhä vielä uinaillen ja horjuen istuessaan kuin juopunut.

"Minne on matka, arvoisat naiset?" kysyi upseeri, puhuen edelleen saksaa.

"Versaillesiin", vastasi vanhempi nainen samalla kielellä.

"Vai Versaillesiin!" ihmetteli ajuri. "Sanoitteko: Versaillesiin?"

"Juuri niin."

"Kai, kai Versaillesiin! Neljä ja puoli lieuetä [lieue on 4444 metriä. – *Suom.*] tämmöistä iljankoa! Ei ikinä!"

"Maksetaan hyvin", selitti vanhempi saksalaisnainen.

"Siitä maksetaan", toisti upseeri ajurille ranskaksi.

"No paljonko?" tokaisi tämä kuskipenkiltään eikä näkynyt heihin erityisesti luottavan. "Herra upseeri kai ymmärtää, että tässä tarvitaan muutakin kuin ajaa Versaillesiin; sieltähän täytyy päästä myös takaisin."

"Riittääkö yksi louisdor?" ehdotti nuorempi nainen upseerille, puhuen hänkin saksaa.

"Sinulle tarjotaan louisdor", käänsi upseeri ranskankielelle.

"Yksi louisdor, ei siinä ainakaan liikaa ole", nurisi ajuri. "Sillä retkellä voin taittaa hevosiltani koivet."

"Kuules nyt, vintiö, jos ajat täältä la Muetten linnaan, ei sinulla ole oikeutta vaatia enempää kuin kolme livreä, ja sehän on jo puolitiessä. Kun lasketaan sen taksan mukaan, riittää meno- ja paluumatkasta kaksitoista livreä, mutta nyt sinulle tarjotaan kaksikymmentä neljä."

"Voi, älkää tinkikö!" pyysi vanhempi nainen. "Kaksi louisdoria, kolme, kaksikymmentä louisdoria, kunhan vain lähdetään heti eikä matkalla minnekään pysähdytä."

"Yksi louisdor riittää, madame", vastasi upseeri. Kääntyen sitten ajurin puoleen hän lisäsi:

"No olkoon, senkin lurjus, mutta alas sieltä istumasta ja aukaise vaunujen ovi!"

"Maksu ennakolta!" vaati ajuri.

"Vai sitä sinä vaadit!"

"Sitä, ja siihen minulla on oikeus."

Upseeri näytti aikovan rynnätä hänen kimppuunsa.

"Maksetaan etukäteen, maksetaan", ehätti vanhempi nainen ja pisti kiireesti käden taskuunsa.

"Voi Jumalani!" kuiskasi hän seuralaiselleen, "minulla ei olekaan kukkaroa."

"Todellako?"

"Entä te, Andrée, onko teillä kukkaronne?" Nuori nainen kopeloi nyt vuorostaan taskussaan yhtä levottomasti.

"Minä... ei minullakaan."

"Hakekaa joka taskusta."

"Ei se auta!" huudahti nuori nainen harmistuneena, sillä hän huomasi upseerin pitävän heitä silmällä tämän pulman aikana, ja kuskina istuva koiranleuka avasi jo leveän suunsa nauruun onnitellen itseään siitä, mitä mielessään ehkä piti hyvänä varokeinona.

Molemmat naiset hakivat turhaan; kumpikaan ei löytänyt edes yhtä kolikkoa.

Upseeri näki heidän hermostuvan, punastuvan ja taas kalpenevan. Tila kävi kiusalliseksi.

Naiset aikoivat jättää pantiksi jotkin ketjut tai muun koristeen, mutta silloin upseeri, säästääkseen heiltä lisäharmin,

joka olisi loukannut heidän hienotunteisuuttaan, otti kukkarostaan yhden louisdorin ja antoi sen ajurille.

Tämä otti rahan, tarkasti ja punnitsi sitä kädessään, sillä välin kun toinen naisista kiitti upseeria; sitten hän avasi vaunujen oven, ja nainen nousi niihin seuralaisensa kera.

"Ja nyt, senkin pöhkö", sanoi nuori mies ajurille, "viet nämä naiset rivakasti ja varsinkin rehellisesti, kuuletko?"

"Sitä ei teidän, upseeri, tarvitse minulle muistuttaa. Sehän on itsestään selvää."

Tämän lyhyen puhelun aikana naiset neuvottelivat keskenään. Heistä tuntui todellakin kauhealta nähdä, että heidän oppaansa ja suojelijansa oli aikeissa poistua.

"Madame", lausui hiljaa nuorempi nainen, "hän ei saa meitä jättää."

"Miksi ei? Kysytään häneltä, mikä on hänen nimensä ja osoitteensa. Huomenna lähetämme hänelle takaisin hänen rahansa ja liitämme siihen kiitokset, jotka te saatte kirjoittaa."

"Ei, madame, ei, pitäkäämme hänet mukana, sitä rukoilen teiltä. Jos ajuri vilpistelee tai alkaa matkalla rettelöidä... nyt on hyvin huono keli... keltä silloin voimme pyytää apua?"

"Mutta onhan meillä hänen numeronsa ja asianomainen lupakirjansa."

"Hyvä kyllä, madame, ja senkin tiedän, että voisitte jälkeinpäin toimittaa hänelle selkäsaunan; mutta sittenkään ette ehtisi takaisin Versaillesiin tänä iltana, ja mitä silloin sanottaisiin, Herran nimessä!"

Vanhempi naisista alkoi harkita.

"Se on totta", myönsi hän.

Mutta tällöin upseeri jo kumarsi sanoakseen hyvästi.

"Hyvä herra, kuulkaa", sanoi Andrée saksaksi, "vielä sananen, jos suvaitsette."

"Kuten käskette, madame", vastasi upseeri ilmeisesti kiusaantuneena, mutta yhä pysyen näöltään, ääneltään, vieläpä sävyltään täydellisen kohteliaana.

"Hyvä herra", jatkoi Andrée, "kun jo olette meille osoittanut niin suuria palveluksia, ette voine enää olla suostumatta erääseen pyyntöömme."

"Puhukaa."

"No niin, meidän täytyy tunnustaa, että pelkäämme tuota ajuria, joka alusta saakka rettelöitsi."

"Suotta te olette levottomia", vastasi upseeri. "Minä tiedän hänen numeronsa, 107, ja hänen lupakirjansa on annettu osastosta Z. Jos hän teille tuottaisi ikävyyksiä, kääntykää minun puoleeni."

"Teidän puoleenne!" virkkoi Andrée vahingossa ranskaksi. – "Kuinka te pyydätte meitä kääntymään puoleenne, kun emme tiedä edes nimeänne."

Nuori mies astahti askeleen taaksepäin.

"Vai puhutte te ranskaa!" huudahti hän ällistyneenä. "Osaatte ranskaa, mutta olette jo puoli tuntia piinannut minua mongertamaan saksaa! Todellakin, madame, se on häijyä."

"Anteeksi, monsieur", tarttui nyt puheeseen ranskaksi

toinen nainen, joka riensi uljaasti auttamaan hätääntynyttä seuralaistaan. "Voinette käsittää, että vaikkemme olisikaan muukalaisia, emme silti ole kotiutuneet Pariisiin, saatikka ajurinvaunuihin. Olette kylliksi maailmanmies ymmärtämään, ettemme nyt ole siinä asemassa, mikä meille kuuluu. Tekisitte meille huonon palveluksen, jos teette sen vain puoliksi. Epähienoa olisi ruveta vähemmän hienotunteiseksi kuin mitä olette tähän asti ollut. Meillä on teistä hyvä käsitys, monsieur; älkää käsittäkö meitä pahalta kannalta, ja jos voitte meille tehdä palveluksen, tehkää se ilman ehtoja tai sallikaa meidän kiittää teitä ja etsiä itsellemme muuta tukea."

"Madame", vastasi upseeri, hämmästyneenä tuntemattoman ylevästä ja samalla viehättävästä äänensävyistä, "odotan käskyjänne."

"Olkaa siis niin hyvä ja astukaa vaunuihin."

"Teidän seuraanne?"

"Niin, ajaaksenne meidän kanssamme."

"Versaillesiin asti!"

"Juuri niin, monsieur."

Vastaamatta enää mitään upseeri nousi ajoneuvoihin, istuutui selkä ajuriin päin ja huusi tälle:

"Anna mennä!"

Kun vaunujen ovet oli suljettu ja nahkasuojukset ja turkikset levitetty heidän kaikkien peitteeksi, lähtivät vaunut liikkeelle pitkin Saint-Thomas du Louvren katua, sitten Karusellitorin poikki ja edelleen pitkin rantakatuja.

Upseeri kyyristyi nurkkaan, vastapäätä vanhempaa naista, käärien univormutakkinsa huolellisesti polviensa ympärille.

Vaunuissa oltiin aivan ääneti.

Joko ajuri tahtoi tarkoin pysyä lupauksessaan taikka upseerin läsnäolo arvossa pidettävällä pelolla esti häntä poikkeamasta rehellisyyden polulta, mutta ainakin hän pani laihat koninsa hellittämättä juoksemaan rantakatujen ja Conférencetien iljanteisella kivityksellä.

Sillä välin vaunujen sisusta vähin erin lämpeni kolmen ihmisen hengityksestä. Ilmassa tuntui hienoa hajuainetta, herättäen nuoren miehen aivoissa vaikutelmia, jotka hetki hetkeltä kävivät vähemmän epäsuosiollisiksi hänen seuralaisiaan kohtaan.

"Nuo naiset", ajatteli hän, "ovat jossakin yhtymäpaikassa viipyneet liian kauan ja palaavat nyt Versaillesiin hieman peloissaan ja hämillään."

"Mutta sittenkin", jatkoi upseeri itsekseen, "jos he ovat säätyhenkilöitä, kuinka he kulkevat kääseissä, ja varsinkin, kuinka he itse ohjaavat?"

No siihen on helppo keksiä vastaus.

Kääsit olivat kolmelle liian ahtaat, eikä kaksi naista ota itselleen sitä harmia, että palvelija istuu heidän vieressään.

Mutta ei kummallakaan rahaa! Kiusallinen seikka, jota sietää harkita.

Epäilemättä oli kukkaro palvelijan hallussa. Kääsit, jotka lienevät nyt rikki, olivat perin komeat, ja hevonen... mikäli

asiaa ymmärrän, oli hyvinkin sadanviidenkymmenen louisdorin hintainen.

Ei suinkaan muut kuin rikkaat naiset voi kevyesti luopua semmoisista ajoneuvoista ja semmoisesta hevosesta. Rahanpuute ei siis merkitse kerrassaan mitään.

Niin kyllä, mutta tuo vimma puhua vierasta kieltä, vaikka ovat ranskalaisia?

Olkoon; mutta sehän juuri osoittaa hienoa kasvatusta. Seikkailijattarien ei ole tapana puhua saksaa niin täydellisesti, kuin olisivat saksalaisia, ja samalla ranskaa kuin Pariisiin naiset. Sitäpaitsi näissä naisissa on synnynnäistä hienoutta. Nuoremman pyyntö oli liikuttava. Vanhemman vaatimus oli ylevän käskävä. Ja sitten todellakin, – jatkoi nuori mies mietteitään, sijoittaen miekkansa niin, ettei se olisi naisten tiellä, eikö olisi pidettävä sotilaille vaarallisena viettää pari tuntia vaunuissa kahden kauniin naisen kanssa?

Niin, kauniita ja hienotunteisia he ovat, lisäsi hän, sillä he ovat vaiti odottaen, että minä aloitan keskustelun.

Molemmat nuoret naiset taas varmaankin ajattelivat nuorta upseeria, kuten tämä ajatteli heitä; sillä juuri silloin, kun upseeri teki johtopäätöksensä, kääntyi toinen naisista seuralaiseensa päin ja sanoi englanninkielellä:

"Pikku ystäväni, niin tuo ajuri meitä kuljettaa kuin vainajia; tällä tapaa emme ikinä pääse Versaillesiin. Lyön vaikka vetoa, että saattaja-poloisemme ihan nääntyy ikävään."

"Riippuu kai siitäkin", vastasi nuorempi hymyillen, "ettei

keskustelumme ole kaikkein huvittavimpia."

"Eikö teistäkin tunnu, että hän on näöltään oikein säädyllinen mies?"

"Tuntuu kyllä, madame."

"Olette kai muuten huomannut, että hänellä on merisotaväen puku?"

"En minä univormuista paljoa tiedä."

"Vai ette! Nähkääs, univormusta päättäen hän on laivastoupseeri, ja kaikki sellaiset ovat hyvää sukua. Muuten tuo univormu sopii hänelle hyvin, ja kaunis mies hän on, vai mitä?"

Nuorempi nainen aikoi juuri vastata ja luultavasti yhtyä toisen arvosteluun, mutta silloin upseeri hillitsi häntä kädenliikkeellä.

"Anteeksi, hyvät naiset", sanoi hän sujuvalla englanninkielellä, "minusta tuntuu, kuin minun pitäisi teille ilmoittaa jokseenkin hyvin ymmärtäväni ja puhuvani englantia, mutta espanjankieltä en osaa. Jos te sitä osaatte ja haluatte sillä kielellä keskustella, saatte ainakin olla varmat, ettei teitä syrjäinen ymmärrä."

"Monsieur", vastasi nainen nauraen, "teistä emme tahtoneet paha puhua, kuten saitte jo huomata. Mutta älkäämme enää vaivatko itseämme, vaan puhukaamme vain ranskaa, jos meillä on toisillemme jotakin sanomista."

"Kiitän tästä ystävällisyydestä, madame; mutta jos läsnäoloni kuitenkin olisi teille kiusallinen..."

"Sitä ette voi olettaa, monsieur, koska juuri itse olemme teitä pyytäneet seuraamme."

"Vieläpä vaatineeet", lisäsi nuorempi nainen.

"Älkää saattako minua hämille, madame, ja suokaa anteeksi, että hetkisen epäröitsin; mutta tunnettehan Pariisin, eikö niin? Pariisi on täynnä ansoja, pulmia ja pettymyksiä."

"Te siis olette meitä luullut... Puhukaa vain suoraan."

"Herra on meitä luullut ansoiksi, siinä kaikki."

"Ei, ei, hyvät naiset", vastasi nuori mies häpeissään, "vakuutan teille, ettei mieleenikään ole semmoista johtunut."

"Anteeksi, mutta mikä nyt tuli? Vaunut pysähtyvät."

"Mitä on tapahtunut?"

"Minä menen katsomaan, hyvät naiset."

"Luulen, että kaadumme; olkaa varovainen, monsieur."

Ja nuoremman naisen käsi, joka kiivaasti ojentui, osui upseerin olkapäälle.

Tämän käden kosketus sai hänet vavahtamaan. Hänen puoleltaan oli aivan luonnollista, että hän koetti siihen tarttua; mutta Andrée, johon oli vaikuttanut ensimmäinen pelontunne, oli jo heittäytynyt niin kauas taaksepäin kuin sopi.

Upseeri, jota ei enää mikään pidättänyt, astui siis ulos ja tapasi ajurin kaikin voimin nostamassa toista hevosta, joka oli sotkeutunut väliaisan ja vetohihnan väliin.

Tällöin oltiin jo ehditty vähän matkaa Sèvres-sillan toiselle puolen.

Upseerin avulla saatiin hevos-rukka pian jälleen pystyyn, ja hän nousi takaisin vaunuihin.

Mitä taas ajuriin tuli, oli hän mielissään, kun sai kuljettaa niin

avuliasta herraa, ja läjäytteli iloisesti piiskaansa, arvatenkin siinä kaksinkertaisessa tarkoituksessa, että hevoset innostuisivat ja hän itsekin lämpenisi.

Mutta toisaalta olisi voinut sanoa, että avatusta ovesta puhaltanut kylmä viima oli hyydyttänyt keskustelun ja sen jo alkaneen tuttavallisuuden, joka nuorena mieheksi herätti viehätystä hänen tietämättään, mitä se oikeastaan merkitsi.

Häneltä kysyttiin vain, mitä oli tapahtunut, ja hän selitti lyhyesti.

Siinä kaikki, ja vaitiolo painosti taas kolmea matkustajaa.

Upseeri, jonka mieleen tuo lämmin ja värähtelevä käsi oli vaikuttanut, tahtoi korvaukseksi saada edes jalan.

Hän siis suoristi säärensä, mutta kuinka taitava hän olikin, ei hän tavannut mitään tai, paremmin sanoen, jos tapasikin, sai hän ikäväkseen havaita, että tavattu jalka pakeni hänen tieltään.

Kerran sattui niinkin, että kun hän oli koskettanut vanhemman naisen jalkaa, sanoi tämä perin kylmäverisesti:

"Olen kai pahasti vastuksena, eikö niin, monsieur? Suokaa anteeksi!"

Nuori mies punastui korvia myöten ja tuumi, että hyväksi onneksi yö oli kyllin pimeä salaamaan hänen noloutensa.

Kaikki oli nyt lopussa, eikä hän enää yrittänyt. Hän oli jälleen vaiti, liikkumatta ja kunnioittava, ikäänkuin olisi ollut kirkossa; pelkäsi hengittääkään ja tekeytyi niin pieneksi kuin lapsi.

Mutta vähitellen ja vastoin hänen tahtoaankin valtasi outo tunnelma kaikki hänen ajatuksensa, koko hänen olemuksensa.

Kajoamatta näihin viehättäviin naisiin hän kuitenkin oli kosketuksissa heihin, näkemättä heitä hän näki kuitenkin. Vähitellen tottuen olemaan heidän likellään hän tunsu ikäänkuin hitunen heidän olentoaan sulaisi yhteen hänen omansa kanssa. Hän olisi tahtonut mistä hinnasta hyvänsä virittää keskustelun uudestaan, mutta ei enää uskaltanut, sillä hän pelkäsi lausuvansa jotakin tyhjämpäiväistä, vaikka juuri hän matkalle lähtiessä ei viitsinyt hellittää kieleltään edes yksinkertaisia seurustelusanoja. Nyt häntä peloitti esiintyä hölmönä tai julkeana näiden naisten edessä, joille tuntia aikaisemmin luuli osoittavansa suuren kunnian suomalla heille almuksi yhden louisdorin ja kohteliaan sanan.

Sanalla sanoen, niinkuin kaikkien myötätuntojen selityksenä tässä elämässä on parahiksi kosketuksiin joutuneiden elinväreiden sopusuhta, niin sai mahtava magneettivoima, lähtien hajuaineista ja näiden kolmen sattumalta yhteen osuneen henkilön nuorekkaasta lämmöstä, valtoihinsa nuoren miehen ja laajensi hänen ajatuspiiriään ja sydäntään.

Niin syntyvät, elävät ja kuolevat joskus muutamassa silmänräpäyksessä totisimmat, suloisimmat, leimuavimmat intohimot. Ne viehättävät, koska pian häipyvät; niissä on voimaa, koska niitä pidätetään.

Upseeri ei enää virkkanut sanaakaan. Naiset puhuivat keskenään kuiskaten.

Mutta kun nuoren miehen korva yhä oli varuillaan, kuuli hän joitakin irrallisia sanoja, joiden merkityksen luuli käsittävänsä.

Niinpä hän kuuli:

"Myöhäinen aika... portit... tekosyynä retkeen..."

Vaunut pysähtyivät taas.

Tällä kertaa ei syynä ollut kaatunut hevonen tai särkynyt pyörä. Kolme tuntia kovasti ponnisteltuaan kelpo ajuri oli saanut käsivartensa lämpenemään, tai hevosensa vaahtoamaan, ja saapunut Versaillesiin, jonka pitkät, synkät ja autiot puistokadut muutamien härmästä valjenneiden lyhtyjen punertavassa loisteessa näyttivät mustien, lihattomien haamujen kaksoiskulkueelta.

Nuori mies tajusi, että nyt oltiin perillä. Mikä taikavoima oli ajan niin pian kuluttanut?

Ajuri kumartui etuakkunaan ja ilmoitti:

"Nyt, herra, ollaan Versaillesissa."

"Minne on ajettava, hyvät naiset?" kysyi upseeri.

"Peraatikentälle."

"Peraatikentälle!" huusi nuori mies ajurille.

"Vai pitää ajaa Peraatikentälle, niinkö?" tiedusti vielä ajuri.

"Tietysti, kun kerran kuulit."

"Kai sitten heltiää vähän juomarahaa", sanoi auvergnelainen virnistäen.

"Aja nyt vain."

Piiska läjähteli jälleen.

"Täytyy minun kai sittenkin puhua", ajatteli upseeri. "Muuten minua pidetään tyhmänä, kun ensin olen esiintynyt julkeana."

"Hyvät naiset", sanoi hän vielä epäröiden, "nyt olette perillä."

"Teidän jalomielisellä avullanne."

"Kylläpä teillä onkin ollut meistä vaivaa!" lisäsi nuorempi nainen.

"Mitä vielä! Sitä en osaisi ajatellakaan."

"Mutta me emme sitä koskaan unohda. Pyydän nyt, että saamme tietää nimenne."

"Nimeni?"

"Sitäkin kysymme jo toista kertaa. Ottakaa huomioonne!"

"Varmaankaan ette aio meille lahjoittaa yhtä louisdoria, vai mitä?"

"Jos asiaa katsotte siltä kannalta", vastasi upseeri hieman närkästyneenä, "niin alistun. Minä olen kreivi de Charny ja muuten, kuten olette jo huomannut, upseeri kuninkaallisessa laivastossa."

"Charny!" toisti vanhempi naisista sellaisella äänenpainolla kuin tarkoittaisi: Hyvä on, sen panen muistiini.

"Georges, Georges de Charny", lisäsi upseeri.

"Georges", mutisi nuorempi nainen.

"Ja asuntonne?"

"Prinssihotelli Richelieun kadulla."

Samassa vaunut pysähtyivät.

Vanhempi naisista aukaisi itse vasemmanpuolisen oven ja hypähti sukkelasti maahan ojentaen kätensä nuoremmalle.

"Mutta", huudahti nuori mies aikoen myös astua vaunuista, "hyvät naiset, sallinnettehan minun tarjota teille käsivarteni; vielä ette ole kotona eikä Paraatikenttä ole mikään asunto."

"Älkää liikahtako", kielsivät molemmat naiset yhteen ääneen.

"Mitä, enkö saa paikaltani liikahtaa?"

"Ette, pysykää vaunuissa."

"Mutta eihän teidän sovi yksinänne kävellä yöllä tällaisella ilmalla!"

"Vai niin! Ensin te melkein kieltäydyitte tekemästä mieliksemme, mutta nyt tahdotte väkisinkin olla liian kohtelias!" vastasi vanhempi nainen leikillisesti. "Mutta ajatelkaahan!"

"Ei tässä ole ajattelemista. Pysykää loppuun asti kohteliaana ja uskollisena ritarina. Kiitos, herra de Charny, kiitämme sydämen pohjasta, ja koska olette, niinkuin juuri sanoin, kohtelias ja uskollinen ritari, emme vaadi teiltä edes kunniasanaa."

"Kunniasanaa mistä?"

"Siitä, että suljette vaunujen oven ja käskette ajamaan takaisin Pariisiin. Sen kai teette katsomatta edes minne päin menemme."

"Olette oikeassa, hyvät naiset, eikä siihen tarvita lupaustani. Ajuri, ajetaan nyt takaisin!"

Ja samalla upseeri pisti ajurin leveään kouraan toisen lousidorin.

Kelpo auvergnelainen ihan hätkähti ilosta.

"Kas hemmettiä", sanoi hän, "nyt saavat hevoset nikahtua, jos mieli tekee."

"Sen kyllä uskon, onhan niistä maksettu", mutisi upseeri.

Vaunut pyörivät nopeasti pois. Pyörien ratinaan häipyi nuoren miehen nautinnonhimoisen huokaus, sillä tämä hekumoitsija oli heittäytynyt pitkälleen niille kahdelle patjalle, jotka

vielä tuntuivat lämpöisiltä kahden tuntemattoman kaunottaren istumisesta.

Sillä välin naiset pysyivät paikallaan, kunnes ajoneuvot olivat kadonneet näkyvistä, ja lähtivät sitten astumaan linnaa kohti.

VI

PÄÄSYKIELTO

Juuri silloin, kun he lähtivät liikkeelle, toi kiivas tuuli heidän korviinsa kolme kellonlyöntiä Pyhän Ludvigin kirkon tornikellosta.

"Voi, hyvä Jumala! Neljännestä vaille kaksitoista!" huudahtivat naiset yhtäaikaa.

"Katsokaa, kaikki portit kiinni", lisäsi nuorempi.

"Siitä en ole huolissani, rakas Andrée, sillä jos ristikkoportti olisikin ollut auki, emme varmaankaan olisi kulkeneet linnanpihan poikki. Mennään nyt pian lammikoiden puolelta."

Ja molemmat riensivät linnan oikealle sivulle.

Kaikki tietävät, että tällä puolen todella on erityinen pääsytie, joka johtaa puutarhaan.

Pian oltiin perillä.

"Pikku portti on suljettu, Andrée", sanoi vanhempi nainen hätäisesti.

"Koputetaan, madame."

"Ei, vaan huudetaan. Laurent on varmaan odottamassa, sanoin hänelle jo lähtiessäni, että kenties palaan vasta myöhään."

"Kyllä minä kutsun hänet."

Ja Andrée lähestyi porttia.

"Kuka siellä?" kysyi sisäpuolelta joku ääni, odottamatta edes,

että huudettaisiin.

"Ei se olekaan Laurentin ääni!" kuiskasi nuorempi nainen kauhistuneena.

"Ei ole, ei."

Nyt astui toinen nainen portin luo.

"Laurent!" kutsui hän hiljaa portin läpi.

Ei vastausta.

"Laurent!" toisti nainen koputtaen.

"Ei täällä ole Laurentia", vastasi ääni tönkeästi.

"Olkoon Laurent tai ei, mutta avatkaa kuitenkin", vaati Andrée.

"En avaa."

"Mutta kuulkaas, hyvä mies, ettekö tiedä, että Laurentin on tapana meille avata?"

"Minä en piittaa Laurentista. Minulla on määräykseni."

"Kuka te olette?"

"Kukako olen?"

"Niin, kuka?"

"Entä te?" kysyi ääni.

Tiedustelu oli jokseenkin suorasukainen, mutta ei auttanut tinkiä, vaan täytyi vastata.

"Me kuulumme kuningattaren hoviseurueeseen. Asumme linnassa ja tahdomme päästä huoneisiimme."

"Jaha, naiset, minä olen sveitsiläinen, palvelen muuten ensimmäisessä Salischamade komppaniassa ja teen ihan päinvastoin kuin Laurent: jätän teidät portin taakse."

"Oh!" mutisivat molemmat naiset, joista toinen kiihvastuneena puristi toisen kättä.

Sitten hän koki hillitä suuttumustaan ja sanoi:

"Hyvä mies, tietysti te noudatatte määräystänne, kuten kelpo sotilaan pitääkin, enkä minä tahdo houkuttaa sitä laiminlyömään. Mutta olkaa sen verran ystävällinen, että ilmoitatte Laurentille, joka ei voi olla kaukana."

"En voi jättää paikkaani."

"No lähettäkää joku muu."

"Ei ole ketään."

"Pyydän teiltä, olkaa niin hyvä!"

"Kaikkea vielä, madame, nukkukaa kaupungissa. Mokokakin asia! Jos minun nokkani edessä lyödään kasarmin portti kiinni, kyllä minä makuupaikan löydän."

"Krenatööri, kuulkaa", sanoi päättävällä äänellä vanhempi nainen.

"Saatte kaksikymmentä louisdoria, jos avaatte."

"Ja kymmenen vuotta vankeutta, kiitos! Neljäkymmentä kahdeksan livreä vuodessa – ei se riitä."

"Minä toimitan, että teidät ylennetään kersantiksi."

"Hyvä, mutta määräykseni antaja ammuttaa minut kuoliaaksi; kiitos!"

"Kuka siis teille on antanut tämän määräyksen?"

"Kuningas."

"Kuningas!" toistivat molemmat naiset kauhuissaan. "Nyt olemme hukassa!"

Nuorempi nainen näytti olevan jo melkein järjiltään.

"Onko täällä muita portteja?" kysyi vanhempi nainen.

"Jos kerran tämä on suljettu, ovat muutkin kiinni."

"Ja kun Laurent ei ole täällä, vaikka tämä on hänen porttinsa, niin mistä luulette löytävämme hänet?"

"Ette mistään. Se on niin päätetty."

"Se on totta, oikeassa olette. Andrée, Andrée, nyt on kuningas tehnyt meille kauhean kepposen. Voi, voi!"

Ja nainen painosti viime sanojaan uhkaavalla ylenkatseella.

Lammikoiden puolella oleva portti oli sovitettu paksuun muuriin, niin että sen eteen jäi pieni komero kuin porstuaksi. Ja siinä oli molemmin puolin kivipenkki.

Naiset vaipuivat istumaan tuskaisina, vähällä joutua epätoivoon.

Portin alta tuli valokuova; sisäpuolella kuului vartija astelevan, vuoroin nostaen ja laskien kiväärinsä.

Toisella puolen tuota ohutta tammista estettä oli pelastus, tällä puolen häpeä, häväistys, melkeinpä kuolema.

"Huomenna, kun saadaan tietää!" mutisi vanhempi naisista.

"Mutta silloin puhutte totta."

"Uskotaanko minua?"

"Onhan teillä todistuksia. Madame, tuo sotamies ei ole koko yötä vahtivuorossa", sanoi nuorempi nainen, joka näytti jälleen saavan rohkeutta, mikäli hänen seuralaisensa sitä menetti. "Kello yhdeltä tulee hänen sijaansa toinen, joka ehkä suostuu paremmin. Odotetaan."

"Niin, mutta puoliyön jälkeen käy täällä patrulli tarkastamassa, ja silloin minut tavataan ulkona odottamassa, salaamassa itseäni. Se on inhoittavaa! Nyt jo nousee veri päähäni, Andrée, ja olen vähällä tukehtua."

"Rohkeutta vain, madame. Ainahan te olette niin vahva, ja minä olin äsken niin heikko, ja nyt minun pitää teitä rohkaista!"

"Tässä on salajuoni, Andrée, ja me jouduimme sen uhreiksi. Koskaan ei ole tämmöistä sattunut, koskaan ei tämä portti ole ollut suljettuna. Se vie minulta hengen, Andrée, minä kuolen!"

Ja hän heittäytyi taaksepäin, ikäänkuin todella olisi tukehtumaisillaan.

Silloin kuului askelia Versaillesin kuivalla, jäätyneellä kivityksellä, jota nykyään niin harva askel polkee. Ja samalla kajahteli nuoren miehen notkea, iloinen ääni. Hän lauloi erästä silloisen ajan teeskentelevän maun mukaista laulua.

Miks tyhjä se vain, ois häivä, miks uskoa en sitä voi, kun väistynyt pois oli päivä ja meille yö sitä soi? Yö pehmeimmäks teräkseksi minut muutti, ja teissä se kai magneettisen voiman keksi, mi mun heti luokseen sai!

"Tuo ääni!" huudahtivat yhtäikaa molemmat naiset.

"Tunnen sen", sanoi vanhempi.

"Se on..."

"Se on hän!" kuiskasi Andréen korvaan vanhempi nainen, jonka levottomuus oli äsken niin rajusti ilmennyt. "Hän pelastaa meidät."

Samassa astui portin eteiseen nuori mies, yllä väljä, turkiksilla

sisustettu takki, ja huomaamatta naisia kolkutti portille huutaen:

"Laurent!"

"Lankoni!" virkkoi vanhempi nainen koskettaen häntä olkapäähän.

"Kuningatar!" ihmetteli tämä, astuen askeleen taaksepäin ja ottaen hatun päästään.

"Hiljaa! Hyvää iltaa, lanko!"

"Hyvää iltaa, madame; hyvä iltaa, käly! Ette kai ole yksin!"

"En, minulla on mukana neiti Andrée de Taverney."

"Jaha; hyvää iltaa, neiti."

"Monseigneur", mutisi Andrée ja kumarsi.

"Oletteko menossa ulos?" kysyi nuori mies.

"Ei suinkaan."

"No sisäänkö pyritte?"

"Hyvin mielellämme."

"Ettekö ole kutsuneet Laurentia?"

"Kyllä, kyllä."

"No?"

"Kutsukaa nyt tekin Laurentia, niin saatte kuulla."

"Niin, kutsukaa, monseigneur, sittenpä nähdään."

Nuori Artoisin kreivi astui jälleen portin luo.

"Laurent!" huusi hän ja kolkutti.

"Vai niin, vai nyt se lysti taas alkaa!" kuului vartija sanovan.

"Pankaa mieleenne, että jos vielä vaivaatte minua, niin kutsun tänne upseerini."

"Mitä tämä merkitsee?" sanoi nuori mies neuvotonna

kääntyen kuningattareen päin.

"Se on vain jokin sveitsiläinen, joka on pantu Laurentin sijaan."

"Kuka on pannut?"

"Kuningas."

"Kuningasko?"

"Ihan niin, tuo mies sen itse äsken ilmoitti."

"Ja sille on annettu määräys..."

"Kova, siltä ainakin näyttää."

"Hitto vie, koetetaan sovotella."

"Millä tavoin?"

"Annetaan sille veijarille rahaa."

"Tarjosin minäkin, mutta hän ei huoli."

"No tarjotaan kalunoita!"

"Olen jo tarjonnut."

"No?"

"Hän ei tahdo kuulla mitään puhuttavankaan."

"Ei siis ole muuta kuin yksi keino."

"Mitä aiotte?"

"Minä nostan melua."

"Mutta silloin te pilaatte minun asiani; hyvä Charles, älkää siihen ryhtykö?"

"Minä en vähääkään pane teitä vaaraan."

"Voi, voi!"

"Teidän pitää vain pysyä syrjässä. Minä kolkutan kuin kuuro ja huudan kuin sokea, ja lopuksi minulle avataan portti, ja silloin

te pujahdatte sisään takanani."

"Koetetaan."

Nuori prinssi alkoi uudestaan huutaa Laurentia, sitten jyskyttää ja lopuksi pitää niin kamalaa meteliä miekkansa kahvalla, että vartija raivostuneena huusi:

"Vai sillä tavoin! Nyt minä kutsun upseerini."

"No kutsu nyt, senkin vietävä! Sitähän olen neljäntunnin tahtonut."

Hetkistä myöhemmin kuului askelia portin toisella puolen. Kuningatar ja Andrée asettuivat Artoisin kreivin taakse, valmiina käyttämään hyväkseen pääsytieta, joka hänelle luultavasti pian avautuisi. Sotamiehen kuultiin selittävän, mikä oli syynä meteliin.

"Luutnantti", sanoi hän, "täällä on pari naista ja jokin mies, joka juuri sanoi minua senkin vietäväksi. Tahtovat sisään väkisin."

"Mitä ihmettä siinä on, että tahdomme sisään, kun asumme linnassa?"

"Sellainen halu lienee hyvinkin luonnollinen, monsieur, mutta pääsy on kielletty", vastasi upseeri.

"Kielletty! Kuka hitto sen on kieltänyt?"

"Kuningas."

"Suokaa anteeksi, mutta eihän kuningas voi tahtoa, että linnan upseeri jää yöksi ulkopuolelle."

"Monsieur, minun asiani ei ole tutkia kuninkaan tarkoituksia; minun tulee vain tehdä, niinkuin kuningas käskee, siinä kaikki."

"Kuulkaapa, luutnantti, raottakaa porttia, jotta saisimme keskustella mukavammin kuin puun lävitse."

"Toistan vielä, että määräyksen mukaan minun on pidettävä portti suljettuna. Jos te olette, kuten sanoitte, upseeri, niin teidän täytyy tietää, mitä vartioupseerille annettu käsky merkitsee."

"Luutnantti, te puhuttelette erään rykmentin everstiä."

"Anteeksi, herra eversti, mutta pääsykielto on ehdoton."

"Sellainen kielto ei koske prinssiä. Huomatkaa, monsieur, prinssi ei nuku ulkona, ja minä olen prinssi."

"Te saatatte minut epätoivoon, herra prinssi, mutta minulla on kuninkaan käsky."

"Onko siis kuningas käsenyt teidän ajaa pois veljensä kuin kerjäläisen tai varkaan? Minä olen Artoisin kreivi, monsieur! Totta vie, te uskallatte paljon, kun pakotatte minut portin takana palelemaan."

"Monseigneur Artoisin kreivi", sanoi luutnantti, "Jumala olkoon todistajani, että uhraisin kaiken vereni teidän kuninkaallisen korkeutenne puolesta. Mutta kuningas on suvainnut itse antaa minulle, jättäessään tämän portin vartioimisen minun huostaani, sen määräyksen, ettei saa kenellekään avata, ei hänelle itselleenkään, kuninkaalle, jos hän saapuisi kello yhdentoista jälkeen. Pyydän siis, monseigneur, nöyrimmästi anteeksi, mutta minä olen sotilas, ja vaikka näkisin teidän paikallanne, portin takana, hänen majesteettinsa kuningattaren kylmästä kohmettuneena, vastaisin hänen majesteetilleen samaa, mitä olin pakotettu teille äsken

lausumaan."

Sen sanottuaan upseeri mutisi "hyvää yötä" mitä kunnioittavimmin ja poistui hitaasti.

Mitä tulee sotamieheen, seisoi hän kivääri olalla kuin naulattuna kiinni porttiin, tohtien tuskin hengittää, ja sydän jyskytti hänellä niin kovaa, että Artoisin kreivi, jos olisi toisella puolen nojannut porttiin, olisi kuullut sen tykkivän.

"Nyt olemme hukassa!" sanoi kuningatar langolleen tarttuen hänen käteensä.

Tämä ei vastannut mitään.

"Tiedetäänpö, että olette poistunut linnasta?" kysyi hän hetken kuluttua.

"En voi arvata", vastasi kuningatar.

"Ehkä kuningas onkin vain minua vastaan tähdännyt tuon kieltonsa.

Kuningas tietää, että käyn illalla ulkona ja palaan joskus myöhään.

Artoisin kreivitär lienee saanut jotakin vihiä ja valittanut hänen majesteetilleen: siitä tuo hirmuvaltainen käsky!"

"Ei, ei, lanko! Sydämen pohjasta kiitän teitä siitä, että koetatte niin hienotunteisesti minua rauhoittaa. Mutta siitä saatte olla varma, että tähän on ryhdytty minun tähteni eli oikeammin minua vastaan."

"Mahdotonta, hyvä käly, kuningas pitää niin paljon kunniassa..."

"Sittenkin olen portin ulkopuolella, ja huomenna on ihan

viattomasta asiasta seurauksena häväistysjuttu. Tiedän kyllä, että minulla on vihamies kuninkaan likellä."

"Vai on teillä kuninkaan likellä vihamies, kälyseni! Mahdollisesti.

Mutta nyt minulla on aatos!"

"Antakaa heti kuulla!"

"Sellainen aatos, että kun sen toteutamme, niin vihamiehenne on tyhmempi kuin marhamintaansa hirttäytynyt aasi."

"Kunhan vain pelastatte minut tästä pulmasta, niin en enempää pyydä."

"Pelastan kyllä, niin ainakin toivon. Nähkääs, minä en ole typerämpi kuin hän, vaikka hän on minua oppineempi!"

"Kuka hän?"

"No tietysti Provencen kreivi!"

"Teidänkin mielestänne hän siis on vihamieheni?"

"Eikö hän ole kaiken sen vihamies, mikä on nuorta, hyvää, mikä voi... mitä hän itse ei voi?"

"Tiedättekö, lanko, mitään tuosta pääsykiellosta?"

"Ehkä; mutta ensiksikin pitää tästä lähteä, kun on niin ilkeän kylmä.

Tulkaa mukaani, rakas käly."

"Minne te viette?"

"Saatte nähdä; jonnekin, missä edes on lämmin. Matkalla kerron, mitä ajattelen tuosta portin sulkemisesta. Haa, Provencen kreivi, sinä rakas ja kelvoton veljeni! Antakaa minulle käsivartenne, käly; ottakaa te, neiti de Taverney, toinen käteni,

ja nyt mennään oikealle!"

Niin lähdettiin liikkeelle.

"Ja te sanoitte siis, että Provencen kreivi..." alkoi taas kuningatar.

"Niin, kuulkaapa. Illalla, kun kuningas oli lopettanut illallisensa, hän tuli suureen vastaanottohuoneeseen. Kuningas oli päivän mittaan jutellut paljon Hagan kreivin kanssa, eikä teitä ollut näkynyt."

"Kello kaksi olin lähtenyt Pariisiin."

"Sen tiesin. Anteeksi, että sen teille sanon, rakas käly, mutta kuningas ei teitä ajatellut enempää kuin Harum-al-Rashidia tai hänen suurvisiiriään Giaffaria, vaan puhui maantieteestä. Kuuntelin jokseenkin maltittomana, sillä minunkin piti mennä pois. Luultavasti meillä kummallakin oli eri syy poistua, niin että lienen väärässä, jos..."

"Ei se mitään, jatkakaa vain."

"Nyt käännyttään vasemmalle."

"Mutta minne te minua viette?"

"Parinkymmenen askeleen päähän. Varokaa, tuossa on lumikinos. Neiti de Taverney, jos hellitätte käsivarteni, niin kompastutte heti, siitä saatte olla varma. Mutta puhukaamme taas kuninkaasta, ei hän ajatellut muuta kuin maantieteellistä leveyttä ja pituutta, kun Provencen kreivi sanoi hänelle: Olisin tahtonut mielelläni käydä tervehtimässä kuningatarta."

"Kas, kas!" sanoi Marie Antoinette.

"Kuningatar syö illallista omalla puolellaan", vastasi kuningas.

"Vai niin, mutta minä luulin hänen olevan Pariisissa", huomautti veljeni.

"Ei, hän on omissa huoneissaan", selitti kuningas tyynesti.

"Sieltä juuri tulen eikä minua otettu vastaan", väitti Provencen kreivi.

"Silloin näin kuninkaan rypistävän kulmakarvojaan. Hän päästi meidät lähtemään, veljeni ja minut, ja arvatenkin hän on sitten ottanut asiasta selkoa. Ludvig on toisin ottein mustasukkainen, kuten tiedätte; hän on kai tahtonut teitä tavata, häneltä on kielletty pääsy, ja silloin hän on ruvennut jotakin epäilemään."

"Juuri niin, rouva de Misery oli saanut määräykseni."

"Sepä se; ja saadaksean varmuutta siitä, että olette poissa, on kuningas antanut tuon ankaran sulkemiskäskyn, niin että jäimme portin taakse."

"Tämä on hänessä ilkeä piirre, sen kai myönnätte, kreivi."

"Kyllä, mutta nyt olemme perillä."

"Tähänpö taloon?"

"Onko se teistä vastenmielinen?"

"Ei suinkaan; päinvastoin se miellyttää minua. Mutta väkenne?"

"Kuinka?"

"Jos ne näkevät minut."

"Astukaa vain sisään, käly; minä takaan, ettei teitä kukaan näe."

"Eikö sekään, joka avaa oven?" kysyi kuningatar.

"Ei sekään."

"Mahdotonta."

"Koetetaan", sanoi Artoisin kreivi nauraen. Ja hän ojensi kätensä ulko-ovea kohti. Kuningatar pidätti hänen kättään.

"Pyydän teiltä, lanko, varokaa!"

Prinssi painoi toisella kädellään erästä veistokuvilla koristettua ovilevyä, ja kohta aukeni ovi. Kuningatar hätkähti kuin pelästyneenä.

"Astukaa sisään, käly, sitä pyydän hartaasti", sanoi prinssi.

"Näettehän, ettei ainakaan vielä täällä ole ketään."

Kuningatar silmäili neiti de Taverneytä kuin uhkarohkean teon päättänyt ja astui sitten kynnyksen poikki niin viehättävin elein kuin vain nainen osaa, mielessä ajatus: Herran nimessä!

Ovi sulkeutui hänen jälkeensä ääneti. Hän oli nyt eteisessä, jonka aluskerros oli marmorina. Eteinen oli vain keskisuuruinen, mutta erinomaisen aistikas. Lattia oli mosaikkia, esittäen kukkavihkoja, ja marmorisilla kuvapöydillä sirottelivat sadat matalat ja tuuheat ruusut japanilaisista ruukuista hyvänhajuisia lehtiään yltympäri, mikä tähän vuodenaikaan oli niin harvinaista. Suloinen lämpö ja vielä suloisempi tuoksu valtasivat tulijain mielet niin, että molemmat naiset unohtivat osan pelkoaan, vieläpä osan epäilyksiään.

Конец ознакомительного фрагмента.

Текст предоставлен ООО «ЛитРес».

Прочитайте эту книгу целиком, [купив полную легальную версию](#) на ЛитРес.

Безопасно оплатить книгу можно банковской картой Visa, MasterCard, Maestro, со счета мобильного телефона, с платежного терминала, в салоне МТС или Связной, через PayPal, WebMoney, Яндекс.Деньги, QIWI Кошелек, бонусными картами или другим удобным Вам способом.